НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

Стан та тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї

Навчально-методичний посібник

КОНВІ ПРІНТ
Київ–2021

УДК 373.3/.5(061.1ЄС+510+73)(07)

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 11 від 23 листопада 2020 р.)

Рецензенти:
***О. В. Бородієнко*,** доктор педагогічних наук, доцент, старший дослідник, член-кореспондент НАПН України, провідний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.
***Л. М. Калініна*,** доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Інституту педагогіки НАПН України.

Науковий редактор
О. І. Локшина, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : навчально-методичний посібник / О. І. Локшина, О. З. Глушко, А. П. Джурило, С. М. Кравченко, Н. В. Нікольська, М. М. Тименко, О. М. Шпарик ; наук. ред. О. І. Локшина. [Електронне видання] – Київ : КОНВІ ПРІНИ, 2021. – 110 с.

DOI https://doi.org/10.32405/978-617-8124-19-9-2021-143

Видання містить матеріали навчального курсу «Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» для використання в освітньому процесі підготовки здобувачів освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» зі спеціальностей 011 «Освітні, педагогічні науки», 013 «Початкова освіта», 014 «Середня освіта» (за предметними спеціалізаціями). Опанування курсу передбачає формування цілісної порівняльно-педагогічної компетентності науковця дослідника – кваліфікованого фахівця, який має високий рівень готовності до професійної діяльності у галузі компаративістики у сфері освіти і науки. У посібнику розкрито мету і завдання курсу, вміщено опис навчальної дисципліни (Додаток А), тематичну інформацію, словник зарубіжних термінів і понять (Додаток Б).

Для студентів, аспірантів та викладачів закладів вищої освіти, широкої наукової громади.

УДК 373.3/.5(061.1ЄС+510+73)(07)

© Інститут педагогіки НАПН України, 2021
© О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило,
С. Кравченко, Н. Нікольська,
М. Тименко, О. Шпарик, 2021
© КОНВІ ПРІНТ, 2021

ISBN 978-617-8124-19-9

ЗМІСТ

ВСТУП.....4

МОДУЛЬ І. Компаративістика у сфері освіти.....5

Тема 1. Компаративістика у сфері освіти як наука.....5

Тема 2. Компаративна складова дисертаційного дослідження.....8

МОДУЛЬ ІІ. Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї.....13

Тема 3. Міжнародний вимір освітніх трансформацій в умовах глобалізації та європеїзації.....13

Регіон: Європа.....16

Тема 4. Освіта у Республіці Польща.....17

Тема 5. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.....33

Тема 6. Освіта у Федеративній Республіці Німеччина.....46

Регіон: Північна Америка.....68

Тема 7. Освіта у Сполучених Штатах Америки.....69

Регіон: Східна Азія.....82

Тема 8. Освіта у Китайській Народній Республіці.....83

ДОДАТОК А. Опис навчального курсу «Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї».....99

ДОДАТОК Б. Словник зарубіжних термінів і понять.....107

ВСТУП

Законом України «Про освіту» (2017) інтеграцію національної освіти у міжнародний освітній та науковий простори визначено принципом державної освітньої політики. Інтеграція та міжнародна кооперація передбачають синхронізацію ключових параметрів з європейськими та світовими стандартами. Лідером у цьому процесі є вища освіта, місією якої є підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють професійними кваліфікаціями та життєвими компетентностями XXI ст. Сучасний дослідник покликаний професійно здійснювати наукове дослідження крізь призму багатовимірності сучасного глобалізованого світу. Компаративні розвідки як складова будь-якого наукового дослідження є ознакою часу.

Посібник «Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» створено співробітниками відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України в рамках виконання наукового дослідження «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (2018-2020 рр.). Посібник орієнтовано на формування у дослідників цілісної порівняльно-педагогічної компетентності, яка охоплює здатність досліджувати характер трансформацій в освіті зарубіжних країн на засадах об'єктивності, виявляти позитивні та дискусійні аспекти зарубіжного досвіду з позиції оцінювання його перспективності упровадження в освіту України.

Посібник структурно охоплює вступ, тематичну інформацію у форматі двох модулів включно з блоком для самоперевірки і рекомендованої літератури для самостійного опрацювання теми, опис навчального курсу.

Модуль «Компаративістика у сфері освіти» охоплює теми «Компаративістика у сфері освіти як наука» і «Компаративна складова дисертаційного дослідження». Модуль «Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» містить теми «Міжнародний вимір освітніх трансформацій в умовах глобалізації та європеїзації», «Освіта у Республіці Польща», «Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії», «Освіта у Федеративній Республіці Німеччина», «Освіта у Сполучених Штатах Америки», «Освіта у Китайській Народній Республіці» з проєкцією на рівень шкільної освіти.

Опис навчального курсу з пропонованим тематичним планом для денної форми навчання і програмою навчальної дисципліни розміщено у Додатку А. Це зроблено з метою надання можливості використання тематичної інформації у форматі окремих модулів/тем для укладання різних курсів з педагогічної компаративістики/педагогіки в рамках підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладах вищої освіти (наукових установах).

Словник зарубіжних термінів і понять (Додаток Б) поглиблює знання про реалії шкільної освіти в країнах, які презентовано у посібнику.

Матеріали посібника пропонуються для використання в освітньому процесі підготовки здобувачів освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» зі спеціальностей 011 «Освітні, педагогічні науки», 013 «Початкова освіта», 014 «Середня освіта» (за предметними спеціалізаціями), а також для підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, обізнаності педагогічної спільноти щодо тенденцій розвитку освіті в зарубіжжі. Внесок авторів визначено на с. 143.

ТЕМАТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ
МОДУЛЬ І. Компаративістика у сфері освіти

ТЕМА 1. КОМПАРАТИВІСТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ ЯК НАУКА

Термін «порівняння» в узагальненому формулюванні означає зіставлення різних властивостей двох (чи більше) об’єктів.

Порівняльний метод у науці позиціонується як комплексний метод наукового дослідження, покликаний встановити спільні й відмінні ознаки між процесами, явищами, об'єктами.

Компаративістика – це самостійна наука у різних галузях соціальних наук (порівняльне мовознавство, порівняльна економіка, порівняльна педагогіка, порівняльна політологія, порівняльна філософія, порівняльне правознавство).

Предметом компаративістики є закономірності/тенденції розвитку (політичних, правових, освітніх, культурних) систем (феноменів/процесів всередині цих систем) для порівняння, побудови нового знання і прогнозу.

Компаративістика охоплює глобальний, субрегіональний, регіональний, національний або секторальний рівні.

Метою компаративістики є здійснення контентного зіставлення (з урахуванням простору і часу) соціальних систем (феноменів всередині систем), виявлення динаміки їх розвитку.

Компаративістика у сфері освіти (педагогічна компаративістика, порівняльна педагогіка) ґрунтує свою назву на латинському *comparatio* – «порівняння». У зарубіжжі усталеним є термін «порівняльна освіта» (comparative education). На сучасному етапі термінологічна сполука «порівняльна освіта» вживається разом з «міжнародною освітою» (comparative and international education), що пов’язано з впливом глобалізації та утворенням наднаціональних реалій в освіті – міжнародних організацій, мереж тощо.

Компаративістика у сфері освіти трактується як:

– міждисциплінарна складова педагогічної науки, що вивчає педагогічні явища і факти у взаємозв’язку з соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом у їх порівнянні за принципами подібності і відмінності в двох чи більше регіонах, континентах або ж загалом у світовому вимірі з метою усвідомлення унікальних особливостей власної освітньої системи та встановлення загальних чи універсальних законів (фактів) як корисних для цієї системи, для її вдосконалення (Henk van Dael);

– інтердисциплінарна педагогічна наука, яка з позиції синхронічної або діахронічної перспективи досліджує педагогічні явища і факти в їх політичних, соціально-економічних і культурних взаємозв`язках, а також порівнює їх подібності і відмінності у двох або декількох країнах, континентах або на глобальному рівні. Вона спрямована на краще розуміння кожного педагогічного явища в його освітній системі, а також на пошуки адекватного узагальнення з метою вдосконалення навчання (Miroslava Váňová),

– наука, що вивчає методологію, загальну теорію освітніх тенденцій у сучасному світі, закономірності розвитку освітніх систем у глобальному масштабі, співвідношення всезагальних тенденцій і національної або

регіональної специфіки, виявляє позитивні та негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, форми і способи взаємозбагачення національних педагогічних культур (М.Чепіль).

Метою компаративістики у сфері освіти визначено:

– аналіз, порівняння та оцінювання освітньої політики, освітніх систем у різних країнах у зв'язку з їх політичним, суспільно-економічним та культурним розвитком; а також методологією та загальною теорією освітніх тенденцій у світі (А. Василюк, К. Корсак і Н. Яковець);

– порівняння систем освіти різних країн (або компонентів цих систем) з метою виявлення, аналізу спільностей та розбіжностей між освітніми явищами та процесами, обґрунтування закономірностей та тенденцій їх розвитку, надання об`єктивної оцінки можливості використання зарубіжного досвіду при вирішенні проблем освіти своєї країни (О. Огієнко);

– виявлення тенденцій та закономірностей розвитку освіти у різних країнах, геополітичних регіонах та у глобальному масштабі, співвідношення загальних тенденцій та національної або регіональної специфіки, виявлення позитивних та негативних аспектів міжнародного педагогічного досвіду, форм і способів взаємозбагачення національних педагогічних культур (Б. Вульфсон).

Отже, компаративістика у сфері освіти:

– це *галузь педагогіки*, що характеризується *міждисциплінарністю*, оскільки базується на знанні інших наук (філософії, соціології, політології, психології);

– досліджує *освітні системи/реалії у зарубіжжі* (стан, тенденції та закономірності розвитку освітньої теорії і практики в окремих країнах, групі країн, регіоні, світі) у *взаємозв'язку з політичними, соціальними, економічними і культурними контекстами*;

– дослідження реалій ґрунтується на (послідовному та/або паралельному) *порівнянні для виявлення, аналізу, оцінювання подібних і відмінних ознак*;

– порівняння здійснюється *задля віднайдення позитивів/перспектив зарубіжного досвіду для використання у власній країні*.

Дослідження і опис зарубіжних систем освіти і педагогічних теорій без порівняльного аналізу з іншими системами не можуть бути віднесені до порівняльної педагогіки. Вони класифікуються як «зарубіжна педагогіка», її головна мета – збирання й систематизація фактів і явищ, які характеризують стан освіти за кордоном. Зарубіжна педагогіка є складовою порівняльної педагогіки.

До *функцій, цілей і завдань* компаративістики у сфері освіти методологи відносять:

– *забезпечення інформацією* про освітню політику країн і міжнародних організацій, практики функціонування зарубіжних систем освіти, теоретичні засади, форми і методи навчання і виховання для використання позитивного досвіду для розвитку/реформування національної освіти та в діяльності вчителів, керівників шкіл, методистів, управлінців, освітян;

– *вироблення об'єктивної оцінки* зарубіжних педагогічних систем (теорій, концепцій, досвіду), виокремлення позитивних і негативних характеристик. Важливим є не лише описання та порівняння національних систем освіти, а і розгляд у світлі педагогічних традицій країн. Успіх або невдача нововведень у

галузі освіти значною мірою залежить від національного контексту країни, в якій вони реалізуються;

– *критичне оцінювання* вітчизняної системи освіти (теоретичних засад, структури, змісту, педагогічних технологій, окремого досвіду) у порівнянні з зарубіжними аналогами;

– *пояснення причини/причин,* що формують спільні та відмінні характеристики функціонування/розвитку системи освіти/освітньої реалії/явища – політичний, економічний, соціальний, історичний контекст, етнічні, географічні, кліматичні, екологічні фактори, а також філософські орієнтири та релігійні переконання;

– *актуалізація нових важливих проблем* в рамках модернізації національної освіти;

– *обґрунтування* інноваційних ідей і гіпотез, що є результатом порівняльного аналізу, розроблення алгоритму їх імплементації;

– *поширення успішних практик* функціонування систем освіти, освітніх реалій/феноменів, методик, технологій для використання у власній країні з урахуванням національних особливостей;

– *розроблення пропозицій/рекомендацій* для органів влади щодо орієнтирів/перспективних ідей реформування національної освіти з урахуванням досвіду інших країн;

– *окреслення орієнтирів/алгоритму інтеграції національної освіти* в європейський та світовий освітній і науковий простори на засадах виокремлення спільних для світової спільноти тенденцій розвитку освіти;

– *прогнозування напрямів розвитку національної освіти*, можливих наслідків тих чи інших реформ, новацій, управлінських рішень на базі обґрунтованого узагальнення досвіду різних країн, світових тенденцій у практиці й теорії освіти;

– *створення умов для зближення педагогічної практики і теорії* різних систем освіти, накопичення інформації для плідного міжнародного діалогу; сприяння розумінню особливостей, логіки та сутності зарубіжних педагогічних концепцій.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Запропонуйте узагальнене визначення компаративістики у сфері освіти.
2. Охарактеризуйте мету і завдання педагогічної компаративістики.
3. Обґрунтуйте, чому компаративні дослідження є актуальними для реформування національної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васюк О.В. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник. Київ : НАУ, 2008. 291 с.
2. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. пед. навч. закл. Київ : Вища школа, 2006. 216 с.
3. Лісковацька Х. М. Становлення та розвиток порівняльної педагогіки як науки в Україні (перша половина XX століття). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № *22 (9)*. С. 41–48. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22(9)__8

4. Локшина О. Порівняльна педагогіка в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 36–46. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ukrpj_2015_1_7
5. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. Посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
6. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с. https://jmm.sspu.edu.ua/images/2021/kursi_vse/CompHEd_course/Comparative_Higher_Education_Handbook_2021n_49126.pdf
7. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка. Київ: Академвидав, 2014. 216 с.

ТЕМА 2. КОМПАРАТИВНА СКЛАДОВА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобалізації та європеїзації освіти компаративна складова дисертаційного дослідження є ознакою часу. Її формат визначає логіка наукової розвідки. У разі, якщо дисертація не є компаративною (тоді її структура має відповідати відповідним вимогам до дисертацій з порівняльної педагогіки), це може бути цілісний окремий параграф (наприклад, «Стан і тенденції розвитку освіти/явища/феномена в ЄС/скандинавських країнах/окремій країні та в Україні» тощо). Інший варіант – окремі «міні» формати в структурі параграфів, які можуть охоплювати, наприклад:

– компаративний аналіз термінологічної бази;

– аналіз історії розвитку освіти (явища, феномена) не лише в національному, а і в європейському/світовому освітньому просторах, чи просторі країни, звідки цей феномен походить;

– аналіз праць дослідників з обраної теми, порівняння концептуальних ідей національних науковців з поглядами учених, наукових шкіл країн, регіонів;

– розгляд закодавчо-нормативної бази у контексті стратегічних орієнтирів міжнародних організацій;

– виокремлення сучасних тенденцій розвитку, їх співвіднесенням з такими тенденціями в Європі та світі;

– аналіз сутнісних характеристик предмета дослідження та порівняння із зарубіжними аналогами.

Проведення компаративного дослідження у будь-якому форматі передбачає оволодіння методологією, до ключових постулатів якої відносять:

1. Теоретичні засади компаративістики формують теорія педагогіки, психологічні закономірності навчання й виховання, теорія управління, філософія і соціологія освіти;

2. Важливим методологічним інструментом порівняльної педагогіки є системно-структурний підхід до вивчення як цілісної системи, так і окремих її складових. Характеристикою системного підходу є врахування усіх чинників, що впливають на освіту.

Етапами (фазами) компаративного дослідження у сфері освіти є[1]:

[1] пропоновані етапи узагальнено на основі праць: Сисоєва С. Порівняльні педагогічні дослідження в контексті цивілізаційного розвитку суспільства: акценти. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті

1. *Етап дефініювання*, що охоплює вибір проблеми дослідження, обґрунтування її актуальності, доведення еквівалентності обраних країн для дослідження, визначення базових понять дослідження й здійснення порівняльного аналізу їхнього змісту у науковому просторі країн, обраних для дослідження:

– вибір проблеми дослідження та обґрунтування її актуальності передбачає доведення ефективності освітньої системи (педагогічного явища). Сьогодні теорія і практика компаративістики уможливлюють визначити глобальні критерії ефективності освіти (зокрема, що розроблені міжнародними організаціями). Актуальність дослідження необхідно визначати з урахуванням нагальних потреб і перспектив розбудови вітчизняної освіти в контексті європейського і світового освітніх просторів. Суперечності розвитку досліджуваних педагогічних явищ і процесів слід обґрунтовувати як передумову і рушій одержання нових знань та інформації, необхідних для поступу вітчизняної педагогічної науки й практики. У викладі актуальності доцільно спиратися на офіційні документи (закони, постанови уряду, доктрини тощо) як окремих країн, так і наддержавних структур/ міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ЄС, РЄ, ОЕСР та ін.)

– вибір об’єкта дослідження. На етапі становлення порівняльної педагогіки її «батько» Марк-Антуан Жульєн Паризький у праці «Нариси та попередні погляди на дослідження з порівняльної освіти та серія запитань про освіту» (1817) запропонував вважати одиницею порівняння систему освіти. В умовах глобалізації, що спричинила активізацію міжнародних організацій у формуванні освітньої політики, традиційна одиниця порівняння «національна система освіти» втрачає домінантність. Компаративна методологія збагачується такими одиницями, як міжкраїнова, регіональна, континентальна та глобальна освіта. Не менш актуальними стають дослідження освіти в кордонах наднаціональних утворень/структур/організацій, прикладом якої в Європі є ЄС. Об’єктами для порівняння є також рівні системи освіти та актуальні проблеми.

Групи об’єктів для порівняння

Система освіти	**Актуальні проблеми освіти**
(рівні: дошкільна, початкова, середня, позашкільна, професійна, вища освіта, освіта дорослих; освіта впродовж життя)	(наприклад, підготовка вчителів, цифровізація освіти, управління закладами середньої освіти, навчання іноземних мов тощо)
Вивчаються та зіставляються системи освіти (рівні системи освіти)	Вивчаються та порівнюються актуальні проблеми, особливості їх вирішення; педагогічні явища в рамках функціонування системи освіти

в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27–28 травня 2021 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2021. С. 34–38. https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-34-38 та Красовицький М. Концепція порівняльної педагогіки в умовах реформування освіти в Україні Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 39-57.

– встановлення порівнянності педагогічних явищ/систем, оскільки одна і та сама педагогічна мета може досягатися через застосування комбінацій різних засобів і форматів. Відсутність у системі освіти, до якої звертається компаративіст, певних установ, структур, методів навчання тощо, не означає відсутність аналізованого явища в освіті. Очевидно, що аналізована проблема у цій системі освіти розв'язується засобами, які відрізняються від тих, що застосовуються у національній освіті дослідника.

– розроблення ключових параметрів порівняння відповідно до мети дослідження, що уможливлює одержання чітких відповідей на ті питання, які цікавлять дослідника.

2. *Інформаційно-описовий етап*, що охоплює збирання та опис даних і педагогічних явищ, що відповідають проблемі дослідження:

– формування автентичної джерельної бази, яка забезпечує валідність отриманих результатів, висновків і рекомендацій. Джерельна база компаративного дослідження у сфері освіти має охоплювати.

Офіційні документи	документи (резолюції, рекомендації, постанови, стратегії) міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ОЕСР, Світового банку, ЄС (Європейської Комісії, Європейського Парламенту), Європейської Ради та ін. структур). Ради Європи; державні документи (конституції, закони та підзаконні акти), що регламентують функціонування освіти в країні; документація закладів освіти, яка регламентує нормативний, змістовий, процесуальний та результативний аспекти їх освітньої діяльності
Статистичні дані	міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, ЄС), країн, професійних організацій
Монографічні дослідження	з питань освіти, авторами яких є педагоги-теоретики та практики, освітні діячі, колективи науково-дослідних установ та університетів, експерти міжнародних організацій
Аналітичні та інформаційні матеріали	дослідницьких центрів, громадських, політичних організацій
Наукові статті	що публікуються у спеціалізованих наукових журналах
Блоги експертів	в Інтернеті
Бесіди та інтерв'ю	з учителями, директорами шкіл, адміністраторами, працівниками органів управління освітою, учнями та батьками. Бесіди та інтерв'ю надають можливість уточнити питання/проблеми, які не повністю висвітлюються в джерелах, та є відображенням громадської думки про систему освіти в країні та її проблеми
Анкети/запитальними	використовуються для уточнення теоретичних положень, практик. Важливою умовою успіху є коректний добір кваліфікованих адресатів

КОРИСНІ РЕСУРСИ

- **Education Statistics (EdStats) The World Bank https://datatopics.worldbank.org/education/**
- **Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training**
- **Eurydice: Education Information Network in Europe https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/**
- **International Bureau of Education (IBE) UNESCO http://www.ibe.unesco.org/**
- **National Center for Education Statistics (NCES) US https://nces.ed.gov/**
- **OECD Education Statistics https://data.oecd.org/education.htm**
- **Our World in Data (Education and Knowledge) https://ourworldindata.org/**
- **Statista (Education & Science) https://www.statista.com/markets/411/topic/962/education-science/#overview**
- **UNESCO Institute for Statistics http://uis.unesco.org/**
- **UNESCO Statistics https://en.unesco.org/gem-report/statistics**

3. *Етап кількісно-якісного безоціночного зіставлення* (*юкстапозиція*), на якому відбувається дослідницьке оцінювання даних, що були зібрані на основі різних критеріїв та контекстів дослідження. Для зіставлення застосовуються такі формати:

– статистична таблиця, де відображаються цифрові показники про освітні системи досліджуваних країн за ключовими параметрами порівняння;

– порівняльні моделі, які можуть накладатися одна на одну або демонструватися паралельно з виокремленням відмінних і спільних характеристик. Зіставлення й подальший порівняльний аналіз моделей забезпечать валідність висновки щодо структурних характеристик систем освіти (освітнього явища) та зв'язків між ними;

– діаграма для зіставлення динаміки руху освітніх систем, етапів їхнього розвитку упродовж певного періоду. За допомогою діаграми можна побачити особливості кожного періоду, прогрес або регрес в еволюції різних об'єктів упродовж відрізку часу. Діаграми демонструють кількісне співвідношення різноманітних суб'єктів/процесів, які стосуються систем освіти;

– бланк-таблиця, де визначено певні характеристики об'єктів порівняння і дослідник на базі одержаних фактів відносить кожний з них (освітню систему, окремі її складові, проблеми) до відповідної характеристики. Це – метод заповнення клітин.

4. *Порівняльно-аналітичний етап.* На підставі результатів зіставлення ключових параметрів освітніх об'єктів досліджуваних країн (регіонів тощо) здійснюється порівняльний аналіз, оцінювання, робляться висновки, розробляються рекомендації/прогноз для національної освіти.

Дослідник/дослідниця, порівнюючи освітні системи/об'єкти/засоби, повинен, виходячи з особливостей і традицій освіти кожної країни, здійснити конкретні оцінки на взірець «більше – менше», «краще – гірше», «швидко – повільно», «прогресивне – реакційне», «ефективно – не ефективно», «доцільно – недоцільно», «перспективно – не перспективно», «добре – погано» тощо. Для цього необхідно мати певні еталонні параметри – якісні статистичні, структурні, рейтингові комплексні – та одиниці виміру щодо найважливіших об'єктів, проблем освітніх систем.

Обов'язковим є розкриття політичних, історичних, філософських, економічних, психологічних, соціологічних причин фактів/явищ у галузі освіти, а також порівняння

сучасного стану з минулим, що уможливлює здійснювати узагальнення динаміки розвитку предмета дослідження.

Ефективним інструментом компаративного аналізу є метод аналізу тенденцій. В умовах глобалізації країни світу активно реформують національну освіту для забезпечення конкурентоспроможності економіки. Спільний характер реформ для відповіді на спільні глобалізаційні виклики формує загальні тенденції розвитку освітніх систем. Виокремлення загальних тенденцій є важливим в аспекті співвіднесення вектору модернізації національної освіти з такими векторами в країнах світу та на глобальному рівні. Метод аналізу тенденцій передбачає визначення спільних напрямів розвитку освіти (освітнього явища) в рамках встановлених хронологічних меж, оскільки тенденція асоціюється з часом, упродовж якого на основі автентичних джерел відслідковуються трансформації та генеруються системні характеристики.

Завершальним є прогнозування характеру розвитку національної освіти та обґрунтування варіантів наслідків/результатів у разі екстраполяції зарубіжного досвіду.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте методи і формати компаративного дослідження.
2. Охарактеризуйте тенденцію як базову наукову категорію педагогічної компаративістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Локшина О. Тенденція як наукова категорія порівняльної педагогіки. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2011. № 2. http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18585
2. Ничкало Н. Порівняльна професійна педагогіка як галузь педагогічного знання. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. № 1. С. 6–18. http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-11.pdf
3. Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів : хрестоматія. Київ : Педагогічна думка, 2015. 176 с
4. Сисоєва С. Порівняльна педагогіка в контексті розвитку освітології. *Освітологія : пол.-укр. щорічник*. 2014. Вип. 3. С. 17–23. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ocvit_2014_3_4
5. Сисоєва С. Порівняльні педагогічні дослідження в контексті цивілізаційного розвитку суспільства: акценти. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27–28 травня 2021 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2021. С. 34–38. https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-34-38
6. Теодорович А. Ю. Порівняльно-педагогічні дослідження у контексті глобалізації. *Проблеми освіти : наук.-метод. зб*. 2011. Вип. 69. С. 46-52.

МОДУЛЬ ІІ. СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС, США ТА КИТАЇ

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ

Глобалізація визначається у широкому розумінні як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації з такими наслідками, як міжнародний поділ праці, міграція капіталу, людських та виробничих ресурсів в масштабах усієї планети, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, зближення культур.

Глобалізація в освіті розглядається як процес створення єдиної уніфікованої системи освіти, що передбачає мінімізацію відмінностей між національними системами, які входять до глобалізованої системи.

Глобалізація актуалізує роль міжнародних організацій, які шукають відповіді наднаціонального виміру в усіх сферах життя людства включно з освітою. Визначальну роль у розробленні стратегічних орієнтирів розвитку та функціонування освіти відіграють ООН з її спеціалізованими установами та підрозділами, ОЕСР, Світовий банк, на регіональному рівні – ЄС.

Не менш важливим внеском міжнародних організацій є універсальні інструменти для порівняння систем освіти та рейтингування, співвіднесення динаміки розвитку, індикатори для підвищення якості освітніх послуг.

ООН на Саміті Тисячоліття у 2000 р. за присутності світових лідерів затвердила Декларацію тисячоліття ООН, в якій було сформульовано Цілі розвитку тисячоліття. ЦРТ – це вісім міжнародних цілей розвитку, яких 193 держави-учасниці ООН і міжнародні організації домовилися досягти до 2015 р. Цілі включають в себе скорочення масштабів крайньої бідності, зниження дитячої смертності, боротьбу з епідемічними захворюваннями, такими, як СНІД, а також розширення всесвітнього співробітництва. Ціль. 2 передбачала забезпечити всім дітям можливість отримувати загальну початкову освіту у повному обсязі.

ООН на Саміті ООН зі сталого розвитку затвердила Цілі сталого розвитку (ЦСР, відомі також як Глобальні цілі) як ключові напрями розвитку країн. Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, термін яких закінчився наприкінці 2015 р. ЦСР ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують сімнадцять Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань. Метою є виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку. Ціль 4. «Якісна освіта» передбачає забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж життя для всіх.

ЮНЕСКО запропонувала світовій спільноті Міжнародну стандартну класифікація освіти (International Standard Classification of Education) (1997 р., оновлена у 2011 р.) з метою класифікації та надання порівняльних на міжнародному рівні статистичних даних.

Рада Європи розробила Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment) (2001 р.) – керівний документ, що

використовується для опису досягнень тих, хто вивчає іноземні мови у Європі та, поступово, в інших країнах (Колумбія та Філіппіни). У листопаді 2011 р. своєю Резолюцією Рада Європейського Союзу рекомендувала використання Рекомендацій для валідації рівнів знань іноземної мови.

ЄС у 2006 р. запропонував Європейську довідкову рамку ключових компетентностей для навчання впродовж життя (European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning), яку модернізовано в 2018 р. Рамка охоплює вісім ключових компетентностей, якими мають володіти усі європейці для успішної побудови кар'єри та життя у суспільстві XXI ст. Це: грамотність; багатомовна компетентність; математична компетентність та компетентність в галузі науки, техніки та технології; цифрова компетентність; особистісна, соціальна та навчальна компетентність; громадянська компетентність; підприємницька компетентність; культурна обізнаність і компетентність експресії.

Організація економічного співробітництва і розвитку у 2000 р. започаткувала міжнародне дослідження PISA (Programme for International Student Assessment) для оцінювання систем освіти на глобальному рівні шляхом тестування рівня оволодіння учнями, які здобули обов'язкову освіту у віці 15-ти років, функціональною грамотністю (читання, математична та природнича грамотність) для повноцінного функціонування у суспільстві. Починаючи з 2000-го року, більше 70 країн та економік взяли участь у дослідженні PISA. PISA також визначає фактори, що впливають на ці досягнення у школі та в родині.

В Європі спостерігаються процеси, аналогічні глобалізації, які отримали назву «європеїзація». Європеїзація трактується як створення нового простору діяльності, мислення, політик засобами мереж, асоціацій, структур в кордонах ЄС, посилення ролі національних акторів у конструюванні цього простору через взаємопроникнення політичних ідей, знань, даних та практик. Важливим для України є твердження дослідників щодо європейського впливу поза межами ЄС на інші країни Європи. Інструментами європеїзації в кордонах ЄС називаються: встановлення спільних цілей (стратегічні документи), стандартів для досягнення, а також – запровадження інструментів (індикаторів) для вимірювання успіхів в цьому процесі.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке глобалізація в освіті?
2. Що таке європеїзація в освіті?
3. Охарактеризуйте внесок міжнародних організацій в розбудову інструментів для порівняння розвитку освітніх систем методи і формати компаративного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Локшина О. Європеїзація освіти в Україні. Емпіричні дослідження для реформування освіти в Україні: Збірник матеріалів І Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти. Київ – Дрогобич: Трек-ЛТД, 2017. С. 98–101. http://www.uera.org.ua/sites/default/files/201707/UERA%20Conference%20Abstract%20Selection%202017_0.pdf

2. Локшина О.І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 21– 30. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-306
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)]; зазаг.ред. В. Г Кременя. – Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. – 384 с. – Бібліогр.: с. 21. – (До 30-річчя незалежності України). https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua
4. Топузов О. М. Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 16—27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_5
5. Топузов О. М. Роль і місце підручника в реалізації компетентнісного підходу до навчання. Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. К. : Педагогічна думка, 2012. Вип. 12. С. 241–247.
6. Grek S., Lawn M. Europeanizing Education: governing a new policy space. Oxford: Symposium Books Ltd., 2012. 172 p.
7. La Rosa M. EU: Education policies and third countries. Civilian power or just foreign policy? Lund: Lund University, 2014. 79 p.
8. Lokshyna Olena, Topuzov Oleg. COVID-19 and education in Ukraine: Responses from the authorities and opinions of educators. Perspectives in Education, Vol. 39 No. 1 (2021): COVID-19 special issue: Opportunity to rethink and restructure education in the world / COVID-19 and the impact on basic and special education. P. 207-230. DOI https://doi.org/10.18820/2519593X/pie.v39.i1.13
9. Robert B. The Europeanization of education Policies: a research agenda. Review Essay. *European Educational Research Journal*. 2010. Volume 9. Number 4. P. 519–524. https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/eerj.2010.9.4.519

РЕГІОН: ЄВРОПА

ТЕМА 4. ОСВІТА У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

ПЛАН:

Загальна інформація
Короткі відомості про Республіку Польща
Ключові освітні індикатори і статистика
Законодавство та документи з освітньої політики Польщі
Сучасна система освіти Республіки Польща
Тенденції розвитку шкільної освіти у Республіці Польща
Запитання/завдання для самоконтролю
Список використаної та рекомендованої літератури

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Офіційна назва	Республіка Польща (*пол.* Rzeczpospolita Polska)
Загальна площа	312 685 км²
Столиця	Варшава
Рік здобуття незалежності	1918 р.
Найбільші міста	Варшава (1 777 972), Краків (771 069), Лодзь (685 285), Вроцлав (640 648), Познань (536 438), Гданськ (466 631).
Індекс людського розвитку	0,880 (35 місце з 185 країн, станом на 2020 р.) [2]
Чисельність населення	38,265 тис. осіб (2020 р., темп приросту населення (на 1000 населення) був негативним – 0,31%) [3]
Етнічні групи	поляки (96,7%), сілезці (1,1%), німці (0,2%), українці (0,1%)
Релігійний склад населення	католики 87,2%, православні 1,3% (решта 0,8%)
Офіційна мова	польська (офіційна) та мови меншин
Адміністративно-територіальний поділ	16 воєводств, 314 повітів і 2477 ґмін: міські – 302, сільські – 1537 та міські-сільські – 638
Глава держави	Президент
Законодавчий орган	Двопалатний парламент (Сейм і Сенат)

[2] United Nations Development Programme. Human Development Reports. (2020). http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/POL

[3] Główny Urząd Statystyczny. (2020). Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2020 r. Stan w dniu 31 XII. Warszawa. 2021. 37 s. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/6/29/1/ludnosc._stan_i_struktura_oraz_ruch_naturalny_w_przekroju_terytorialnym_na_31.12.2020.pdf

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО РЕСПУБЛІКУ ПОЛЬЩА

Польща (офіційна назва – Республіка Польща, в офіційній назві країни використовується не сучасне польське слово «republika» (республіка), а «Rzeczpospolita», тобто Річ Посполита) – це держава, яка розташована в центрі Європи. Польща є п'ятою за кількістю населення країною ЄС і дев'ятою в Європі за площею.

Польща має державний кордон із сімома країнами. На півночі територія Польщі омивається Балтійським морем, на заході межує з Німеччиною, на південному заході – з Чехією, на півдні – зі Словаччиною, на південному сході – з Україною, на сході – з Білорусією, на північному сході – з Литвою, а також з Росією. Столиця – Варшава, яка водночас є найбільшим містом країни.

1 травня 2004 р. Республіка Польща у складі 10 нових членів (Республіка Естонія, Республіка Кіпр, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Мальта, Республіка Словаччина, Республіка Словенія, Республіка Угорщина, Чеська Республіка) приєдналася до ЄС. Польща є членом багатьох інших міжнародних організацій, ООН, ЮНЕСКО, ОЄСР, Ради Європи, НАТО.

Адміністративний поділ Польщі (2020 р.) включає: 16 воєводств, 314 повітів та 66 міст з правами на повіт, 2477 ґмін (у тому числі 302 міські ґміни, 642 міські-сільські ґміни та 1533 сільські ґміни)[4].

КЛЮЧОВІ ОСВІТНІ ІНДИКАТОРИ І СТАТИСТИКА[5]

Державні витрати на освіту (% ВВП)	4,6 % (2020 р.)
Індекс освіти	0,869 (2020 р.)
Коефіцієнт охоплення дошкільною освітою (% дітей дошкільного віку)	81%
початковою	100%
середньою	110%
вищою	68%
Середня кількість років навчання молоді віком від 25 років	12,5 років
Рівень грамотності (читання) у молоді (% у віці від 15 років)	98,7 %
Обов'язкова освіта	9 років

ОСВІТНЯ СТАТИСТИКА

У 2018 р. витрати з державного бюджету та бюджетів місцевих органів влади на освіту та виховання склали 77,9 млрд. злотих, що становило 3,7% ВВП. Фінансування з державного бюджету складало 89% для шкільної освіти та 82% для вищої та дошкільної освіти.

Станом на 30 вересня 2018 року 89,6% дітей у віці 3-6 років брали участь у різних формах дошкільного навчання, а у всіх типах шкіл (початковій, середній та старшій)

[4] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. (2020). http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/oswiata/strategie-rozwoju-oswi/ukrainska

[5] United Nations Development Programme. Human Development Reports. (2020). http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/POL

навчалося 4,9 млн. дітей та молоді, що становило 12,8% населення країни. У 2018/19 н. р. функціонувало 22,2 тис. дошкільних закладів[6].

Кількість учнів у початковій школі у 2018/2019 н. р. складала 3,4 тис. учнів. За даними Центрального статистичного управління Польщі у 2018/2019 н. р. кількість початкових шкіл, у порівнянні з попереднім навчальним роком, збільшилась.

Ліцей – найпоширеніший вибір після здобуття початкової освіти. Практично кожен другий випускник обирає цей тип школи. Однак, кількість ліцеїв поступово зменшується, хоча кількість учнів збільшується. Переважна більшість ліцеїв для молоді – це державні освітні установи, на відміну від ліцеїв для дорослих, де більша частина є недержавними.

Кількість технікумів у 2018/19 н. р. зменшилась на 0,6% порівняно з попереднім навчальним роком, а кількість студентів зросла на 0,5%. Загальна кількість чоловіків, що навчалися у технікумах складала 60,7%. Студенти технічної школи найчастіше навчаються на інженерно-технічних спеціальностях.

Паралельно із загальноосвітньою системою у Польщі існує і система художньої освіти. Художні школи надають можливість здобути учням наступні професії: музикант, художник, танцюрист, актор музичної сцени та актор цирку, аніматор. У 2018/19 н. р. було 53 загальноосвітні мистецьки школи I ступеню, у яких навчалося 10,0 тис. учнів та 122 загальноосвітні художні школи II ступеню, із 12,9 тис. учнів.

У 2018/19 н. р. в школах країни працювало 512,4 тис. вчителів. Найбільшу групу серед них становили вчителі початкової школи – 50,1%. Більшість вчителів – це дипломовані вчителі (56,0%), «вчителі призначені» – (20,3%). У державних школах працює 86,6% від усієї кількості вчителів, переважна більшість цих закладів підпорядковані муніципалітетам (63,2%). У приватному секторі працює 13,4% вчителів.

Польська система освіти та виховання охоплює дітей та молодь від 3 до 21 років. Нижня межа – це дошкільний вік, а вища – теоретичний вік закінчення вищої середньої освіти. Загальна кількість учнів та студентів у 2018/2019 н. р., задіяних у загальноосвітній шкільній системі Польщі складала понад 4,5 млн. Серед яких, понад 3 млн. учнів навчалися у початкових школах, у тому числі близько 361 тис. дітей у 1 класі. У «післяпочаткових» школах (ліцеях, технікумах, філіях базових професійних шкіл, спеціальних школах, що готують до професійної діяльності) – 1 млн. 19 тис. учнів, тоді як у професійних школах I, II ступеня – 113 тис. учнів. У «поліцеальних» школах навчалося близько 226 тис. студентів, а в загальних середніх школах (ліцеях) для дорослих – 146 тис. слухачів[7].

У 2018/2019 н. р. в Польщі нараховувалося 1,23 млн. студентів, з них 73,3 % здобували освіту в державних університетах. Зауважимо, що кількість студентів зменшилася на 61,6 тис. у порівнянні з 2017 р. Тенденція до зниження (наприклад, у 2008/2009 н. р. навчалося 1,92 млн. студентів) спостерігається протягом багатьох років: і це стосується як кількості студентів, так і кількості викладачів. Із зменшенням кількості студентів зменшується і кількість університетів. На даний час їх менше 400. Зниження

[6] Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej. (2020). https://www.coig.com.pl/Baza_szkol_w_Polsce.php

[7] Ministerstwo Edukacji i Nauki. “Rok szkolny 2018/2019 Niepodległa” – drugi rok wprowadzania zmian w systemie edukacji // https://www.gov.pl/web/edukacja/rok-szkolny-20182019-niepodlegla-drugi-rok-wprowadzania-zmian-w-systemie-edukacji

кількості студентів, на думку спеціалістів, відбувається через демографічні зміни, тобто зменшення кількості людей у віці від 19 до 24 років[8].

Найпопулярнішими напрямками навчання серед польських студентів у 2018/19 н. р. були: бізнес, адміністрування та право (22%), технології, промисловість, будівництво (17,2%), соціальні науки, журналістика та інформація, охорона здоров'я, соціальне обслуговування (11,5%)[9].

КОРИСНІ РЕСУРСИ

- **Poland. National Educational Systems. Eurydice. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/poland_en**
- **Ministerstwo Edukacji i Nauki. https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka**
- **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Mniejszości Narodowe i Etniczne. Strategie rozwoju oświaty. https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/strategie-rozwoju-oswiaty**
- **Główny Urząd Statystyczny. Edukacja statystyczna. https://stat.gov.pl/portal-edukacyjny**
- **Główny Urząd Statystyczny. Edukacja statystyczna. Edukacja w regionie. https://stat.gov.pl/portal-edukacyjny/edukacja-w-regionie**
- **Główny Urząd Statystyczny Główny. Obszary tematyczne. Edukacja. https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja**
- **Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej. Baza szkół w Polsce 2021. https://www.coig.com.pl/Baza_szkol_w_Polsce.php**

Кількість учнів у загальній середній освіті Польщі

szkoły podstawowe
primary schools
початкові школи

2010/11 – 2191659 2016/17 – 2296516 2017/18 – 2657008

gimnazja
lower secondary
неповна середня освіта

2010/11 – 1261381 2016/17 – 1061322 2017/18 – 703926

ponadgimnazjalne i ponadpodstawowe
upper secondary and post-primary
старша середня освіта і середня освіта
przysposabiające do pracy
job-training

2010/11 – 9 825 2016/17 – 10 707 2017/18 – 10 539

[8] Główny Urząd Statystyczny. (2018). Informacje statystyczne. Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 roku. Warszawa, Gdańsk. 2018. Uąrzd Statystyczny w Gdańsku. 331 s. Publication available on website http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/

[9] Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 (wyniki wstępne). (2019). https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html

branżowe szkoły I stopnia[a]
stage I sectoral vocational[a]
професійні школи I ступеня

2010/11 – 224 884 2016/17 – 166 213 2017/18 – 155 832

licea ogólnokształcące[b]
general secondary
ліцеї (повна середня освіта)

2010/11 – 634457 2016/17 – 485489 2017/18 – 474521

szkoły zawodowe[c]
vocational schools
професійні школи

2010/11 – 595732 2016/17 – 518742 2017/18 – 516193

a. zasadnicze szkoły zawodowe базові професійні школи. До 2016/17 року професійні школи I ступеня (branżowe szkoły I stopnia) мали назву – базові професійні школи (zasadnicze szkoły zawodowe) або базові професійно-технічні училища.

b. у 2004/05 – 2013/14 рр., включаючи додаткові (загальноосвітні ліцеї).

c. включаючи (в тому числі) загальноосвітні художні школи, що надають професійну кваліфікацію у 2002/03–2013/14 рр., включаючи середні спеціальні навчальні заклади у 2004/05–2013/14 рр. – додаткові технічні середні школи.

Кількість закладів дошкільної та середньої освіти у Польщі станом на 2020 рік[10]

Освітні заклади (станом на 2020 р.)	***Державні***	***Приватні***	***Всього***
дитячі садки przedszkole	7 404	6 148	13 552
дошкільні центри або пункти punkty przedszkolne	551	1 165	1 707
початкові школи szkoły podstawowe	12 218	2 284	14 502
ліцеї licea ogólne	2 644	1 650	4 294
технікуми technika	1 753	322	2 075
професійні школи szkoły branżowe	2 106	359	2 435
«поліцеальні» школи szkoły policealne	1 034	1 757	2 801

[10] Систематизовано на основі джерела: Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej. Baza szkół w Polsce. https://www.coig.com.pl/Baza_szkol_w_Polsce.php

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ДОКУМЕНТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛИТИКИ

Конституція Польщі (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 1997 р.), стаття 70 гарантує право на освіту кожному громадянину та проголошує, що:

- Освіта є обов'язковою до 18 років;
- Навчання в державних школах є безкоштовним;
- Батьки можуть вільно обирати для своїх дітей школи для навчання;
- Органи державної влади забезпечують громадянам рівний доступ до освіти.

Функціонування дошкільних закладів для малюків регулює Закон «**Про догляд дітей віком до 3-х років**» (2011 р.).

Реформа шкільної освіти регулюється **Законом «Про освіту»** («Prawo oświatowe»), та **Законом «Положення про введення Закону про освіту»** («Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo oświatowe»), ухваленими в 2016 р.; Упровадження реформи почалося 1 вересня 2017 року і триватиме до 2023/24 н. р. Реформа середніх шкіл розпочалася в 2019/2020 н. р. і завершиться 2023/2024 н. р.

На рівні структури шкільної освіти реформою було запроваджено 8-річну початкову школу, замість 6-річної початкової школи. Навчання в початковій школі включає два етапи: 1–3 класи (рання шкільна освіта) інтегроване навчання; 4–8 класи, предметне навчання. З 2018/19 н. р. був запроваджений обов'язковий зовнішній екзамен у 8 класі початкової школи.

Крім того, 3-річні загальноосвітні ліцеї стали 4-річними школами, а 4-річні заклади професійної освіти – 5-річними. У системі освіти виникли двоступеневі галузеві школи, натомість гімназії припинили свою діяльність. Гімназії, що функціонували у комплексах шкіл разом із початковою школою чи загальноосвітнім ліцеєм, були включені до цих шкіл. Гімназії, що функціонували самостійно були реорганізовані в початкові школи, ліцеї, технікуми, галузеві школи чи зовсім ліквідовані.

Згідно нововведень реформи з 2016/17 н. р. батьки 6-річних дітей мають право вибирати: чи відправити дитину до першого класу початкової школи, або залишити дитину ще на рік у дошкільному закладі. Натомість 7-річні діти починають обов'язкову освіту в початковій школі 1 класу.

Вчительська хартія (Karta nauczyciela, 1982 р.) є законодавчим документом, який визначає права і обов'язки шкільних вчителів у Польщі. Документ містить 12 глав (102 статті). Хартія регулює умови праці, вимоги до кваліфікації та професійного розвитку, посади, нагороди, соціальні блага, свята, пенсії, медичне обслуговування тощо.

Законом від 13 червня 2019 року про внесення змін до Закону «Про Вчительську хартію» передбачено підвищення престижу вчительської професії, осучаснення стандартів праці для вчителів та запровадження оновлених правил щодо отримання відповідного професійного рівня для вчителя. Одним із головних пріоритетів державної освітньої політики Польщі – гідне фінансове забезпечення вчителів та педагогічних працівників.

Закон про вищу освіту і науку, Закон 2.0 (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tzw. Ustawa 2.0), від 20 липня 2018), який отримав назву «Конституція для науки», проголошує, що обов'язком державних органів є створення оптимальних умов для свободи наукових досліджень, свободи викладання та автономії академічної спільноти. Крім того, кожен науковець відповідальний за якість та надійність досліджень та за

освіту молодого покоління. З іншого боку, університети та інші дослідницькі наукові установи мають сприяти інноваціям в економіці, розвитку культури та формувати моральні норми в суспільному житті.

Цей закон або так звана «конституція для науки» став першою спробою за дванадцять років реформувати вищу освіту, він дає можливість закладам вищої освіти стати більш самостійними і автономними, зокрема у фінансових питаннях. Зокрема, Закон 2.0 (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tzw. Ustawa 2.0):

– запроваджує поділ університетів на академічні та професійні в залежності від рівня наукових досліджень, що проводяться кожні чотири роки Комісією з оцінки науки (KEN). Закон ділить університети. Щоб претендувати на першу групу, університет повинен отримати категорію досліджень A+, A або B+ принаймні з 1 дисципліни. Професійні університети – це такі заклади вищої освіти, які надають освіту з урахуванням соціально-економічних потреб. Вони матимуть право навчати студентів, проте не можуть проводити докторську підготовку;

– надає університетам, інститутам Польської академії наук, науковим або міжнародним університетам у разі отримання категорії A+, A або B+ у певній галузі право на присудження наукового звання (доктор та доктор хабілітований (stopnia doktora i doktora habilitowanego)) з певної дисципліни;

– запроваджує процедуру виборів ректора колегією виборців. Обов'язки ректора охоплюють представництво та управління університетом, підготовка проєкту статуту та проєкту стратегії університету, звітування щодо реалізації стратегії університету, кадрової політики, створення докторських шкіл, управління фінансовим управлінням університету;

– запроваджує формат функціонування сенату університету, який складається з професорів (принаймні 50% складу), викладачів та інших службовців (мінімум 25%), а також студентів та докторантів (принаймні 20% складу). Завдання сенату передбачають прийняття статуту та регламенту навчання, прийняття стратегії університету, призначення та звільнення членів ради університету, надання висновків щодо кандидатів у ректори, оцінка функціонування університету, присудження наукових ступенів і звань, розроблення освітніх програм докторських шкіл, визначення формату підтвердження результатів навчання;

– визначає механізми та умови функціонування студентського самоврядування та університетських рад;

– запроваджує формулу фінансування вищої освіти та науки.

СУЧАСНА СИСТЕМА ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Система освіти Польщі охоплює освіту дітей раннього віку, середню, професійно-технічну, вищу освіту та освіту дорослих.

Дошкільна освіта і догляд дітей раннього віку

Система дошкільної освіти в Польщі не є обов'язковою. Вона здійснюється різними установами, а саме:

– для дітей віком від народження до 3-х років надається в яслах (żłobki) та дитячих клубах (kluby dziecięce), а також приватними закладами чи доглядальниками (opiekun dzienny) і нянями (niania);

– для дітей віком 3–6/7 років надається ясельними школами (przedszkole), дошкільними класами (oddziały przedszkolne), дошкільними підрозділами (zespół wychowania przedszkolnego) та центрами дошкільної освіти (punkt przedszkolny) в початкових школах.

Станом на 2018 р. охоплення дітей від народження до 3-х років дошкільною освітою становило 13%, а віком 6 років – 99,4%[11].

Дошкільна освіта в Польщі є необов'язковою для дітей до 6-ти років. Відповідно до Закону «Про освіту» (2016 р.) усі діти шестирічного віку повинні отримати обов'язкову перед шкільну підготовку(zerówka пол. м.).

Загальними завданнями закладу дошкільної освіти є:

• формування соціальних навичок дитини, спілкування з дорослими та дітьми;

• формування навичок з самообслуговування, культурних та гігієнічних навичок;

• мовленнєвий розвиток дитини;

• фізичний розвиток дитини;

• формування у дитини навичок піклування про власну та чужу безпеку, розуміння себе та свого оточення;

• виховання через мистецтво – музику, спів, танці;

• виховання та розвиток дитини через світ природи (рослини, тварини);

• підготовка до навчання читання та письма;

• сімейне, патріотичне та громадянське виховання.

У Польщі є дитячі садочки державного і приватного типу. Батьки самостійно обирають для своєї дитини заклад, керуючись власними вподобаннями і фінансовою спроможністю.

Муніципальний, громадський дитячий садок *(Przedszkole publiczne)*

Зазвичай він фінансується місцевою владою чи громадою. У державному дитячому садку 5 годин відводиться на реалізацію основної навчальної програми, яка фінансується саме з бюджету місцевого самоврядування чи громади, і це дозволяє батькам відправляти свою дитину лише на безкоштовні заняття (до 13:00 год.). У муніципальному дошкільному закладі безкоштовно діти можуть знаходитися тільки до 13:00 години, за весь інший час доплачують батьки. Муніципальний дитячий садок виконує стандарти Міністерства національної освіти Польщі. Величезною перевагою громадського дитячого садка є той факт, що плата, безумовно, нижча, ніж у приватних чи недержавних дитячих садках. Однак це відображається на кількості дітей у групі, вони зазвичай досягають понад 20 дітей.

Приватний, негромадський дитячий садок *(Przedszkole niepubliczne)*

Він діє за аналогічним принципом, як і муніципальний дитячий садок, за винятком того, що ним можуть керувати компанії, асоціації, фонди, релігійні організації й навіть фізичні особи. Суб'єкт господарювання, який управляє цим видом дошкільного закладу, може розраховувати на підтримку з державного бюджету шляхом отримання субсидії. Отримання такої підтримки підлягає поданню своєчасної заявки, не пізніше 30 вересня, що передує виплаті гранту. Субсидія на одну дитину становить щонайменше 75% від

[11] Poland. Eurydice. Place guarantee to ECEC. Children aged up to 3 years. Children aged 3–6 years. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/poland/access_en

середньої вартості перебування дитини в державному закладі на даний, поточний рік. У зв'язку з отриманою фінансовою підтримкою дитячі садки підлягають державному контролю з боку Міністерства національної освіти (контроль з точки зору навчальної програми та кваліфікації вчителів) та санітарного відділу (орган визначає, яку площу, які кімнати та меблі та продукти харчування повинні надавати дітям).

Приватний дитячий садок *(Przedszkole prywatne)*

У закладі такого типу вільний підхід до програм і правил. Через те, що приватні дитячі садки, клуби для дітей не повинні дотримуватися певних правил, що застосовуються до приватних, не громадських дитячих садків, вони не можуть розраховувати на субсидії місцевого самоврядування чи громади. Через вищезазначене, вартість перебування дитини в приватному дитячому садку такого типу, безумовно, вища. У приватних садочках такого типу варто розраховувати на цікаву та різноманітну програму занять, творчий підхід до роботи з дітьми та дуже приємну атмосферу.

У 2019 році 87% дітей віком від 3 до 5 років були залучені до програм дошкільної освіти та догляду та початкової освіти в Польщі.

Шкільна освіта

Система середньої освіти Польщі 8+4 (+5) (4 роки навчання у старшій середній школі або 5 років навчання у професійно-технічній школі структурована на:

- передшкільну освіту (тривалістю 1 рік, для дітей з 6 до 7 років);
- початкову освіту (тривалістю 8 років, для молоді віком 7–15 років);
- середню освіту (тривалістю 4/5 років для молоді віком 16–19 років).

Освітні послуги надаються:

дошкільними закладами *(zerówka*);

– 8-річною початковою школою (*szkoła podstawowa*);

– 4-річним ліцеєм (4-letnie *liceum ogólnokształcące*);

– 5-річним технічним коледжем (pięcioletnie *technikum*);

– 3-річною професійною школою першого ступеня (trzyletnią *branżową szkołę I stopnia*);

– 2-річною професійною школою другого ступеня (dwuletnią *branżową szkołę II stopnia*);

– 3-річною спеціальною школою, що готує до праці (trzyletnią *szkołę specjalną przysposabiającą do pracy*);

– «поліцеальною» школою (szkoła policealna) це післядипломний (позашкільний) навчальний заклад, який вважається частиною середньої освіти. Він призначений для випускників загальноосвітніх середніх шкіл, які бажають отримати диплом, що підтверджує їх професійну кваліфікацію, тривалість навчання від 1 до 2,5 років[12].

Навчання у початковій школі складається із двох етапів:

- 1–3 класи, діти віком від 6–7 до 10 років (без поділу на предмети, інтегрована рання шкільна освіта);

- 4–8 класи, діти віком від 9 (10) до 14 (15) років (обов'язкове предметне навчання).

[12] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. "Prawo oświatowe" [Dz.U. 2017 poz. 59]. (Act of December 14, 2016. "Educational Law"). (2016). https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000059/O/D20170059.pdf

По закінченню 8 класу початкової школи учні складають обов'язковий зовнішній іспит. Отже, обов'язкова освіта в Польщі включає 1 рік дошкільної підготовки, 8-річну початкову освіту.

Професійні школи I ступеня (branżowe szkoły I stopnia) діють з вересня 2017 р., після їх закінчення випускник отримує диплом, який підтверджує отриману ним певну професійну кваліфікацію. Випускники професійної школи I ступеня можуть продовжувати навчання в професійній школі 2 ступеня або в ліцеї для дорослих. Реформа професійної школи II ступеня розпочалась у 2019/20 н. р. й триватиме до 2023/2024 н. р. включно. На сьогодні у технікумах навчаються 640 тис. осіб, у професійних школах першого ступеня – 195 тис. Учні старшої школи та технікума по закінченню навчання складають випускний екзамен, т. зв. матуральні іспити. Це дозволяє отримати атестат загальної середньої освіти, що є умовою до вступу у вищу школу. Можливість вступу до вищого навчального закладу після складання матури мають також учні професійної школи II ступеня.

Крім загальноосвітніх шкіл у Польщі функціонують школи мистецтв, які займаються підготовкою музикантів, художників, танцюристів (балет), музичних виконавців, артистів цирку, менеджерів культури та бібліотекарів.

Таким чином, система освіта в Польщі виглядає наступним чином:

- дошкільна освіта (przedszkole): з 3 до 6 років;
- підготовка до школи (zerówka): один рік обов'язкове відвідування дошкільного закладу перед вступом до школи, або дошкільного класу (oddział przedszkolny) в початковій школі;
- початкова школа (szkoła podstawowa): з 6–7 років;
- середня школа (післяпочаткова школа) (szkoła ponadpodstawowa) – включає ліцеї (старша школа) і технікуми: з 16 до 20 років; професійні школа I та II ступеня, спеціальні школи, які готують для роботи;
- «поліцеальна» школа (szkoła policealna) – спеціальний навчальний заклад, який дає змогу отримати певну професійну кваліфікацію з тієї або іншої професії: тривалість навчання від 1року до 2,5 років;
- вища освіта (szkoła wyższa): з 18 років.

Загальний час навчання для здобуття середньої освіти становить 12 років. Випускники, після складання матурального іспиту отримують атестат зрілості, цей документ є обов'язковим для вступу до одного з вищих навчальних закладів Польщі. Навчальний рік у школах Польщі розпочинається у вересні (1 вересня) і закінчується в останню п'ятницю червня. Літні канікули тривають липень, серпень.

Структура системи освіти Республіки Польщі (з польськими та англійськими відповідниками)

ВИЩА ОСВІТА
SZKOŁY WYŻSZE
TERTIARY EDUCATION
↑
ПОЛІЦЕАЛЬНІ ШКОЛИ
SZKOŁY POLICEALNE
POST-SECONDARY SCHOOL
↑

ПРОФЕСІЙНІ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ
BRANŻOWE SZKOŁY PIERWSZEGO STOPNIA[a]
STAGE I SECTORAL VOCATIONAL SCHOOLS
↑
СПЕЦІАЛЬНІ ШКОЛИ
SZKOŁY SPECJALNE PRZYSPOSABIAJĄCE DO PRACY
SPECIAL JOB-TRAINING SCHOOLS
↑
ПРОФЕСІЙНІ ШКОЛИ ІІ СТУПЕНЯ
BRANŻOWE SZKOŁY DRUGIEGO STOPNIA
STAGE II SECTORAL VOCATIONAL SCHOOLS
↑
СЕРЕДНІ ШКОЛИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ / ДЛЯ ДОРОСЛИХ
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
SECONDARY SCHOOLS FOR CHILDREN AND YOUTH/FOR ADULTS
↑
ЛІЦЕЇ (СЕРЕДНІ ШКОЛИ) ДЛЯ МОЛОДІ Й ДЛЯ ДОРОСЛИХ
LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE DLA MŁODZIEŻY//DLA DOROSŁYCH
GENERAL SECONDARY SCHOOLS FOR YOUTH/FOR ADULTS
↑
ТЕХНІКУМИ
TECHNIKA
SECONDARY SCHOOLS
↑
ШКОЛИ МИСТЕЦТВ
OGÓLNOKSZTAŁCĄCE SZKOŁY ARTYSTYCZNE[b]
GENERAL ART SCHOOLS[b]
↑
ПОЧАТКОВІ ШКОЛИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ / ДЛЯ ДОРОСЛИХ
SZKOŁY PODSTAWOWE DLA DZIECI I MŁODZIEŻY/DLA DOROSŁYCH
PRIMARY SCHOOLS FOR CHILDREN AND YOUTH/FOR ADULTS
↑
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE
PRE-PRIMARY EDUCATION

[a] Включаючи філії базових професійно-технічних навчальних закладів.
[b] Проведення професійної сертифікації.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Реформи освітньої галузі Республіки Польщі спрямовані на:

- підвищення якості освіти на всіх освітніх рівнях;
- удосконалення децентралізації шкільного управління;
- забезпечення ефективних механізмів фінансування та моніторингу витрат на освіту на всіх рівнях: центральному, регіональному та місцевому; збільшення та покращення шкільного фінансування;
- доступність освіти (освіта для всіх: соціальна спрямованість реформ);
- забезпечення потреб кожного;
- модернізацію структури та змісту шкільної освіти;
- модернізацію й адаптацію до сучасних вимог ринку професійно-технічної освіти;
- залучення громадськості, батьків до моніторингу системи освіти;

- реформу вищої освіти, включно з науковою підготовкою.

Були визначені наступні пріоритети шкільної освіти на сучасному етапі реформування:

- виховання в учнів цінностей патріотичного спрямування, на засадах пізнання власної історії, культури, утвердження в свідомості особистості патріотичних цінностей;
- впровадження нової базової навчальної програми та відповідно нових підручників та посібників для загальноосвітньої школи. Виховання самостійності, творчості та інноваційності учнів;
- розвиток професійної освіти, з акцентуацією на тісну співпрацю шкіл та роботодавців, розвиток профорієнтації;
- розвиток цифрових компетентностей учнів та вчителів. Безпечне та відповідальне використання Інтернет-ресурсів;
- відповідь на виклики пов'язані з COVID-19, (дистанційна освіта), розробка механізмів щодо функціонування шкіл та закладів освіти під час епідемії COVID-19.

Міністерство національної освіти Польщі, впроваджуючи освітню реформу (поч. 2016 р.), спрямовує зусилля на досягнення високої якості, доступності та інноваційності системи шкільної освіти країни. Серед ключових змін в освіті Польщі, що були заплановані на 2018/2019 н. р., можна виділити наступні: фінансова підтримка місцевого самоврядування, комплекс дій у тому числі освітніх програм, спрямованих на підвищення професійного рівня вчителів; безкоштовне обладнання всіх шкіл Польщі широкосмуговим Інтернетом та мультимедійними дошками, запровадження нової основної програми для початкової школи та зміни на іспитах – це лише деякі елементи, які були застосовані у зазначений навчальний рік.

У Республіці Польща відбуваються широкомасштабні структурні реформи шкільної освіти, в рамках яких реалізуються державні урядові програми, спрямовані на підвищення якості і доступності освіти («Харчування вдома та в школі», «Активна дошка», «Добрий старт» тощо).

- *Підвищення якості та доступності освіти*.

Досягнення високих якісних характеристик навчального процесу через запровадження методів навчання, що сприятимуть прояву творчої активності та самостійності учнів. За результатами міжнародного дослідження PISA досягнення польських учнів є одними найкращих у світі, хоча витрати на освіту (без врахування вищої) складають 3,23% ВВП країни.

- *Доступність освіти.*

Спрямованість освітньої політики на те, щоб кожен учень, незалежно від того, звідки він родом і який матеріальний стан його батьків, мав змогу навчатися у хорошій школі, а також мав можливість отримати якісну освіту. Відповідно, на досягнення цієї мети Міністерство національної освіти Польщі реалізує наступні програми: «Харчування в школі та вдома», «Активна дошка», «Добрий старт».

- *Збільшення фінансування на шкільну освіту;*

Актуалізація соціально-орієнтованих реформ. Загалом у 2016–2019 рр. освітня субвенція була збільшена на 4,4 млрд. злотих. У 2018–2019 н. р. урядом була запроваджена програма «Добрий старт» (*пол.* «Dobry Start») – це інвестиція в освіту

польських дітей, а саме одноразова виплата у розмірі 300 злотих на кожну дитину, що навчається в школі. У рамках програми «Добрий старт», виплати отримали 4,6 млн. учнів, з державного бюджету на ці цілі було виділено 1,44 млрд. злотих.

За рахунок бюджетних коштів передбачено безкоштовне забезпечення підручниками та навчальними посібниками всіх учнів початкової (основної) школи та гімназійних класів. Кожна школа купує їх з коштів, наданих Міністерством національної освіти (виділені на ці цілі у 2018 році 404 млн. злотих, 2019 – 286 млн. злотих).

У відповідь на виклики, спричинені епідемією COVID-19 урядом розроблені механізми протидії, як фінансові так і організаційні. У межах допомоги запровадження дистанційної освіти, школам безкоштовно надали шкільні мультимедійні пакети та планшети. І це не єдині заходи, які вживає уряд у зв'язку з обмеженим функціонуванням шкіл. Були розроблені спеціальні програми: «Віддалена школа» і «Віддалена школа +», на фінансове забезпечення яких було виділено 367 млн. злотих. Зокрема, у межах програми «Віддалена школа» з 1 квітня 2020 року органи місцевого самоврядування можуть подавати заявки на отримання коштів на придбання обладнання (комп'ютери, ноутбуки, а також програмне забезпечення, страхування обладнання та мобільного доступу до Інтернету) для дистанційного навчання як для учнів, так і для викладачів.

До актуальних напрямів розвитку шкільної освіти Польщі ми віднесли наступні:

- *Модернізація структури освіти.*

Реформа освіти (2016 р.), полягає у запровадженні єдиної структури, що включає рівні МСКО 1 та МСКО 2 (початкова та середня освіта). Це 8-річна початкова школа для учнів віком від 6, 7 років до 14, 15 років.

Ключові зміни у структурі системи освіти полягають у запровадженні 8-річної початкової школи, 4-річної загальної середньої школи та 5-річної технічної середньої школи. Реформа освіти, яка набула чинності у 2017/2018 н. р., передбачала ліквідацію гімназій та відновлення 8-річної початкової школи. В результаті реформи було закрито 5181 державних середніх шкіл (гімназій) із 6571, які діяли в попередньому навчальному році. Ліквідація гімназій, призвела до збільшення кількості державних початкових шкіл на 6% і до збільшення кількості приватних початкових шкіл на 20% одночасно. Внаслідок реформи кількість учнів на 1 державну початкову школу значно зросла – з 181 до 254 учнів. Відповідно, кількість учнів у приватних початкових школах зросла на 48%.

- *Модернізація змісту освіти.*

У навчальних програмах передбачені наступні зміни:

- орієнтація на розвиток ключових компетентностей;
- підвищення ефективності викладання рідної мови шляхом ознайомлення учнів з культурними традиціями та літературою;
- розвиток читацької компетентності дітей та молоді;
- підвищення ефективності викладання іноземної мови на засадах безперервного та систематичного вивчення іноземних мов (дві мови) та можливість двомовної освіти;
- повернення до вивчення історії як окремого предмета для всіх учнів з урахуванням внутрішньої та міжнародної ситуації;
- розвиток в учнів творчості та навичок ІКТ не лише в навчальних цілях, а й для застосування у повсякденному житті;

- розвиток в учнів підприємницької компетентності в учнів;
- розвиток цифрових компетентностей учнів та вчителів;
- розвиток знань і вмінь з математики та природничих наук шляхом викладання окремих предметів з біології, хімії, фізики та географії на II навчальному етапі, а також з подальшим продовженням на III навчальному етапі;
- розвиток в учнів критичного мислення.

– *Запровадження нових технологій у школах.*

Міністерство національної освіти Польщі, в рамках реформи шкільної освіти, розробила план дій щодо застосування цифрових технологій у навчальний процес. З 1 березня 2019 року діє одна інтегрована інформаційна система з питань освіти, т. з. SIO (*пол.* System Informacji Oświatowej). Завдяки цьому було усунуто багаторазове введення ідентичних даних в різних системах, наприклад, директорами шкіл або співробітниками районних експертних комісій. Модернізована освітня база даних включає інформацію про приміщення шкіл та шкільних комплексів, ідентифікаційні дані учнів, вчителів, директора школи, адреса і назва школи чи установи, кількість учнів та вчительських вакансій тощо. Всі дані, які обов'язково надаються в освітню інформаційну систему, повинні бути достовірними та повними. Також з 2020 р. дані інформаційної освітньої системи SIO використовуватиметься для розподілу частини загальної субсидії на освіту, для правильного визначення розміру освітньої частини загальної субсидії для окремих підрозділів місцевого самоврядування.

Велику роль у модернізації освіти в сфері інновацій відіграють різноманітні урядові програми, зокрема впровадження загальнонаціональної освітньої мережі (OSE, *пол.* Ogólnopolska Sieć Edukacyjna). OSE – це програма загальнодоступної телекомунікаційної мережі, яка надає школам доступ до швидкого, безкоштовного та безпечного Інтернету.

Програма OSE розроблена з метою:

- надання школі доступу до широкосмугового Інтернету,
- підвищення рівня цифрових компетентностей учнів та вчителів,
- надання підтримки навчальному процесу в школах через доступ до ресурсів, доступних в Інтернеті,
- забезпечення рівних можливостей для всіх учнів Польщі, зокрема тих, хто проживає в малонаселених районах та навчається в маленьких школах.

Крім того, школи оснащуються мультимедійним обладнанням, створюються електронні ресурси та електронні навчальні матеріали. У 2018/2019 н. р. 3690 шкіл скористалися урядовою програмою «Активна дошка». На переобладнання шкіл, на програму, яка тривала 3 роки (2017–2019 рр.) із державного бюджету було виділено 224 млн. злотих.

Відповідно до Закону про Національну освітню мережу (Ogólnopolska Sieć Edukacyjna – OSE), у 2020 р. всі школи Польщі були оснащені безкоштовним, швидким та безпечним доступом до Інтернету.

Не менш важливим напрямом роботи Міністерства Національної освіти Польщі є відповідна підготовка вчителів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій при роботі з учнями, тобто розвиток цифрових компетентностей вчителів. Програма «Цифрова Польща», яка триватиме до 2023 р. передбачає навчання 75 тис. вчителів щодо використання та створення власних електронних матеріалів.

Був оголошений конкурс на розробку електронних матеріалів для середньої та старшої школи з таких навчальних предметів, як фізика, хімія, біологія, географія, математика та інформатика, польська мова, історія, філософія, громадянська освіта. Крім того, розробляються електронні матеріали для художньої освіти, а також ті, що спрямовані на розвиток ключових компетентностей учнів.

- *Підвищення престижності педагогічної професії, осучаснення освітніх стандартів для вчителів.*

Підвищення престижності педагогічної професії, сприяння якісній роботі та забезпечення належних умов для її здійснення є пріоритетами Міністерства національної освіти Польщі. Зокрема, для реалізації цих планів Міністерство національної освіти країни планує розробити дієві механізми заохочення роботи в школі молодих вчителів, зацікавлених у розвитку педагогічної професії.

З 1 вересня 2019 р. середня заробітна плата вчителів у Польщі, згідно внесення змін до Закону «Карта вчителя», збільшилася ще на 9,6%. Після чергового підвищення зарплат для вчителів базова заробітна плата становитиме 3 тис. 817 злотих для дипломованого вчителя, для призначеного вчителя – 3 тис. 250 злотих, для контрактного вчителя – 2 тис. 862 злотих і для найнижчої категорії вчителя-стажиста – 2 тис. 782 злотих.

Польська система освіти, зокрема її децентралізаційна модель надає широку автономію вчителям. Пошук балансу між самостійністю вчителя і школи та координацією в національному масштабі системою освіти, потребує стратегічної побудови освітньої політики країни й довгострокової візії щодо завдань школи XXI століття.

Таким чином, серед сучасних тенденцій розвитку шкільної освіти Польщі можна виділити зміни щодо оплати та стандартизації праці, підвищення вимог щодо професійного розвитку вчителів, розробка механізмів щодо їх кар'єрного зростання, що у кінцевому варіанті призведе до підвищення престижу професії.

Майже одночасно з реформою середньої освіти в Польщі також відбувається реформа вищої освіти, новий Закон про вищу освіту «Закон 2.0. Нова конституція для науки та вищої освіти в Польщі» був прийнятий у 2018 р. Цей закон дає можливість закладам вищої освіти стати більш самостійними, отримати певну автономність, розширити можливості та незалежність ректорів щодо фінансових питань. Серед іншого планується розробка нових вимог до вступу на педагогічні спеціальності.

Отже, освітні реформи в Польщі спрямовані на підвищення якості освіти, престижу вчительської професії та забезпечення відповідних умов для її реалізації. Модернізаційні зміни в змісті освіти сприяють навчанню самостійності, творчості та інноваційності учнів.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте короткі відомості про Республіку Польща.
2. Охарактеризуйте основні освітні документи Польщі.
3. Розкрийте ключові зміни, які відбулися в освітній сфері Польщі внаслідок реформи 2016 р.
4. Охарактеризуйте сучасну систему освіти в Польщі.
5. Які головні тенденції розвитку середньої освіти в Польщі?

6. Порівняйте систему освіти Республіки Польща і України, що спільного, що відмінного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гербст М., Герчинський Я. Баланс інституційних змін. Децентралізація освіти у Польщі: Досвід 25 років. Варшава : Інститут Освітніх Досліджень. 2015. 24 с.
2. Глушко О. З. Модернізаційний вимір шкільної освіти у Польщі: ключові тенденції розвитку. *Український педагогічний журнал.* 2019. № 4, 32–41. https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-4-32-41
3. Глушко О. З. Сучасна система освіти Республіки Польща: актуальні питання реформування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2020. № 7(101). С. 228–240. https://doi.org/10.24139/23125993/2020.07/228-240
4. Грищук Ю. В. Розвиток педагогічної освіти у Республіці Польща в контексті європейських інтеграційних процесів : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / Київський університет імені Бориса Грінченко. Київ, 2019. 309 с.
5. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика. Київ: СПД Богданова А.М., 2009. - 404 с. https://lib.iitta.gov.ua/5435/1-/Zmist_shkilnoi_osvity.pdf
6. Локшина О. І. Реформи з подовження тривалості шкільної освіти в країнах ЄС: з досвіду імплементації, *Український педагогічний журнал.* 2017. № 3. 43–53. https://uej.undip.org.ua/upload/iblock/346/346b8275271f80fd9803907e998844cd.pdf
7. European Commission. (2019). *Education and Training Monitor 2019. Poland Report.* Derectorate – General for Education, Youth, Sport and Culture. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-poland_en.pdf
8. Herczyński, J. & Sobotka, A. (2014). *Diagnoza zmian w sieci szkół podstawowych i gimnazjów w Polsce 2007-2012*. Instytut Badań Edukacyjnych. http://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-raport-diagnoza-zmiany-w-sieci-szkol.pdf
9. Herczyński, J. & Sobotka, A. (2017). Organisational models of gymnasium in Poland. *Edukacja, 141(2)*, 5–31. https://doi.org/10.24131/3724.170201
10. OECD. (2019). *Programme for International Student Assessment (PISA). Results from PISA*. https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_POL.pdf
11. Rondalska, D. (2017). Reforma szkolna z roku 2016 – troska o ucznia czy innowacja na zamówienie polityczne. *Studia Edukacyjne, (45)*, 291–310. https://doi.org/10.14746/se.2017.45.20
12. United Nations Development Programme. (2020). *Human Development Reports*. http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/POL
13. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. "Prawo oświatowe" [Dz.U. 2017 poz. 59]. (2016). https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000059/O/D20170059.pdf
14. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. "Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo oświatowe" [Dz.U. 2017 poz. 60]. (2017). http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000060/O/D20170060.pdf
15. Ustawa z dnia 8 stycznia 1999 r. "Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego" [Dz.U. Nr. 12, poz. 96]. (1999). http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990120096
16. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [Dziennik Ustaw 2018 r. poz. 1668]. https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2018/pozycja/1668
17. *Za czy przeciw? Opinia torunian na temat planowanej reformy gimnazjum*. (2017). Instytut Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu http://www.home.umk.pl/~pryzmat/images/dokumenty/Raport_gimnazja.pdf

ТЕМА 5. ОСВІТА У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

ПЛАН:

Загальна інформація
Короткі відомості про Сполучене Королівство
Ключові освітні індикатори і статистика
Законодавство та документи з освітньої політики Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії
Сучасна система освіти у країнах Сполученого Королівства
Тенденції розвитку шкільної освіти у Сполученому Королівстві
Запитання / завдання для самоконтролю
Список використаної та рекомендованої літератури

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Офіційна назва країни	Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії, складається з Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії, скорочено – Сполучене Королівство, поширене в Україні – Велика Британія.
Площа	244 тис. км^2
Населення	66 млн осіб, зокрема 80% – англійці, 15% – шотландці, валлійці та ірландці. Міське населення – 91%.
Державний устрій	парламентська монархія.
Індекс людського розвитку	0.932 (13 місце з 189 країн станом на 2019 р.).
Столиця	Лондон з населенням у 10,3 млн мешканців. Інші великі міста: Бірмінгем, Манчестер, Глазго, Ліверпуль.
Офіційна мова	Англійська. Частина ірландців, валлійців і гелів користуються також кельтськими мовами.
Релігія	Більшість віруючих – протестанти, частина жителів (зокрема майже всі ірландці) – католики.

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО

Сполучене Королівство – це суверенна держава, розташована на північному заході від Континентальної Європи, на Британських островах. Територія включає острів Велика Британія, північну частину острова Ірландія та численні невеликі острови. Північна Ірландія – єдина частина Сполученого Королівства, що має суходільний кордон з іншою суверенною країною – Республікою Ірландією. Усі інші кордони є водними.

Сполучене Королівство об’єднує чотири історичні провінції (англійською – «країни/countries»): Англію, Уельс, Шотландію на Північну Ірландію, столицям яких є Лондон, Кардіфф, Единбург і Белфаст відповідно. У різних частинах світу під її контролем залишається 13 залежних територій.

Сполучене Королівство є розвиненою державою, це п'ята у світі країна за номінальним ВВП і дев'ята за ВВП з урахуванням купівельної спроможності. Королівство має економіку з високим рівнем доходу та посідає дуже високе (13-те) місце в індексі людського розвитку. У XIX ст. і в першій половині XX ст. країна була економічно найпотужнішою країною світу і досі зберігає значний економічний, культурний, військовий, науковий та політичний вплив. Сполучене Королівство – ядерна держава, що посідає шосте місце у світі за військовими витратами. Сполучене Королівство є постійним членом Ради безпеки ООН з моменту її заснування, провідним членом Співдружності націй, членом Великої сімки, Великої двадцятки, ОЕСР, НАТО, Ради Європи, упродовж 47 років (1972-2020 рр.) Британія була членом ЄС.

Сполучене Королівство – конституційна монархія з парламентською системою управління. Нинішній монарх – Королева Єлизавета II править з 1952 р. Монархія є найдавнішою інституцією в системі урядування у Великій Британії, її історія налічує понад тисячу років. Монарх є главою держави, а Прем'єр-міністр, якого призначає монарх, є, на практиці, політичним лідером країни та діє як глава уряду Її Величності. У країні немає конституції у формі єдиного писаного основного закону. Конституційне значення мають законодавчі акти, схвалені Парламентом, та судові прецеденти. Неписана конституція формувалася впродовж сторіч і складається з парламентських законів, судових прецедентів і конституційних угод або звичаїв. Королівська влада передається у спадок.

Законодавчий орган – двопалатний Парламент (палата общин і палата лордів).

КЛЮЧОВІ ОСВІТНІ ІНДИКАТОРИ[13]

		Сполучене Королівство 2018	ЕС середній показник 2018
Охоплення дошкільної освітою (від 4-х років до початку обов’язкової освіти)		100%	95,4%
15-річна молодь, яка демонструє низькі результати з:	читання	17,9%	19,7%
	математики	21,9%	22,2%
	природничих дисциплін	17,4%	20,6
Молодь (18-24 років), яка не завершила середню освіту		10,7%	10,6%
Витрати на освіту від ВВП		4,6%	4,6%
Витрати на учня в державних і приватних закладах освіти	МСКО 0	5 833	6 111
	МСКО 1	5 140	6 248
	МСКО 2	7 945	7 243
	МСКО 3-4	7 997	7 730
	МСКО 5-8	17 294	11 413

[13] Education and Training Monitor 2019. United Kingdom https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-united-kingdom_en.pdf

ОСВІТНЯ СТАТИСТИКА

У 2018 р. витрати Сполученого Королівства на освіту становили 3,4% від ВВП. За рівнем фінансування Британія посідала 19-те місце серед 37-ми країн ОЕСР, перевищуючи середній показник ОЕСР (3,1%), хоча цей показник був нижчим у порівнянні з лідерами у фінансуванні освіти серед країн ЄС – Швецією (4,0%) та Бельгією (4,0%)[14].

У 2019 р. Британія збільшила фінансування освітньої галузі, підвищивши частку витрат до 4,6% від ВВП і практично досягнула середнього показника по ЄС (4,7%)[15]

У 2020/21 н.р. Британія витратила на дошкільну освіту 5%, початкову – 29%, середню – 50%, вищу – 5%, допоміжні служби (транспортування, харчування, комунальні витрати, медичне обслуговування) – 5%, дослідження у галузі освіти – 3%, професійний розвиток педагогів – 2%, інше – 2% від загальної суми 96,1 млрд. фунтів стерлінгів[16].

У Сполученому Королівстві у 2020 р. налічувалося 32 028 шкіл, з яких 3 069 – ясельні школи та центри раннього навчання, 20 807 – початкові школи, 22 – (перехідні) середні школи, 4 190 – середні школи:

- в Англії функціонувало 24 360 шкіл, з яких 389 – ясельні школи, 16 784 – початкові, 3 456 – середні;
- в Уельсі – 1 480 шкіл, з яких 9 – ясельні школи, 1 225 – початкові, 22 – (перехідні) середні школи, 183 – середні;
- у Шотландії – 5 052 шкіл, з яких 2 576 – центри раннього навчання, 2 004 – початкові, 358 – середні та 114 – спеціальні школи;
- у Північній Ірландії – 1 136 шкіл, з яких 95 – ясельні школи, 794 – початкові, 193 – середні, 39 – спеціальні, 13 – незалежні.

У школах навчається 10 320 811 учнів (повний та неповний день/заочно), з них 8 890 357 – в Англії, 469 176 – в Уельсі, 794 364 – в Шотландії, 341 402 – у Північній Ірландії.

У школах працює 624 520 вчителів, з них 264 804 – у початкових школах, 247 378 – у середніх, 76 442 – у незалежних, 27 883 – у спеціальних. 30,5% з них – чоловіки, 69,5% - жінки. В Англії працює 530 172 вчителя, в Уельсі – 23 594, у Шотландії – 52 247, у Північній Ірландії – 18 506.

Школи оснащені 3 326 000 комп'ютерами, з яких 1 657 000 – в початкових школах та 1 669 000 – у середніх.[17]

КОРИСНІ РЕСУРСИ

United Kingdom. England. National Educational Systems. Eurydice https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/united-kingdom-england_en

United Kingdom. Wales. National Educational Systems. Eurydice

[14] OECD Data. Public spending on education. https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm
[15] Statistica. Education spending as a share of gross domestic product (GDP) in Europe in 2019. https://www.statista.com/statistics/1073151/education-spending-in-eu-countries/
[16] UK Parliament. House of Commons Library. Education spending in the UK. https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn01078/
[17] BESA British Educational Suppliers Association. Key UK Educational Statistics. https://www.besa.org.uk/key-uk-education-statistics/

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/united-kingdom-wales_en

United Kingdom. Scotland. National Educational Systems. Eurydice https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/united-kingdom-scotland_en

United Kingdom. Northern Ireland. National Educational Systems. Eurydice https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/united-kingdom-northern-ireland_en

Gov.UK. Department for Education. https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education

Welsh Government. Education and Skills. https://gov.wales/education-skills

Scottish Government. Education. https://www.gov.scot/education/

Education Scotland. https://education.gov.scot/

Northern Ireland. Department for Education. https://www.education-ni.gov.uk/

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ДОКУМЕНТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Закон «Про освіту» (1996) ґарантує обов'язкову освіту для дітей і молоді віком 5-16 років.

Закон «Про освіту і навички» (2008) проголошує обов'язковість денного або заочного навчання молоді 16-18 років.

Закон «Про рівність» (2010) проголошує рівні права кожного на отримання освіти незалежно від віку, статі, релігійних вірувань.

Результативний план розвитку освіти на 2021-2022 рр. чинного Консервативного уряду, який позиціонує освіту рушієм соціальної справедливості й економічного зростання, основою культури та інвестицією у майбутнє країни, згуртованого, продуктивного й інноваційного суспільства. У документі визначено завдання: забезпечення підвищення рівня володіння навичками громадянами, удосконалення освітніх стандартів з метою формування у всіх учнів знань, навичок і кваліфікацій, яких вони потребують (Англія).

Національна програма «Добробут для всіх» (2020), в якій заплановано реалізувати стратегію розбудови освіти впродовж життя, озброєння молоді життєвими навичками і професійними компетентностями, забезпечення ефективного старту для всіх дітей через функціонування мережі закладів дошкільної освіти і виховання (Уельс).

Закон «Про курикулум та оцінювання» (2021) запроваджує новий курикулум для дітей 3-16 років як складову освітньої реформи (Уельс).

Програма реформи змісту освіти «Курикулум для досконалості» (2004) передбачає розроблення та імплементацію цілісного шкільного курикулуму для дітей і молоді 3-18 років, який охоплює курикулум для середньої загальноосвітньої школи для дітей 3-15 років, та курикулум для молоді 16-18 років для отримання професійних кваліфікацій (Шотландія).

Стратегія розбудови освіти впродовж життя «Навички для Шотландії» (2007) проголошує нерозривний зв'язок ефективного розвитку економіки з високим рівнем володіння громадянами навичками і кваліфікаціями (Шотландія).

Урядова програма «Нове десятиліття. Новий підхід» (2020) передбачає такі пріоритети розвитку освіти: безпека і благополуччя; досконалість освіти (кожна дитина і молода людина можуть отримати доступ до високоякісної освіти, досягнувши найкращих можливостей незалежно від попередніх досягнень); готовність до дорослого життя (всі випускники школи володіють необхідними знаннями і навичками, щоб зробити свій внесок у розвиток суспільства та економіки країни) (Північна Ірландія).

СУЧАСНА СИСТЕМА ОСВІТИ У КРАЇНАХ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

Повноваження у сфері управління освітою в *Англії* розподілено між центральним органом управління, місцевими органами влади і закладами освіти. Первинне законодавство про освіту в Англії приймається Парламентом Сполученого Королівства. Акти Парламенту надають урядовим міністрам чи іншим органам влади права регулювати адміністративні повноваження за допомогою підзаконного законодавства у формі статутних документів, прийнятих Державним секретарем. Департамент освіти (DfE) є урядовим департаментом на чолі з Державним секретарем з питань освіти, який відповідає за надання освітніх послуг, визначає національну політику та розробляє стратегію розвитку освіти. В умовах взаємодії Департаменту освіти з агенціями та позавідомчими державними органами (Управління з питань кваліфікації та іспитів (Ofqual), Управління стандартів у галузі освіти, обслуговування дітей та навичок (Ofsted), Агентство регулювання викладання (TRA), Агентство зі стандартів та випробувань (STA), Комісія з соціальної мобільності (SMC), Наглядовий орган шкільних вчителів (STRB), Інститут учнівства та технічної освіти, Компанія студентських позик (SLC), Офіс студентів (OfS)) забезпечується партисипація суспільства в управлінні освітою і прийнятті рішень. Уряд окреслює стратегію шкільної освіти засобами національного курикулуму (National curriculum), яким визначено цілі і результати освіти, структуровано зміст, запропоновано інструменти оцінювання, визначено обов'язки учнів та батьків. Департамент освіти розробляє стандарти, вирішує питання з казначейством щодо державних витрат на освіту, надає фінансову підтримку закладам освіти, затверджує прийняття змін в освітній політиці, окреслює рамки інспектування. У контексті національної політики з розбудови автономної, самовдосконалювальної шкільної системи повноваження місцевої влади є лімітованими. Завданням уряду є перетворення шкіл на академії, які безпосередньо фінансуються центральною владою, маючи угоди про фінансування безпосередньо з Департаментом освіти, та є незалежними від місцевої влади. У результаті реформи управління освітою школи стали більш автономними, відповідальність за штатний розпис та бюджет делеговано керівному органу кожної школи.

Зовнішню інспекцію шкіл та академій проводить Управління стандартів у галузі освіти, обслуговування дітей та навичок (Ofsted), перевіряючи навчальні досягнення учнів, якість викладання, якість управління школою, поведінку і безпеку учнів. Звіти про результати інспектування публікуються.

В *Уельсі* урядову освітню політику реалізує Міністр освіти у співпраці з:

– Агенцією з кваліфікацій Уельсу (Qualifications Wales), яка є незалежною статутною організацією, фінансується урядом та відповідає за регулювання кваліфікацій, які не включено до кваліфікацій вищої освіти;

– Радою працівників освіти (EWC), яка є незалежним регулюючим органом вчителів усіх типів шкіл, а також веде реєстр практиків освіти в Уельсі;

– Радою з фінансування вищої освіти Уельсу (HEFCW), яка регулює рівень оплати у закладах вищої освіти, відповідає за оцінювання їх роботи.

Місцеві органи влади відповідають за організацію обов'язкової шкільної освіти.

У *Шотландії* національна освітня політика визначається Урядом в особі Секретаря Кабінету міністрів з питань освіти та навичок та реалізується в рамках роботи Директоратів з навчання; дітей та сім'ї; інноваційного навчання та науки; працевлаштування та навичок. Місцеві ради опікуються організацією дошкільної, початкової та середньої освіти, організують навчання та розвиток громад у секторі освіти дорослих. Разом з місцевими органами партнерства з громадського планування (Community Planning Partnerships (CPPs) визначають частку державного фінансування та місцевих податкових надходжень на освіту. Вища освіта є відповідальністю університетів і закладів вищої освіти. Іншими ключовими установами у системі освіти Шотландії є Шотландська рада фінансування (SFC) та Шотландська агенція з кваліфікацій (SQA).

У *Північній Ірландії* за управління національною освітою відповідає Департамент освіти (DE), який опікується дошкільною, початковою та середньою освітою та Департамент економіки (DfE), який опікується післясередньою та вищою освітою, а також професійним навчанням.

Дошкільна освіта

Англія

Дошкільна освіта для 3–4-річних дітей надається державними ясельними школами і ясельними класами при початкових школах та академіях. Окрім того, дошкільну освіту надають дитячі центри та такі приватні заклади як денні ясла, та ігрові групи, а також няні, які підтримуються державним фінансуванням за умови виконання певних вимог.

Закон «Про догляд за дітьми» (2006) є ключовим законодавчим актом, який регулює організацію дошкільної освіти в Англії. Закон покладає на місцеві органи влади обов'язок забезпечити дошкільною освітою усіх дітей 3–4-х років, які мають право на безкоштовних 570 годин на рік, зазвичай 15 годин на тиждень протягом 38 тижнів, що трактується як «універсальне право». Крім того, з вересня 2017 р. діти 3–4 років з працюючими батьками мають право на безкоштовне місце в яслах, еквівалентне 30 годин на тиждень протягом 38 тижнів на рік, що трактується як «розширене право».

Організація та зміст дошкільної освіти регулюється Статутною рамкою етапу раннього віку (2006), що визначає стандарти догляду та освіти дітей від народження до 5 років з акцентом на ранній розвиток.

Уельс

Дошкільна освіта для дітей 3–4 років надається в ясельних школах та в ясельних класах при початкових школах, в інтегрованих дитячих центрах, які пропонують ігри з відкритим доступом, громадську освіту і навчання, інші послуги підтримки сім'ї, а також у приватних закладах, таких як денні ясла, ігрові групи та зареєстрованими нянями.

Усі діти 3–4-х років мають право на безкоштовну дошкільну освіту тривалістю 10 годин на тиждень упродовж 38 тижнів на рік. Працюючі батьки 3–4-річних дітей мають право на 30 годин на тиждень до 48 тижнів на рік. У разі бажання/потреби батьки можуть сплачувати за додаткове забезпечення дітей дошкільною освітою на додаток до безкоштовного.

Шотландія

Закон «Про стандарти в школах Шотландії» (2000) зобов'язує місцеві органи влади надавати усім дітям віком від 3 до 4 років і деяким 2-річним безкоштовне місце для отримання дошкільної освіти на неповний робочий день.

Закон «Про дітей та молодь» (2014) запровадив термін «раннє навчання та догляд за дітьми» (early learning and childcare) для позначення системи дошкільної освіти для дітей віком 0–5 років. Окрім догляду система передбачає раннє навчання для здобуття маленькою дитиною навичок і знань, що необхідні для навчання в початковій школі та спілкування з навколишнім світом. Закон запровадив 600 годин безкоштовної дошкільної освіти на рік для всіх дітей віком від 3 до 4 років. У 2021 р. у зв'язку з пандемією COVID-19 Уряд Шотландії збільшив кількість годин до 1 140.

Північна Ірландія

Дошкільна освіта для дітей віком від 3–4 років, що фінансується державою, надається в ясельних школах, класах або підрозділах початкових шкіл, а також у багаточисленних приватних та волонтерських центрах/закладах (денних яслах та ігрових групах). Ці надавачі послуг фінансуються Департаментом освіти (DE) в рамках Програми дошкільної освіти, яка була запроваджена як Програма розширення дошкільної освіти в 1998/99 рр. У рамках програми Уряд ґарантує дітям 3–4 років безкоштовне відвідування дошкільного закладу тривалістю 38 тижнів на рік у період з вересня по червень 5 днів на тиждень (понеділок – п'ятниця) щонайменше 2,5 годин на день.

Середня освіта

Англія та Уельс

Обов'язкова освіта триває 11 років для дітей віком 5–16 років. 4-х річні діти приймаються до підготовчих класів початкової школи. Початкова школа (МСКО 1) охоплює перші два етапи, а молодша середня школа (МСКО 2) третій і четвертий етапи національного курикулуму.

Національний курикулум для Англії та Уельсу є державним стандартом обов'язкової освіти (вік учнів 5–16 років), який визначає перелік обов'язкових предметів та містить типові освітні програми (стандарти) для навчання кожного з них, як і вимоги до результатів навчання здобувачів освіти.

Національний курикулум структурує обов'язкову освіту на такі чотири етапи:

- ключовий етап 1 (1–й – 2–й рік навчання) для учнів віком 5 – 7 років;
- ключовий етап 2 (3–й – 6–й рік навчання) для учнів віком 7 – 11 років;
- ключовий етап 3 (7–й – 9–й рік навчання) для учнів віком 11 – 14 років;
- ключовий етап 4 (10–й – 11–й рік навчання) для учнів віком 14 – 16 років.

Основними предметами (core subjects), тобто обов'язковими для навчання на всіх ключових етапах, є англійська мова, математика і природознавство. Базовими предметами (foundation subjects) визначено історію, географію, дизайн і технології,

ІКТ, сучасну іноземну мову, громадянознавство, музику, мистецтво і дизайн, фізичне виховання.

Предмет	КЕ 1	КЕ 2	КЕ 3	КЕ 4
Англійська мова	●	●	●	●
Математика	●	●	●	●
Природознавство	●	●	●	●
Мистецтво і дизайн	✓	✓	✓	
Громадянознавство			✓	✓
Комп'ютерні технології	✓	✓	✓	✓
Дизайн і технологічна освіта	✓	✓	✓	
Сучасна іноземна мова		✓	✓	
Географія	✓	✓	✓	
Історія	✓	✓	✓	
Музика	✓	✓	✓	
Фізичне виховання	✓	✓	✓	✓

Окрім того, учні на всіх ключових етапах повинні вивчати релігійну освіту (за згодою батьків), а місцеві органи влади повинні організовувати проведення щоденної молитви. На КЕ 3 та 4 – статеве виховання. Також на КЕ 4 учні мають вивчати за вибором один предмет освітньої галузі: мистецтво (дизайн, музика, фотографія, танець, драма, медіа), дизайн і технологія (дизайн, технологія, електроніка, харчування та приготування їжі), гуманітарні дисципліни (інтегрований предмет на основі географії та історії), бізнес (бізнес, економіка) та сучасну іноземну мову.

Національні тести з англійської мови та математики в 11 років важливі для підзвітності школи, але не впливають на вступ до середньої школи.

В Уельсі Рамка базового етапу (Foundation Phase Framework) визначає зміст освіти на базовому етапі початкової школи (вік 3 – 7 років), зокрема, перелік освітніх галузей (особистісний та соціальний розвиток дитини в умовах культурного розмаїття; мова, література, навички спілкування; математичний розвиток; уельська мова, знання про та розуміння навколишнього світу; фізичне виховання; творчість) та навчальні результати.

У Британії прийнята система буквеного позначення оцінок: від A* до U (A* – найвища оцінка, виставляється досить рідко): A – відмінно, B – дуже добре, C – добре, D – не зовсім успішно, E – погано, F – дуже погано, N – неатестований, U – неатестований (unclassified). Формально тільки U означає, що іспит не складено. Але на практиці оцінками нижче E позначають двійку. При складанні іспиту A-level незадовільними вважаються оцінки нижче D, оскільки з таким результатом зазвичай складно вступити до університету. При прийомі у заклади вищої освіти оцінки-букви нерідко переводять у бали.

У країні існує традиція приватної освіти. Сучасні приватні школи беруть свій початок від публічних шкіл (public schools). За законом всі приватні школи, які мають більше п'яти учнів у віці до 16 років, проходять реєстрацію в Департаменті освіти й працевлаштування (DfEE), що робить для них обов'язковими всі державні нормативи. Такі школи мають право самостійно розробляти навчальні плани з урахуванням особистих запитів учнів. Більше 85% випускників незалежних шкіл продовжують

вчитися по закінченні середньої освіти. Навчальний рік в англійській приватній школі розпочинається у вересні, складається із трьох триместрів тривалістю 13 тижнів кожний. Зимовий – з вересня до Різдва, весняний – січень-березень. дітній – з квітня до липня. Кожний триместр має короткі канікули по 5-7 днів. Навчальний день триває з 9:00 до15:00, а друга половина дня присвячена спорту та заняттям в гуртках за інтересами. Як правило, у приватній школі на 10 учнів припадає один викладач.

У Британії функціонують спеціальні школи для обдарованих дітей, як приватні, так і державні. Найбільш масовими є школи церковно-хорового співу, музичні, балетні, школи драматичного мистецтва. У більшості з них можливе навчання у форматі пансіону. Крім цього, існує мережа шкіл для сліпих дітей і дітей інвалідів.

Після завершення обов'язкової освіти і отримання сертифіката про середню освіту (GCSE) у віці 16 років молодь може продовжувати навчання у «шостому класі[18]» загальноосвітньої школи або вступити до коледжу подальшої освіти для отримання кваліфікацій для виходу на ринок праці чи отримати робітничу кваліфікацію в рамках урядових програм професійно-технічного навчання. Навчання в школах може бути у денному або в заочному форматах.

Зміст освіти є профільним з метою отримання учнями загальних та/або професійних кваліфікацій:

– кваліфікації рівня А – 3, які надають можливість вступати до закладів вищої освіти;

– технічні та прикладні кваліфікації рівня 3 (Applied General Qualifications) та рівня 2 (Technical Certificates).

Ті, хто збирається вступати до університету, проводять у школі ще два роки, де займаються за програмою передуніверситетської підготовки A-level. Учні обирають три профільні предмети для поглибленого дворічного вивчення і два предмети, які входитимуть до їхнього розкладу лише один рік.

Шотландія

Курикулум для досконалості (CfE) є державним стандартом середньої освіти для дітей віком 3-18 років. Курикулум покликаний забезпечити навчання трансляцію знань та формування навичок задля навчання, життя і роботи у сучасному світі. Результатом середньої освіти визначено допомогти дітям та молоді стати успішними учнями, упевненими особистостями, відповідальними громадянами, ефективними учасниками розбудови країни.

Курикулум для досконалості визначає 8 освітніх галузей для навчання:

- образотворче мистецтво;
- здоров'я і добробут;
- мови (англійська, ґельська, сучасні і класичні мови);
- математика;
- релігійна і моральна освіта;
- природознавство (sciences);
- суспільствознавство;
- технології.

Північна Ірландія

[18] «Шостий клас» – термін, який позначає етап навчання на рівні МСКО 3 (старша середня школа або коледж шостого класу) тривалістю 2 роки (12–й та 13–й роки навчання) для молоді віком 16 – 18/19 років.

Курикулум Північної Ірландії визначає 5 етапів обов'язкової освіти та пропонує освітні галузі для навчання на кожному з них:

Етап	*Вік учня*	*Рік навчання*	*Освітні галузі*
Базовий етап (Foundation)	4 – 6	1–2	Мова і грамотність, математика і лічба, мистецтво, світ навколо нас, особистісний розвиток і взаєморозуміння, фізичний розвиток, релігійна освіта
Ключовий етап 1	6 – 8	3–4	Мова і грамотність, математика і лічба, мистецтво, світ навколо нас, особистісний розвиток і взаєморозуміння, фізичний розвиток, релігійна освіта
Ключовий етап 2	8 – 11	5, 6, 7	
Ключовий етап 3	11 – 14	8, 9, 10	Мова і грамотність, математика і лічба, мистецтво, навчання для життя і роботи, сучасні мови, довкілля і суспільство, наука і технології, фізичний розвиток, релігійна освіта
Ключовий етап 4	14 – 16	11–12	Мова і грамотність, математика і лічба, сучасні мови, мистецтво, навчання для життя і роботи, сучасні мови, довкілля і суспільство, наука і технології, фізичний розвиток, релігійна освіта

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

Середня освіта у Британії постійно розвивається під впливом політичних, економічних, соціальних чинників, виразними серед яких є зростання народжуваності (за рахунок іммігрантських сімей, на які припадає 78% усіх народжених), підвищення рівня соціальної нерівності, зміна характеру ринку праці з акцентом на цифрові навички. Зазначені та інші чинники формують напрями розвитку освіти.

Сучасні технології все частіше застосовуються в школах. Більшість викладачів використовують технології для доповнення існуючих методів навчання. Дослідження засвідчують, що технології самі по собі не підвищують ефективність навчання учнів, яка залежить від того, як ці технології використовує вчитель. Школи використовують технологію для моніторингу діяльності, обміну інформацією між персоналом, обліковими даними, записами, та управління фінансами.

Інноваційна освіта орієнтована на формування соціальної та адаптаційної готовності людини через розвиток творчості, різних форм мислення, вміння співпрацювати. Характерними рисами інноваційної освіти є відкритість до майбутнього, здатність прогнозувати на основі постійного переосмислення цінностей, орієнтація на конструктивні дії в нових ситуаціях, що забезпечується шляхом розробки та впровадження освітніх інновацій.

До актуальних навичок XXI ст. слід віднести: спільне вирішення проблем, IT, інформаційна та економічна грамотність, що в свою чергу потребують відповідних

методів навчання. Роль вчителів вже не обмежується трансляцією знань, а орієнтується на обговорення та оцінювання прогресу виконання учнями завдань, щоб вони знали, коли необхідна підтримка. Сьогодні інноваційні школи створюють інноваційну атмосферу, в якій учні прагнуть знань, а не отримують їх в ході трансляції вчителем.

Співпраця в галузі інновацій в контексті розвитку мережевого суспільства є особливо актуальною. Існує нагальна потреба у громадській підтримці нових організаційних форм поширення інноваційного досвіду, однією з яких є інновації у школах Британії. В англійській шкільній системі спостерігається тенденція до більшої різноманітності. В Уельсі спостерігається тенденція до більшої підзвітності. Автономізація школи стосується рівня контролю, який надається школам з боку місцевих органів влади (та центральної влади у разі навчальних програм). Окремі школи можуть надавати можливість контролювати реалізацію своїх навчальних програм, витрат. Школи в Англії мають більше автономії від місцевих органів влади, ніж в інших країнах Великобританії. На сучасному етапі англійська система включає школи, які фінансуються державою, академії, гімназії, незалежні школи та приватні школи. Існує велика різноманітність з точки зору навчального розкладу, формулювання мети навчання та структурування курикулумів. Для порівняння, Уельс має більш сильну централізовану систему освіти, в якій місцева влада зберігає високий ступінь контролю. Останніми роками в уельській системі освіти зосереджено увагу на звітності з метою вдосконалення шкільних стандартів та створення чотирьох регіональних консорціумів для нагляду за місцевою владою. Основними цілями для Англії є досягнення більш ефективного шкільного лідерства та викладання, включаючи залучення кваліфікованих вчителів, особливо для досліджень у галузі технологій, техніки та математики (STEM) та сучасних іноземних мов. Англія прагне досягти простоти, ефективності, стійкості та підзвітності у фінансуванні та забезпечення академій надійною системою підзвітності щодо використання коштів через Агенцію фінансування освіти. Існують також відмінності в підходах до структурування курикулумів та оцінювання навчальних досягнень учнів між країнами Британії, що призвело до дискусій про те, як виглядає хороша система освіти. Висловлювались занепокоєння щодо того, наскільки школи надають дітям правильні знання та навички для ринку праці майбутнього. Це активізувало модернізацію національних курикулумів. Національний курикулум Англії та Уельсу включає навчання комп'ютерному програмуванню на початковому та середньому рівнях шкільної освіти (у школах, що фінансуються державою). Окрім того, велика увага приділяється формуванню в учнів базових навичок, пріоритет надається грамотності, цифровим навичкам, що відповідає запитам цифрового суспільства.

У цих умовах серед інновацій: класи колективного навчання, яке базується на актуальних проблемах світу, в якому живуть учні; викладання все більше орієнтується на коучинг з метою допомоги учням не лише отримувати знання, а й краще розуміти те, чому вони навчаються. Планування уроку має бути гнучким та зосередженим на залученні до цього учнів; культурне занурення. Підростаючі покоління цінують досвід і це впливає на їхню поведінку в навчанні. Вони не хочуть просто прочитати про щось в Інтернеті або побачити це на екрані, вони хочуть насправді побачити це в реальності та поговорити з експертами. Такі заходи, як відвідування музеїв, бібліотек, парків, культових місць та історичної важливості, стають ключовою частиною навчання; деградація навколишнього середовища та вплив на нього людини. Освіта повинна

більше розкривати міжнародні зусилля, наприклад, Порядок денний ООН щодо сталого розвитку до 2030 р., щоб задовольнити попит учнів на цілісне розуміння вирішення глобальних проблем, таких як зміни клімату; поціновування мистецтва, оскільки мистецтво давно живе в тіні STEM, при цьому більший акцент робиться на високій академічній діяльності в цих предметах. Оскільки штучний інтелект продовжує динамічно розвиватися, навички, включаючи емоційний інтелект, творче вирішення проблем, командна робота та впевненість у собі, набуватимуть все більшого значення. Ці навички є принципово суб'єктивними і можуть бути набутими через розуміння мистецтва. Навчання та викладання розвиваються, розглядаючи роль інтелекту людини в цифровому, автоматизованому світі та зважаючи на те, що людський інтелект визначається більше, ніж знаннями.

Освіта STEM є також однією з основних тенденцій шкільної освіти країн Сполученого Королівства. STEM – це абревіатура що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Mathematics). STEM в освіті розпочинається з раннього розвитку математичних та наукових ідей у дошкільній, початковій та середній освіті. Протягом всього часу учням надаються не лише знання з предметів, а й розвиваються навички проведення досліджень та вирішення проблем, розуміння шляхів застосування результатів у реальному світі та їх впливу на суспільство.

STEM в економіці пов'язано з наявністю достатньої кількості людей з вміннями та знаннями, необхідними для розвитку бізнесу, заснованого на STEM, що веде до майбутнього економічного зростання та процвітання. Навички STEM важливі для різних кар’єр та інших аспектів життя. Фахівець STEM сприяє конкурентоспроможності та продуктивності економіки. Утім на інших рівнях необхідні елементи навичок STEM, щоб взяти участь у багатьох аспектах життя та суспільства. Знання та вміння, пов’язані зі STEM, необхідні майже в усіх сферах.

Інноваційна стратегія Великої Британії, зокрема Англії концентрується на різних аспектах інноваційного процесу, серед яких попит на інновації, підтримка інноваційної діяльності у бізнес секторі, зв’язок інновацій з науково-дослідницькою базою, міжнародна інноваційна діяльність, професійна освіта, пов’язана з інноваціями, інновації в секторі державних послуг, регіональні інновації. Науково-технічна та інноваційна політика Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії реалізується Департаментом бізнесу інновацій та навичок (BIS), який є основним виконавчим органом, відповідальним за розробку фінансування та управління наукою та науковими дослідженнями у державі.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте короткі відомості про Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні документи Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з освіти.
3. Охарактеризуйте сучасну систему освіти в Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії.
4. Назвіть тенденції розвитку освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Г., Ляшенко О. І., Локшина О. І. Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура : наук.-аналіт. доповідь. Київ : Пед. думка, 2020. 56 с. https://doi.org/10.32405/978-966-644-555-4-2020-49
2. Модестова Т.В. (2019). Сучасні тенденції розвитку вищої освіти Великої Британії (друга пол. XX – початок XXI ст.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2019. 475 с. https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/DYSERTATSIYA__MODESTOVA_1.pdf
3. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. (2012) Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf
4. Топузов О. М. Становлення проблемного навчання в педагогічній науці. *Рідна школа*. 2015. № 1. С. 57–60.
5. Топузов О., Калініна Л. Організаційні механізми управління закладами освіти: методології та теоретичні засади. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 34–44.
6. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / А.П. Джурило та ін. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с. http://comparlab.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/monogr_transform_proc_shkil_osv_eu_usa.pdf
7. Houses of Parliament. Parliamentary Office of Science and Technology. Trends in Compulsory Education. Postnote Number 506, September 2015. https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/POST-PN-0506/POST-PN-0506.pdf
8. Knowles, E. (2019). Current educational issues. *Educational journal.* https://www.prospects.ac.uk/jobs-and-work-experience/job-sectors/teacher-training-and-education/current-educational-issues
9. OECD. (2018). *Understanding Innovative Pedagogies: Key Themes to Analyse New Approaches to Teaching and Learning*. http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2018)8&docLanguage=En
10. OECD. (2019). *Education and Training Monitor 2019. United Kingdom.* https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-united-kingdom_en.pdf
11. Furber, S. (2016). *Report of computing in schools: key points of the report*. Royal Society. https://www.computingatschool.org.uk/index.php?id=cacfs

ТЕМА 6. ОСВІТА У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

ПЛАН:

Загальна інформація.
Короткі відомості про ФРН.
Ключові освітні індикатори і статистика.
Законодавство та документи з освітньої політики ФРН.
Сучасна система освіти ФРН.
Тенденції розвитку шкільної освіти у ФРН.
Запитання/завдання для самоконтролю.
Список використаної та рекомендованої літератури**.**

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Загальна площа	357 340км²
Столиця	Берлін (891,68 км²)
Найбільші міста	Гамбург (755,3 км²), Мюнхен (310,74 км²), Кельн (405,01 км²)
Індекс людського розвитку	0.926 (6 місце)
Чисельність населення	82 947 100 осіб (17 місце у світі за чисельністю станом на 2019 р.)
Етнічні групи	70 млн. німців (84%) та близько 13 млн. іноземців (16%): росіяни (4,0 млн.), турки та курди (3,5 млн.), поляки (3,0 млн.), італійці, греки та ін.
Релігія	29,7 % – лютерани та протестанти, 31,2 % – католики, 3,9 % – мусульмани та 0,1 % – юдеї.
Офіційна мова	Німецька. У Бранденбурзі та Саксоні існують спеціальні постанови для використання сорбійської (вендійської) мови.
Знаки писемності	Латиниця (абеткова)

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО ФРН

Федеративна Республіка Німеччина (ФРН) (*нім*. die Bundesrepublik Deutschland) – одна з найрозвинутіших країн світу та Західної Європи, що розташована в центрі Європи. Вона межує з дев'ятьма країнами. Жодна інша європейська держава не має стільки сусідів. На півночі країна виходить до Північного і Балтійського морів, на сході

межує з Польщею і Чехією, на заході – з Нідерландами, Бельгією, Францією, Люксембургом, на півдні – з Швейцарією і Австрією, на півночі – Данією.

Німеччина – парламентська демократична федеративна держава, що складається з 16 федеральних земель. Як федерація, так і землі мають свої компетенції. Відповідальність за такі сфери, як внутрішня безпека, школи, заклади вищої освіти, культура, а також місцеве самоврядування несуть землі. Водночас адміністрації земель реалізують не лише власні закони, але й закони федерації. Уряди федеральних земель шляхом свого представництва у Бундесраті беруть безпосередню участь у законотворчості федерації.

Федералізм у Німеччині набагато більше, а ніж державна система – він відображає децентралізовану культурну й економічну структуру країни та має глибоке коріння традицій. Окрім своєї політичної функції землі також становлять взірець яскраво вираженої регіональної самобутності. В Основному законі в 1949 р. було визначено міцну позицію земель.

Німеччина є демократичною, економічно успішною і відкритою світу державою, яка заснована на спільних цінностях. Економіка Німеччини у 2018 р. переходить у дев'ятий рік зростання поспіль, зайнятість перебуває на рекордному рівні, доходи бюджету й органів соціального забезпечення зросли.

Європейська інтеграція, одна з найуспішніших політичних історій, створює для Німеччини основу миру, безпеки та добробуту. Подальший розвиток інтеграції, її зміцнення – саме на тлі комплексних і в багатьох відношеннях кризових ознак – залишається основним завданням німецької зовнішньої політики.

Німеччина – найбільша економіка ЄС і четверта в світі після США, Китаю та Японії. Своєю конкурентоспроможністю та глобальним залученням у мережі вона завдячує великій інноваційній силі та значній експортній орієнтації.

Німеччина належить до країн з найвищим рівнем зайнятості в ЄС і має найнижчий відсоток безробітної молоді. Це зміцнює і цінність дуальної професійної освіти, яка стала експортним товаром і використовується багатьма країнами. Такі фактори, як наявність фахових працівників, інфраструктури та правова захищеність є наступними ознаками Німеччини як місця економічної діяльності, яка посідає перші місця в багатьох міжнародних рейтингах.

Німеччина в міжнародному масштабі належить до найперших у галузі досліджень та академічної освіти. Символом цього є 80 нобелівських лауреатів – третє місце серед країн, чиї громадяни мають цю відзнаку. У глобалізованому світі, в якому знання є важливою «сировиною», Німеччина зі своїми традиціями досліджень і винаходів посідає чинне місце у міжнародному змаганні за найкращі «голови». Країна науки характеризується трьома великими дійовими особами: щільною мережею з майже 400 закладів вищої освіти, чотирма поза університетськими дослідними установами з міжнародним авторитетом і потужною промисловою дослідницькою базою. Численними заходами й реформами політика й вищі навчальні заклади започаткували ініціативу подальшого розвитку й інтернаціоналізації країни науки.

Дослідження Європейської Комісії «European Innovation Scoreboard 2017» зараховує Німеччину разом зі Швецією, Данією, Фінляндією, Нідерландами та Великою Британією до групи головних «впроваджувачів інновацій» в ЄС. Результати роботи німецьких учених помітні: у 2018 р. міжнародний індекс «Nature Index Global», який

оцінює частоту публікацій науково-дослідних закладів і ЗВО, розташував Німеччину на першому місці в Європі. У світовій оцінці вона посідає третє місце після США і Китаю[19].

КЛЮЧОВІ ОСВІТНІ ІНДИКАТОРИ

Роки		***2009***	***2019***
Дострокове завершення навчання учнями віком від 18 до 24 років		11.1%	10.3%
Вища освіта (вік 30-34 роки)		29.4%	35.5%
Освіта та догляд у ранньому дитинстві (від 4-х років до віку обов'язкової початкової освіти)		96.0%	96.0%
Частка 15-річних дітей, які не досягли успіху в:	• *читання*	18.5%	20.7%
	• *математика*	18.7%	21.1%
	• *природознавство*	14.8%	19.6%
Рівень працевлаштування випускників		85.3%	92.7%
Включення дорослого населення у навчання (вік: 25-64 років)		8.0%	8.2%
Інвестиції в освіту (державні витрати на освіту у % від ВВП)		4.3%	4.2%

СТАТИСТИКА

Населення ФРН за рівнем освіти:

Дошкільна освіта	**2,173,210**
Початкова освіта	2,923,401
Шкільна освіта	7,098,011
Вища освіта	4,401,198

Відповідно до Федеральної служби статистики станом на 2020/2021 н.р. у різних навчальних закладах дошкільної, початкової та середньої ланок освіти ФРН навчається загалом 8 380 770 млн. школярів.[20]

[19] Tatsachen über Deutschland https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de
[20] School student numbers in Germany 2020/2021 https://www.statista.com/statistics/1094201/school-student-numbers-by-school-type-germany/

Німеччина у порівнянні

- У середньому 46% усіх учнів старших класів середньої школи вступають до програм ПТО, що є значно вищим показником, ніж середній показник по ОЕСР – 42%.
- У 2019 році в Німеччині 33% населення у віці 25-34 років мали вищу освіту в порівнянні з 45% в середньому по країнах ОЕСР.
- У Німеччині у 2018 році 25-64-річні з вищою освітою з доходом від повної зайнятості на повний робочий день заробляли на 61% більше, ніж працівники з повним робочим днем з вищою середньою освітою проти 54% у країнах ОЕСР.
- У 2018 році Німеччина інвестувала загалом 12 247 доларів США на учня/студента від початкової школи до закладу вищої освіти, порівняно з 10 000 доларами США в середньому по країнах ОЕСР. Це становить 4,2% ВВП порівняно з 4,9% в середньому по країнах ОЕСР.
- У 2018 році в Німеччині 94% дітей віком 3-5 років були залучені до програм виховання та догляду за дітьми дошкільного віку та початкової освіти, порівняно з 88% в середньому по країнах ОЕСР.[21]

КОРИСНІ РЕСУРСИ

Сайти з офіційними даними про освітню галузь ФРН:

- **Міністерство освіти і науки ФРН**
- **Постійна конференція міністрів з питань культури**
- **Education at a Glance 2021 : OECD Indicators**
- **European Commission. Education and Training Monitor 2020**
- **The World Bank. Country at a Glance – Germany**
- **Germany Overview. Eurydice**
- **PISA. Germany**

Статистичне агентство ФРН: https://www.destatis.de/

Статистичні данні офіційно друкуються у брошурах Міністерства освіти і науки ФРН та Постійної конференції міністрів з питань культури:

- **Освіта та дослідження в цифрах на 2021 рік**
- **Подальша професійна підготовка в Німеччині 2020**
- **Освіта та професія**
- **Перспективи професійної підготовки вчителів**
- **Заочне професійне навчання**
- **Система освіти у Федеративній Республіці Німеччина 2017/2018**
- **Основна структура системи освіти ФРН (у схемах)**

[21] Education at a Glance 2021: OECD Indicators

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ДОКУМЕНТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРН

Хронологія становлення законодавчої бази з освіти ФРН[22]

Дошкільна освіта

- **1840 р.**

Німецький педагог, теоретик дошкільного виховання Вільгельм Фрідрих Фребель (*нім*. Friedrich Fröbel) започаткував інституції, які назвав терміном «Kindergarten» (дитячий садок), що у всіх відношеннях дуже відрізнялися від тогочасних дитячих закладів. Фребель був прихильником догляду за немовлятами, що базувалися насамперед на педагогічних концепціях. «Kindergärten» мали на меті доповнити виховання дітей у сім'ї та сприяти розумовому, емоційному, творчому та соціальному розвитку дитини. У Німеччині в XIX ст. було створено численні добровільні (особливо церковні) та державні (переважно місцевими органами влади) Kindergärten, засновані на виховному підході Фребеля.

- **1922 р.**

Прийнято Національний закон про добробут молоді (*нім.* Reichsjugend-wohlfahrtsgesetz).

- **1933 р.**

Створено організацію «Націонал-соціалістичний народний добробут» (організація соціального захисту за часів Третього рейху). Систему дитячих садків було практично ліквідовано, оскільки жінок було витіснено з ринку праці. Лише після зростання попиту на жіночу робочу силу, особливо в галузі озброєння, – систему дитячих садків було відновлено та розширено.

- **1949 р.**

Німецька Демократична Республіка почала розвивати Kindergärten як інституцію дошкільної підготовки.

- **1950 р.**

Закон про сприяння молоді в НДР, який постановив, що всі діти, незалежно від статі, повинні отримувати однакову освіту, професійну підготовку, вищу освіту та доступ до спорту.

- **1952 р.**

ФРН проголосила дошкільну освіту частиною сектору добробуту дітей та молоді, тим самим перейнявши традиції Веймарської республіки.

Прийнято Закон про добробут молоді («Jugendwohlfahrtsgesetz»), який значною мірою відповідав Національному закону про добробут молоді («Reichsjugendwohlfahrtsgesetz») за 1922 р.

- **1965 р.**

Дошкільні заклади було офіційне включено до системи освіти НДР з гарантуванням місць (за законом) для всіх дітей віком від 3 до 6 років.

- **1990 р.**

Прийнято Закон про добробут дітей та молоді («Kinder-und Jugendhilfegesetz»).

[22] 100 Years of Educational Reforms in Europe: A Contextual Database

- **1992 р.**

Прийнято Закон про матеріальне та сімейне благополуччя («Schwangeren-und Familienhilfegesetz»).

- **1996 р.**

Ухвалено Законне право на місце у дитячому садку для всіх дітей віком від 3 років до початку навчання в школі.

- **1999 р.**

Впровадження та фінансування законодавства про охорону дітей та молоді стає обов'язком місцевого самоврядування (місцевої влади).

Початкова шкільна освіта

- **1763 р.**

Офіційний початок німецької державної освіти з мандатом Фрідріха Великого Прусського на регулярне відвідування школи дітьми у віці від 5 до 13-14 років.

- **XIX століть**

Розвиток народної школи (*нім.* Volksschule) паралельно з окремими навчальними закладами, що готували дітей до середніх та вищих шкіл (державних підготовчих шкіл).

- **1920 р.**

Прийнято Акт про початкову школу Німецького рейху (*нім.* Reichsgrund-dschulgesetz): на підставі статті 146 Конституції Веймарської республіки було створено початкову школу (*нім.* Grundschule) як інституцію для навчання всіх дітей у Німеччині та скасовано альтернативні громадські підготовчі школи. Визначено, що державна освіта забезпечувалася державними установами та регулювалася урядом у співпраці між рейхом, провінцією та місцевою громадою. Початкова школа була загальнообов’язковою, з можливим подальшим навчання, яке було безкоштовним до 18 років. Конституцією також передбачалося приватне навчання, яке також регулювалося урядом. У приватних школах, що регулювалися релігійними громадами, релігійне навчання могло викладатися відповідно до принципів релігійної громади.

- **1934 р.**

Заснування Міністерства освіти Рейху.

- **Роки Другої світової війни**

Заборона націонал-соціалістами початкових шкіл, що управлялися релігійними громадами.

- **Після Другої світової війни**

Основний закон (Конституція) ФРН та Закони про освіту Федеральних земель вкотре гарантували особливий статус початкових шкіл, що обслуговують всіх дітей. Згідно з Основним законом, Землі мають право організовувати приватні початкові школи лише у виняткових випадках. Окрім початкової школи в первинному секторі були лише вхідні класи «Sonderschulen» (спеціальні школи для дітей-інвалідів).

- **1946 р.**

Впровадження в радянській зоні окупації демократичної загальноосвітньої школи, що охоплює 1-8 класи.

- **1949-1967 р.**

Прогресивне подовження тривалості обов'язкової школи з 8 до 9 років у ФРН.

- **1950 р.**

Закон про сприяння молоді в НДР, який постановив, що всі діти, незалежно від статі, повинні отримувати однакову освіту, професійну підготовку, вищу освіту та доступ до спорту.

- **1959 р.**

Загальноосвітня школа 1946 р. перетворилася в Німецькій Демократичній Республіці (НДР) на десятикласну загальноосвітню політехнічну школу («Polytechnische Oberschule», POS).

- **1960 р.**

Запровадження дворічної фази орієнтації у 5-6 класах, щоб дати школярам більше часу на розгляд майбутнього вибору освіти.

- **1965 р.**

Поділ загальноосвітньої політехнічної школи на три рівні (нижній, проміжний та верхній).

- **1960-ті**

Наприкінці 1960-х років початкова освіта у ФРН зазнала як інновацій, так і реорганізації. Цей процес включав як реформи методики викладання, так і зміни змісту викладання. Перехід до більш орієнтованого на науку викладання був однією, якщо не найголовнішою метою реформи початкової школи сімдесятих років. Це передбачало перегляд навчальної програми з математики, а також розвиток краєзнавства з предмета, що значною мірою стосується місцевих традицій до так званого «Sachunterricht» (природознавства), зосередженого більше на природничих та соціальних науках.

Середня та середня спеціальна шкільна освіта

- **1763 р.**

Офіційний початок німецької державної освіти з мандатом Фрідріха Великого Прусського на регулярне відвідування школи дітьми у віці від 5 до 13-14 років.

- **1900 р.**

Розвиток гімназії (загальноосвітньої школи, яка готувала хлопців до вступу в університети) у трьох основних моделях, що передбачають спеціалізацію з класичних та сучасних мов, математики і природознавства.

- **1908 р.**

Дівчатам дозволено вступати до гімназій.

- **1920 р.**

Конституція Веймарської республіки встановлює чотирирічну уніфіковану державну початкову школу (*Volksschule*), що забезпечує однакову освіту для всіх дітей і робить відвідування школи обов'язковим до 18 років. Вчителі початкових класів повинні пройти *Abitur* (кваліфікаційний тест для вступу до університету). До 1945 р. основними типами шкіл є *Volksschule*, *Mitterschule* (шестирічна середня школа) і академічна гімназія.

- **1946 р.**

Запровадження демократичної обов’язкової загальноосвітньої школи в радянській зоні окупації, що охоплювала класи з 1 по 8.

У ФРН почалася розробка диференційованої системи освіти, до якої залучалися учні після закінчення початкової школи.

- **1948 р.**

Федеральні уряди земель створили *Ständige Konferenz der Kultusminster der Länder* (КМК, або Постійну конференцію міністрів освіти і культури) з метою координації співпраці в галузі освіти та підготовки кадрів, вищої освіти, досліджень та культури. З тих пір КМК служить форумом для постійної співпраці. Резолюції КМК мають статус рекомендацій до тих пір, поки парламенти Земель не приймуть їх як обов'язкове законодавство. Вони впроваджуються в окремих Земель як закони, постанови чи правила.

- **1949-1967 рр.**

Поступове продовження тривалості обов'язкової школи до 9 років у тій частині Земель, що були під владою ФРН.

- **1950 р.**

Прийнято Закон про сприяння молоді в НДР, який постановляв, що всі діти, незалежно від статі, повинні здобувати однакову освіту, професійну підготовку, вищу освіту та мати доступ до спорту.

- **1953 р.**

Прийнято Закон про ремесла (*Gesetz zur Ordnung des Hanwerks*): законодавчі положення про професійне навчання ремеслам.

- **1959 р.**

Загальноосвітня школа 1946 р. перетворюється в НДР на десятикласну загальноосвітню політехнічну середню школу.

- **1960-ті рр.**

Початок створення загальноосвітніх шкіл. Наприкінці 1960-х рр. в деяких університетах окремих земель спостерігалася тенденція до розширення системи кумулятивних іспитів (безперервного оцінювання) та права студентів вносити пропозиції щодо вибору їх екзаменаторів.

- **1960 р.**

Введення в НДР розширеної середньої школи для забезпечення трирічного курсу навчання за межами політехнічної школи та підготовки студентів до вищої освіти.

- **1969 р.**

Закон про професійне навчання (*Berufsbildungsgesetz*): законодавчі положення про професійне навчання на виробництві.

- **1972 р.**

Реформа верхнього рівня гімназії (*gymnasiale Oberstufe*), відповідно до якої, всі, хто склав іспит *Abitur*, отримують *Allgemeine Hochschulreife* (право продовжувати вищу освіту з будь-якого предмету).

- **1976 р.**

КМК запроваджує уніфіковані правила обміну вчителями між Землями.

- **1979 р.**

Постанова КМК щодо нагляду за іспитами спеціально призначеними державними службовцями. Ця резолюція зобов'язувала Землі дотримуватися тих самих стандартів при призначенні екзаменаторів та організації державних іспитів для вчителів.

- **1986 р.**

Резолюція КМК щодо тривалості остаточного етапу кваліфікації «на роботі». Ця резолюція зобов'язала тодішні 11 Земель ввести дворічний фінальний кваліфікаційний період «на робочому місці» до 1 січня 1990 р. та визнати дипломи, видані до 30 червня 1991 р. після 18-місячного кваліфікаційного етапу на підприємстві.

- **1990 р.**

Постанова КМК про імплементацію Директиви ЄЕС 89/48 щодо визнання дипломів про вищу освіту, що присуджуються після закінчення професійної освіти та навчання тривалістю не менше трьох років. Резолюція призвела до всебічного взаємного визнання дипломів викладачів, що були видані в будь-якій із Земель. Він передбачав мінімальні вимоги щодо визнання статусу кваліфікованого викладача, який мали такі дипломи.

- **1991/92 рр.**

Тривалість денної загальнообов’язкової освіти (загальнообов’язкова загальна освіта) становить дев’ять років (10 років у чотирьох Землях), загальної професійної освіти – три роки.

- **1993 р.**

Визнання курсів підготовки вчителів колишньої НДР

- **1994 р.**

Рамкові угоди про навчання та іспити для шести видів професійної діяльності в галузі викладання. Класифікація кар’єрних шляхів на один із цих шести типів (переглянута та доповнена у 1995 та 1997 рр.).

- **1995 р.**

Постанова КМК про реформування структури підготовки вчителів. Визначення набору мінімальних стандартів для (1) вивчення щонайменше двох предметів або предметних областей (включаючи методологію викладання, що стосується предметів) та (2) вивчення компонента освітньої науки із обов'язковим вивченням теорії та психології освіти, а також вибір додаткових предметів (філософія, соціальні науки / політика та теологія) у вигляді стандартних періодів навчання та годин відвідування на тиждень протягом семестру.

- **1997 р.**

Другий перехідний указ про оплату праці (бюджетні обмеження): вчителі нових Земель отримують лише 87% зарплати вчителя в старих Землях Німеччини. Термін дії цього положення закінчився наприкінці 2002 р. «із змінами до Федерального закону про оплату праці державних службовців». Результати діяльності вчителів, а також їхній стаж роботи мали враховуватись перед підвищенням до наступного класу.

- **1998 р.**

Нова версія Закону про оплату праці державних службовців.

- **1999 р.**

Постанова КМК про взаємне визнання дипломів та кваліфікації викладачів. Ця резолюція забезпечувала більшу гнучкість у визнанні дипломів, а ніж резолюції 1976 та 1990 рр.

- **2001 р.**

Угода, що регулювала переведення викладачів з Бранденбурга до Берліна. Міграція вчителів до Берліна з нової землі Бранденбург була обмежена. Робочі комітети КМК видали землям рекомендації щодо використання наявних ресурсів та набору в надзвичайних ситуаціях як заходів для подолання нестачі вчителів.

Законодавче забезпечення освіти у ФРН на сучасному етапі

Закон про освіту (2020 р.) в Німеччині забезпечує правову базу, яка стосується всіх типів освіти, від загальнообов'язкової до вищої. Законодавство встановлює шляхи здобуття учнями загальної освіти, права вчителів та учнів, структуру навчального року та багато інших.

У ФРН відповідальність за систему освіти розподілена між Федеральним урядом та 16 федеральними землями. Обсяг обов'язків Федерального уряду в галузі освіти визначений Основним законом (*нім*. Grundgesetz). Якщо Основний Закон не надає законодавчих повноважень Федерації, землі мають право приймати законодавчі акти. У системі освіти це стосується шкільного сектору, сектору вищої освіти, освіти дорослих та безперервної освіти. Управління системами освіти в цих областях є майже виключно питанням земель.

Окрім цього, Основний закон передбачає також окремі форми співпраці між Федерацією та землями у межах так званих спільних завдань (*нім.* Gemeinschaftsaufgaben).

Виховання і догляд за дітьми молодшого віку не є частиною державної шкільної системи в Німеччині, а майже виключно відносяться до сфери захисту дітей та молоді. На федеральному рівні відповідальність за суспільний добробут лежить на Федеральному міністерстві у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді (*нім.* Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend – BMFSFJ), на рівні земель компетентними органами є міністерства у справах молоді та соціальних питань, а також, міністерства освіти і культури.

СУЧАСНА СИСТЕМА ОСВІТИ ФРН

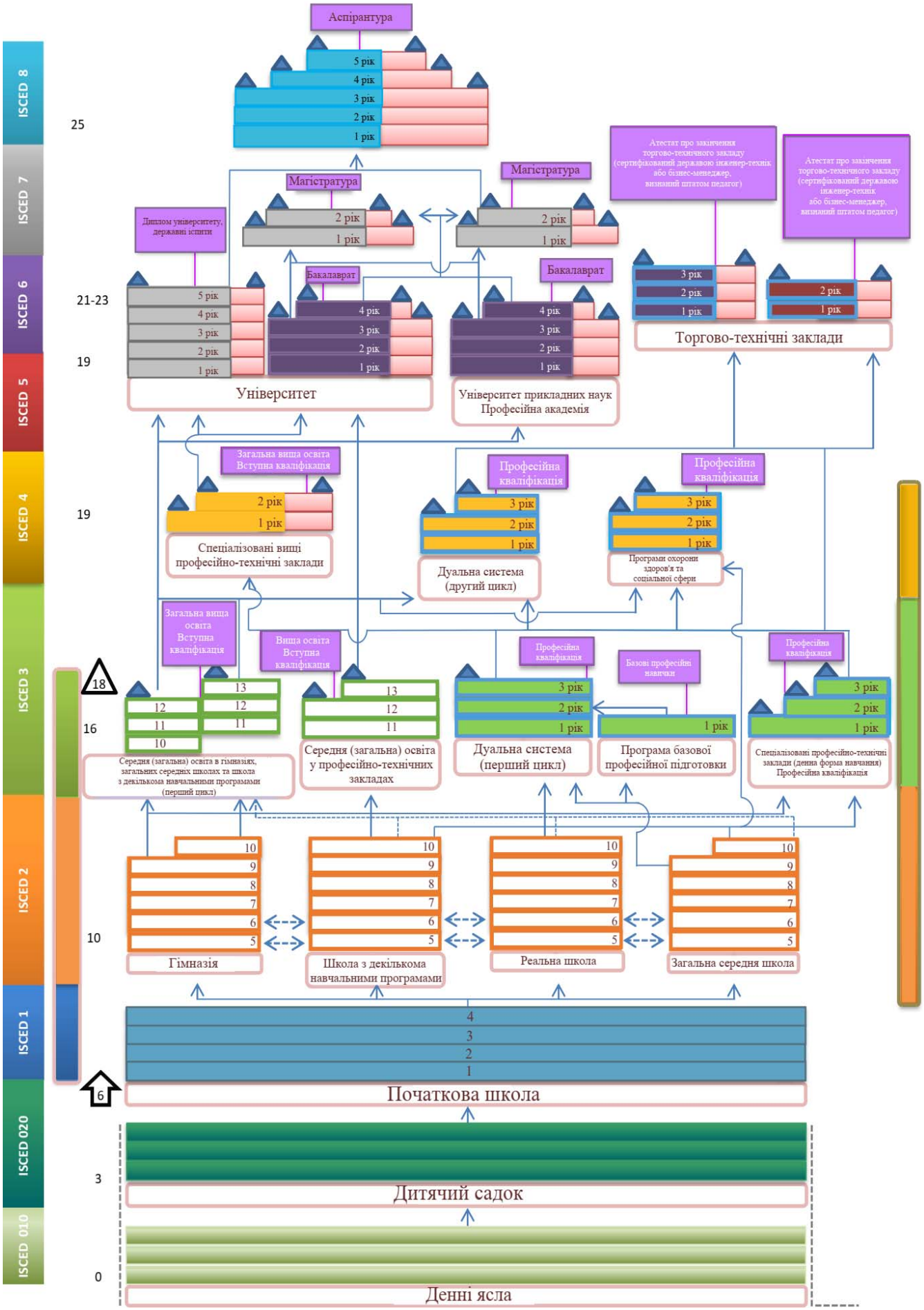
ISCED 8
ISCED 7
ISCED 6
ISCED 5
ISCED 4
ISCED 3
ISCED 2
ISCED 1
ISCED 020
ISCED 010
25
21-23
19
19
18
16
10
6
3
0
Аспірантура
5 рік
4 рік
3 рік
2 рік
1 рік
Магістратура
2 рік
1 рік
Магістратура
2 рік
1 рік
Диплом університету, державні іспити
Бакалаврат
Бакалаврат
Університет
Університет прикладних наук
Професійна академія
Атестат про закінчення торгово-технічного закладу (сертифікований державою інженер-техник або бізнес-менеджер, визнаний штатом педагог)
Атестат про закінчення торгово-технічного закладу (сертифікований державою інженер-техник або бізнес-менеджер, визнаний штатом педагог)
Торгово-технічні заклади
Загальна вища освіта Вступна кваліфікація
Спеціалізовані вищі професійно-технічні заклади
Професійна кваліфікація
Дуальна система (другий цикл)
Професійна кваліфікація
Програми охорони здоров'я та соціальної сфери
Загальна вища освіта Вступна кваліфікація
Вища освіта Вступна кваліфікація
Середня (загальна) освіта в гімназіях, загальних середніх школах та школа з декількома навчальними програмами (перший цикл)
Середня (загальна) освіта у професійно-технічних закладах
Професійна кваліфікація
Дуальна система (перший цикл)
Базові професійні навички
Програма базової професійної підготовки
Професійна кваліфікація
Спеціалізовані професійно-технічні заклади (денна форма навчання) Професійна кваліфікація
Гімназія
Школа з декількома навчальними програмами
Реальна школа
Загальна середня школа
Початкова школа
Дитячий садок
Денні ясла

Дошкільна освіта

Виховання дітей у Німеччині починається з дошкільних закладів, які мають давні традиції, оскільки перші такі заклади з'явилися ще понад 200 років тому. Дошкільна освіта у Німеччині систематично почала розвиватися з 1840 р., коли німецький педагог Фрідріх Фребель, створив саме поняття «дитячий садок». Цікаво, що сам Фребель, син сільського пастора, в ранньому віці, втративши матір, виховувався в дошкільний час нянями. В 1816-1826 рр. він організував кілька училищ для дітей у Німеччині та Швейцарії, де використовує власну систему дошкільної освіти. У 1840 р. в м. Баден-Блакенбург ним було засновано перший у світі «Кіндергартен», основні ідеї цієї установи для дітей дошкільного віку полягають у наступному: від природи в дитині закладено чотири інстинкти: релігійне начало, творчість, прагнення діяльності та пізнання. Завдання дитсадків розкрити ці початки, які згодом і дадуть плоди, звідси і сама назва – сад (*нім.* Garten). Фребель вважав, що всі ці задатки можна розкрити через ігрову діяльність, для цього він розробив власну систему пізнавальних ігор (так званих «дарів»), що розкривають особливості дітей. Сьогодні, як і в XIX ст. головною їх метою роботи дошкільних закладів є гармонійний розвиток особистості дитини та її підготовка до школи через гру.

Зазвичай діти перебувають у дитячому садочку лише до обіду. Втім, для сімей, де дорослі працюють повний робочий день, є садочки продовженого дня, в яких діти перебувають до вечора.

Щодня близько 30% німецьких дітей віком від 3 до 6 років відвідують садок, і до 6 років вони вже чудово підготовлені до шкільного навчання. Для інших із п'ятирічного віку організовані підготовчі заняття (*Schulnachmittage, Vorbereitungsjahr, Vorschule*). Окрім закладів для дітей від 6 років, в Німеччини діють також ясла для малюків від 3 місяців. Хоча таких закладів відносне не багато, особливо у Західних землях ФРН.

Все навчання в дошкільних навчальних закладах проходить в ігровій формі: вихователі зазвичай приділяють велику увагу розвитку мови та образного мислення, заодно допомагаючи дітям знаходити спільну мову зі своїми однолітками.

Через велику кількість дітей мігрантів, які проживають на території Німеччини, всі вихованці дитячих садків, які досягли чотирирічного віку, проходять тестування на знання німецької мови. Це дозволяє контролювати рівень прогресу в його освоєнні і ті діти, які не змогли впоратися із завданнями, безкоштовно відвідують додаткові заняття, таким чином «наздоганяючи» своїх однолітків у знанні мови.

У Німеччині також функціонують неформальні дошкільні заклади, наприклад, лісові дитячі садки, де більшу частину часу діти проводять на свіжому повітрі, зміцнюючи свій імунітет і заодно досліджуючи навколишній світ – вивчають ліс та інші природні ландшафти, оскільки всі ігри проходять біля дерев, гір та водойм. Іграшками тут стають шишки, гілки дерев, пір'я, вода та глина. Незважаючи на такий підхід до навчання, лісові садочки вирішують ті ж завдання, що й формальні дошкільні заклади, але найчастіше вони не входять до державної системи дошкільної освіти.

Окрім цього функціонують дошкільні заклади де практикується спільне виховання дітей з відхиленнями у розвитку – так звані інтегральні групи; схема Реджо-нель-Емілія (за однойменною назвою міста на півдні Італії), де садочок позиціонується як невелике місто, в якому у кожної дитини є своє завдання для виконання, а ці задачі-завдання

видаються щоранку, а їх виконання перевіряється ввечері. Також діють дитячі садочки на фермі – ця методика дозволяє виховати дитину ближче до природи, де вона допомагає у догляді за домашніми тваринами та у вирощуванні овочів; садочки по системі Монтессорі, в яких дитину привчають діяти та жити самостійно.

Вартість відвідування дитячого садка (як державного, так і приватного) встановлює місцева влада. Наприклад, у Берліні та Баварії дитячі садки безкоштовні, а в Нижній Саксонії батьки платять близько 250 євро на місяць, а незаможним та багатодітним сім'ям у всіх землях надаються пільги.

Шкільна система

У Німеччині відповідальною за шкільну освіту є передусім кожна з 16 федеральних земель. Тому існують різні освітні системи, плани та типи шкіл. Постійна конференція міністрів культури земель (КМК) забезпечує відповідність або порівняння освіти і свідоцтв про середню освіту. У 2016/2017 н.р. майже 11 млн. школярів відвідували 42,322 тис. загальноосвітніх та професійних шкіл, де працюють 798,180 тис. учителів. Крім того, приблизно 990,402 тис. школярів навчаються в 5,836 тис. загальноосвітніх і професійних приватних школах. В принципі для всіх дітей від шестирічного віку обов’язковим є дев’ятирічне шкільне навчання. Водночас сприяння ранній освіті в дошкільному віці та її узгодження з програмою початкової школи – пріоритетне завдання освітньої політики. 20 тис. шкіл з повним днем перебування вже стали нормою. З викладанням у таких школах пов’язують очікування щодо більшої рівності шансів, особливо для дітей з тих верств населення, які далекі від освіти.

Відвідування державних шкіл – безкоштовне. Шкільна система має вертикальну будову з трьох рівнів: початкова школа, середня школа I і II рівня. Як правило, всі діти відвідують спільну для всіх початкову школу від першого до четвертого класу (в землях Берлін і Бранденбург: з першого по шостий).

Потім починаються три подальші освітні курси: курс основної середньої школи (класи 5-й по 9-ий або 10-ий), реальної школи (5-10-ий класи, неповна середня освіта) та гімназичний (з 5-го по 12-ий або 13-ий клас, закінчення з атестатом зрілості). Ці курси пропонуються або в окремих школах, або в школах, де можливе викладання двох чи навіть трьох курсів і полегшений перехід з одного типу курсу на інший. Назви видів шкіл відрізняються залежно від федеральної землі, лише гімназія має всюди одну назву. У 2017 р. майже 440 тис. школярів закінчили школу з атестатом зрілості, що дозволяє вступ до університетів або вищих фахових шкіл.

Для дітей з особливими потребами педагогічної підтримки є спеціальні школи або школи підтримки – залежно від їхніх фізичних вад. Проте правилом повинне стати спільне навчання дітей з інвалідністю й без неї, як передбачає Конвенція про права дітей інвалідів.

140 німецьких шкіл за кордоном у 72 країнах забезпечують відмінний рівень навчання. Майже 22 тис. німецьких і 60 тис. ненімецьких дітей навчаються тут разом. Школи зазвичай утримуються за приватні кошти, але Центральна установа шкільної освіти за кордоном (ЦУШО) забезпечує їх персоналом і надає фінансову підтримку. З 2008 р. діє ініціатива, яку координує Федеральне міністерство закордонних справ: «Школи – партнери майбутнього» (PASCH) спільно з ЦУШО та Інститутом імені Ґете в

ще більшій мережі для вчителів німецької мови. Вона об'єднує майже 2 тис. шкіл по всьому світі, де понад 500 тис. школярів вивчають німецьку мову.

Дуальна професійна освіта

Незначне безробіття серед молоді привертає увагу в міжнародному плані до успішної дуальної професійної освіти, яка відрізняється від суто шкільної, після якої в більшості країн починається перехід до професійного життя. Приблизно половина молоді в Німеччині після школи навчається в дуальній системі одній з 350 визнаних державою професій. Практична освіта відбувається протягом трьох-чотирьох днів на тиждень на підприємствах, а один чи два дні на тиждень молодь проходить теоретичну фахову підготовку в професійних училищах. Зараз багато країн світу переймають систему дуальної професійної освіти.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У ФРН

Підвищення фінансування сектора освіти

Частка витрат у ВВП у 2016 р. залишилася на рівні 4,2% порівняно з 4,7% у середньому по ЄС. Із загальнодержавних коштів на освіту було витрачено 9,5%, що також нижче середнього показника по ЄС (10,2%). Водночас, присутнє його реальне зростання – порівняно з 2015 р. частка витрат від ВВП на освіту зросла на 2,6%. Через федеральний устрій країни основну частину витрат на освіту у Німеччині несуть федеральні землі та муніципалітети. Освітню політику ФРН орієнтовано на підвищення витрат на освіту, як довгострокову інвестицію. Загальна мета витрат у розмірі 10% ВВП на дослідження, інновації та освіту в сукупності була збільшена до 3,5% ВВП тільки на дослідження та інновації. Що стосується освіти, Уряд оголосив про конкретні інвестиції в розмірі 2 млрд. євро для подальшого розширення шкіл продовженого дня, 3,5 млрд. – на раннє дошкільне навчання та виховання та 3,5 млрд. – на цифрову освіту.

Модернізація дошкільної освіти

Дошкільна освіта в Німеччині має давні традиції. Навіть незвичайну назву «дитячий сад», або німецькою «Kindergarten», вигадав більше двохсот років тому німецький педагог Фрідріх Фребель. Саме в Німеччині були відкриті перші дитячі сади, а слово «Kindergarten» увійшло в інші мови, наприклад, в англійську. Перші центри по догляду за дітьми, чиї матері були змушені працювати, відкрилися в Німеччині ще 1802 р. Їх основна мета полягала в тому, щоб дозволити німецьким жінкам середнього класу працювати поза межами дому. Виховання в таких закладах мало релігійно орієнтований характер. З часом концепція дошкільного виховання змінилася, метою таких закладів стало вчити дітей, тим самим готуючи їх до життя в суспільстві. З часом концепція дошкільної освіти занепала, а за часів Прусського королівства дитячі садки навіть були заборонені. Правління націонал-соціалістів теж не сприяло розвитку політики раннього розвитку дітей, оскільки у той час переважали ідеї маскулінної педагогіки, які були спрямовані виключно на фізичне виховання. Відродження дошкільної освіти почалося у східних землях за часів НДР, оскільки в радянській системі освіти дитячі садки розглядалися як підготовчий до шкільного навчання етап. В 60-х роках за рівнем відвідування дошкільних освітніх установ дітьми до трьох років НДР

займала перше місце у світі. Після об'єднання Німеччини дошкільна освіта перебувала в занепаді, дитячі садочки майже не виконували ніяких освітніх функцій, основною діяльністю в них була лише гра.

Після проведених у ФРН досліджень, що продемонстрували прямий вплив якості дошкільної освіти на соціальний та інтелектуальний розвиток дітей, освітня політика Федерального уряду кардинально змінила всій вектор, спрямувавши національну політику у русло європейської та світової тенденції ранньої освіти та виховання.

Сьогодні ефективна освітня політика демонструє небачені результати – 96,4% дітей віком від чотирьох років відвідують заклади дошкільної освіти. Для порівняння середній показник для країн-членів ЄС складає 95,4%. Окрім того частка дітей до 3 років, які входять до система ранньої освіти зросла від 18% у 2006 р. до 30,3% у 2017 р.

За досить короткий час федеральному урядові та урядам земель вдалося досягнути значного прогресу у розширенні мережі закладів ранньої освіти та у підвищенні якості дошкільної підготовки, проте Звіт про освіту в Німеччині за 2018 р. визначає необхідність подальшого розвитку подібних закладів не лише з точки зору збільшення їх кількості, але і продовження годин перебування дітей в них для задоволення потреб німецького суспільства. Згідно звіту 45% батьків хотіли б аби їх діти до трьох років мали можливість отримати місце у закладі дошкільної підготовки (до 2025 р. додаткова потреба сягатиме до 350 000 місць). Щодо годин роботи подібних закладів спостерігаються регіональні відмінності. Так у східних землях Німеччини три з чотирьох закладів відкриті більше 10 годин на день, тоді як у західних землях половина установ відкрита лише дев’ять годин.

Варто зазначити, що діти емігрантського походження все ще набагато рідше відвідують заклади ранньої освіті, а їх частка зростає дуже повільно, у той же час кількість дітей, які вдома не розмовляють німецькою мовою, збільшилася на 54% до 563 000, що безпосередньо впливає на їх майбутню успішність у школі, а отже й на показники якості шкільної освіти ФРН загалом. Для вирішення цієї проблеми уряди земель постійно створюють різноманітні соціальні ініціативи, щоб заохочувати мігрантів віддавати своїх дітей до садочків, виділяються кошти для фінансової підтримки таких сімей.

Освітня політика урядів земель щодо дошкільної підготовки направлена також і на її доступність. На сьогоднішній день у Гамбурзі та Мекленбурзі надаються безкоштовні освітні послуги для всіх вікових груп; у Берліні муніципальна влада повністю компенсує один рік навчання; 11 земель запровадили повну або часткову відмову від оплати для певних вікових груп.

У ФРН ніколи не існувало єдиних національних стандартів дошкільної освіти, але з 2015 р. між федеральним та регіональними урядами підписано угоди про спів фінансування та стандарти якості. Однак між землями все ще не встановлено мінімального або гармонізованого співвідношення дітей до персоналу, наприклад, у Баден-Вюртемберзі на 3-ох дітей, які не досягли 3 річного віку виділяється один член персоналу, у той час як у Саксонії співвідношення складає 5,9 до 1.

Щодо якісного складу педагогічних кадрів закладів дошкільної освіти, то 70% педагогічних працівників кваліфікуються як вчителі, 13% – няні, і лише 5% – мають вищу академічну освіту.

Модернізація шкільної освіти

Дослідження ОЕСР (2019 р.) показали, що вчителі закладів дошкільної освіти та вчителі початкових шкіл дуже погано обізнані про педагогічні практики один одного, що позначається на якості початкової освіти. Саме тому уряди земель спрямували свою політику у цій сфері на забезпечення успішного переходу між освітніми рівнями з метою покращення справедливості та максимально комфортного та ефективного включення молодших школярів в освітній процес.

Багато зусиль спрямовано на зниження показників раннього закінчення школи (з 2015 р. цей показник досить стабільний і становить наразі 10,3%, для порівняння у 2009 р. – 11,1%), хоча згідно зі Стратегією 2020 Німеччина планувала досягти показника у 10%.

Досить успішною можна вважати освітню політику, що спрямована на покращення якості знань учнів із несприятливим соціально-економічним походженням. Так, згідно даних PISA частка учнів з такого середовища, які продемонстрували солідні показники, зросла з 25% у 2006 р. до 32% у 2015 р., що вказує на стійке покращення. Але у Німеччині соціально-економічне становище батьків продовжує чинити вагомий вплив на освітні результати. Хоча кількість молодих людей з неблагополучних сімей, які переходять в академічні старші класи середньої школи (гімназії), значно зросло, результати їх успішності погіршуються у порівнянні із показниками учнів із сімей з більш високим рівнем освіти.

Проблема освіти мігрантів все ще залишається невирішеною, хоча можна спостерігати певне покращення. Федеральні землі вживають інтенсивних заходів для посилення включення таких учнів до системи освіти ФРН. На місцевому рівні існують численні ініціативи, які підтримують інтеграцію біженців, в основному зосереджуючись на формальній та неформальній освіті та підготовці. Загалом у 2016 р. 23% всього населення ФРН мали міграційне походження. Серед учнів частка становить близько 37% дітей, молодших 10 років, 34% для дітей 10-15 років та 30% для дітей 15-20 років. Цей показник значно зріс за останні роки у зв'язку із зовнішньою політикою федерального канцлера. Він також різниться між регіонами: від 42% у західних землях Німеччини та Берліні до 11% на сході ФРН, що пояснюється більш високим економічним розвитком західних регіонів. Третина учнів з міграційним походженням – це друге покоління, народжене в Німеччині. Діти з таких сімей в чотири рази частіше виявляють численні фактори ризику. Молоді люди з такого середовища рано закінчують школу, менш інтенсивно долучаються до освіти, аніж учні, які корінні німці, і частіше обирають професійні та неакадемічні типи шкіл.

Модернізація професійно-технічної освіти

Система професійно-технічної освіти ФРН входить у трійку кращих в ЄС на ряду із Австрією та Швейцарії. Саме розвиток та якість профтехосвіти забезпечують стабільний економічний розвиток держави, та були ключем до виходу країни із економічної кризи 2008 р. Усвідомлюючи важливість та перспективність модернізації цієї ланки Федеральний уряд та уряди земель постійно впроваджують ініціативи щодо її модернізації.

Цифровізація освітнього процесу

Завдяки інноваціям та передовим технологіям Німеччина є однією із високорозвинених країн світу та посідає перше місце в Європі за кількістю виробленої

промислової продукції. Німеччина має один із найбільших світових ринків інформаційно-комунікаційних технологій. ІКТ є пріоритетом уряду ФРН. Німецька економічна та інноваційна політика зосереджена на цифровій інфраструктурі, цифровій економіці, цифрових робочих місцях, інноваційному громадському управлінні, цифровому середовищі в суспільстві, науці, культурі та ЗМІ.

За даними Європейської Комісії перед освітянами вже сьогодні постає проблема визначення навчальних цілей для дітей, що народилися після 2015 р. Вже через 2-3 роки сучасне «цифрове» покоління замінять ті, кого називають «дітьми смартфонів», Google babies, поколінням «дзен» та «альфами». Індустрія 4.0 суттєво вплинула і на освітнє середовище, зробивши технології блокчейну, штучного інтелекту, хмарних технологій, Інтернету речей, гейміфікації невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу.

Усвідомлюючи важливість і перспективи дигіталізації в освіті Федеральний уряд навіть вніс зміни до Конституції, що дозволять профінансувати з федерального бюджету швидкісний Інтернет, ноутбуки, планшети та інше оснащення для шкіл. Зміни дозволили серед іншого втілити в життя так званий цифровий пакт «Школа» (Digitalpakt Schule), що був прийнятий у березні 2019 р. Він передбачає виділення з федерального бюджету коштів у обсязі 5 мільярдів євро на впровадження у німецьких школах цифрових технологій, мінімум 10% від суми землі зобов'язані витратити для цифрового обладнання в школах. Згідно з пактом про цифровізацію уряди земель відповідають за початкову та подальшу цифрову підготовку вчителів, перегляд навчальних програм, придбання програмного забезпечення для навчання, а також захист та підтримку цифрової інфраструктури.

Стратегія КМК «Освіта в цифровому світі», що була прийнята в 2017 р., ставить за мету, що до 2021 р. кожен учень зможе використовувати цифрове навчальне середовище та матиме доступ до Інтернету, де б це не було корисним на уроках з педагогічної точки зору. Федеральні землі зобов'язувалися створити передумови для всіх учнів, які вступили до початкової чи вже являлися учнями середньої школи у 2018/19 н.р., для набуття компетенцій, визначених у стратегії КМК протягом усього обов'язкового навчання в школі.

Історія медіа-освіти у Німеччині розпочинається з XVII ст., а саме з ініціативи знаменитого педагога Я. А. Коменського, який вельми оптимістично поставився до тодішньої медіа новин – преси. Вчений був переконаний, що газети допоможуть розвивати лінгвістичні здібності учнів, дадуть їм корисну інформацію щодо поточних подій у світі. У 20-ті рр. XX ст. в епоху Веймарської республіки серед представників німецьким інтелектуалів велися дискусії щодо ролі медіа в освіті, зокрема З. Кракауером (*Siegfrid Kracauer*), Р. Арнхеймом (*Rudolf Arnheim*), В. Беньяміном (*Walter Benjamin*), Б. Брехтом (*Bertolt Brecht*). У період нацизму (1934-1945 рр.) медіа були перетворені на слухняний інструмент пропаганди. У післявоєнний період медіаосвіта у Німеччині розвивалося досить повільно, лише у 60-х рр. XX ст. німецькі педагоги почали розглядати медіа не тільки як «технічний засіб навчання» або «допоміжний інструмент» до уроку, а як предмет для окремого вивчення. У цей час широкої популярності набувають ідеї французького семіотика К. Метца (*Christian Metz*), які пізніше стали основою медійних навчальних курсів Берлінського технічного та Мюнстерського університетів. Вивчення медіа культури в школах Німеччини спершу відбувалося в інтегрованому в обов'язкові дисципліни вигляді. З часом медіа-освіта увійшла в курси

суспільних наук, географії, мистецтва. На думку багатьох сучасних німецьких педагогів, курси медіа культури повинні допомогти розвитку громадянської самосвідомості учнів, розвинути їх критичне мислення. Сьогодні близько 72% німецьких вчителів в тій чи іншій мірі регулярно використовують елементи медіа-освіти на своїх заняттях[23]. В цілому інтегрована медіа-освіта в німецьких школах передбачає цикл завдань і творчих робіт з учнями на матеріалі[24]

- зображень (фотографії, слайди, малюнки, комікси і т. д.);
- аудіовізуальних медіа (фільми, відеозаписи, телепередачі);
- преси (газети, журнали);
- мультимедіа (CD-ROM, Інтернет, електронна пошта).

У цілому медіаосвіта (в німецькій науково-педагогічній літературі використовується термін Medienpädagogik – медіапедагогіка) в Німеччині розуміється як широкий спектр різноманітних навчальних занять, пов'язаних з медіа. Медіапедагогіка має свої окремі напрями[25]:

- медіа-виховання: «визначення цілей, які повинні ставитися відповідно до проблем медіа, і педагогічно обґрунтованих заходів, необхідних для досягнення поставлених цілей»;
- медіа-дидактика: «область дидактики, де йдеться про те, які медіа можуть або повинні використовуватися для досягнення педагогічно обґрунтованих цілей»;
- медіа-дослідження: «охоплює всі наукові дії, щоб знайти та / або перевірити цілі, засоби, докази, гіпотези, що мають відношення до медіа, і систематизувати їх».

Німецькі вчені виділяють декілька ключових концепцій медіаосвіти, які можуть перетинатися і взаємодоповнювати одна одну[26]:

- «запобіжна» (в деяких країнах вона має назву «щеплювальна» або «ін'єкційна»), спрямована на захист дитячої та молодіжної аудиторії від шкідливого впливу медіа, що підтримується і на законодавчому рівні;

- концепція «розвитку критичного, аналітичного мислення» по відношенню до медіакультури, головне завдання якої – підвести аудиторію до критичного сприйняття та аналізу (цей підхід домінував у Німеччині в 70-і рр. XX ст. поряд з навчанням практичного використанн медіа.);

- «практична» концепція, що заснована на конкретній роботі аудиторії з медіатехнікою: наприклад, школярі освоюють фото- і відеотехніку, готують аудіовізуальні проекти відповідно до своїх потреб;

- «соціально-екологічна» концепція спрямована на індивідуальні форми спілкування людини з медіа, щоб допомогти їй наблизитися до нового рівня спілкування з пресою, кінематографом або телебаченням за допомогою таких методів як самоспостереження і саморефлексія[27];

- «інформаційно-технологічна» концепція має на меті передачу знань і навичок з ефективного поводження з новими інформаційними і комунікаційними технологіями. В

[23] Spanhel, D. (1999). An Approach to Integrating Media Education into Everyday School Life and Instruction at Secondary School Level. In: Educating for the Media and the Digital Age. Vienna: Federal Ministry of Education and UNESCO, pp.155-161.
[24] Huther, Schorb, Brehm-Klotz (1990). Grundbegriffe der medienpadagogik. Boblingen.
[25] Tulodziecki, G. (1989). Mediaenerziehung in schole und unterricht. Bad Heilbrunn.
[26] Hiegemann & Svoboda (1994). Handbuch der Medienpädagogik. Opladen.
[27] Schorb, B. (1995). *Medienalltag und handeln*. Opladen.

основі її лежить ідея про те, що в найближчому майбутньому не можна буде обійтися без комп'ютерних знань, тому в школах повинен викладатися предмет «комп'ютерна грамотність»[28]. Не зважаючи на те, що у Німеччині молоді люди віком від 14 до 29 років є найбільшими споживачами та користувачами Інтернету та різноманітних цифрових інструментів, викладанню цифрової грамотності та формуванню цифрової компетентності у школах для цієї вікової групи не приділяється належної уваги. Хоча 99,4% учнів німецьких шкіл користуються комп'ютером вдома і витрачають у будні в середньому 114 хвилин на ІКТ, лише 14 хвилин на день йде на користування цифровими технологіями в школі, що нижче, ніж у середньому по країнах ОЕСР (OECD, 2015b). Такий же стан речей спостерігається і у німецькій вищій освіті; більше 99% студентів мають доступ до Інтернету вдома та добре оснащені цифровими девайсами. Щорічні дослідження свідчать, що студенти німецьких вишів володіють п'ятьма різними цифровими пристроями, у той час як одна третина користується більш ніж шістьма. За три роки (2012-2015 рр.) відсоток користувачів смартфонів зріс з 56 до 91%, що чітко підкреслює тенденцію до використання мобільних цифрових пристроїв. З іншого боку опитування показують, що попит на медіа освіту серед молодого покоління значно перевищує пропозицію, що свідчить про можливості для розширення цифрового викладання та навчання як в середній, так і у вищій школі Німеччини. Консорціум Нових Медіа на замовлення Європейської Комісії у 2015 р. підготував доповідь про перспективи впровадження нових освітніх технологій у навчальний процес, в якому зазначено, що у найближчі роки за прогнозом європейських експертів в освіті все більше будуть використовувати електронні соціальні мережі, планшети і хмарні сервіси, а це, одразу ж змінить роль викладача, а також розв'яже проблему цифрової безграмотності молоді. Наступним перспективним кроком має стати широке впровадження відкритих освітніх ресурсів і гейміфікації. Паралельно з цим відбудеться поступове злиття формальної і неформальної освіти. У віддаленій перспективі в освітніх закладах перейдуть до персоналізованого навчання й оцінювання за допомогою інструментів BigData[29].

Оновлення педагогічних кадрів та популяризація професії вчителя

Не зважаючи на престиж професії та високу оплату праці німецьких педагогів (зарплата вчителів у ФРН є однією з найвищих серед країн ОЕСР), це не сприяє її привабливості, що призвело до того, що у ФРН спостерігається стійка тенденція старіння викладацьких кадрів. Тож Федеральний уряд і уряди земель поставили собі за мету якнайшвидше замінити велику кількість вчителів перед пенсійного віку молодим персоналом. Вчительський штат у школах ФРН значно старший (віком від 50 років), аніж того вимагають стандарти ЄС, зокрема на 38% – у початковій та 44% – у середній школах. Дещо краща ситуація спостерігається у закладах для ранньої шкільної підготовки, в яких лише 30% вчителів віком 50 і старше. В межах земель ситуація теж не рівномірна: кількість шкільних вчителі віком 50 і старше на сході Німеччини вища і становить більше 60%. Для порівняння варто зазначити, що завдяки реформам у вищій освіті Німеччина зараз має другий наймолодший академічний персонал (після Люксембурга). Лише 26% викладацького складу це люди у віці 50 років і старше. Тож

[28] Huther, Schorb, Brehm-Klotz (1990). *Grundbegriffe der medienpadagogik*. Boblingen.

[29] Коневщинська О.Е. Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 54, №1. С.32-41.

можна досить позитивно оцінювати амбітні наміри уряду оновити вчительський склад у школах у наступні 10 років.

Варто також відмітити, що попит та пропозиція на викладацькі кадри відрізняються між регіонами, зокрема між східною та західною Німеччиною, на приклад, у західних землях ФРН надлишок вакансій вчителів щорічно складає близько 3,5%, або 900 вчителів, у той час як у східній Німеччині школам не вистачає близько 22%, або 1 500 вчителів. На відмінності між східними та західними регіонами впливають негативні демографічні тенденції, зокрема зовнішня міграція зі Сходу.

Крім проблеми старіння викладацького складу у Німеччині спостерігається дефіцит вчителів у секторі професійної освіті, спеціальних педагогів для роботи з учнями з особливими потребами, а особливо вчителів початкової ланки. За підрахунками КМК до 2025 р. ФРН відчуватиме нестачу 15 000 вчителів початкових класів. У випадку, якщо ініціативи розширення шкіл продовженого дня будуть повною мірою враховані урядами земель, дефіцит може збільшитися до 30 000.

Щоб забезпечити школи необхідною кількістю вчителів федеральний уряд запропонував ініціативу за якої на вакантні місця набирають інші наукові кадри, які проходять педагогічну підготовку чи перепідготовку вже після прийняття на роботу, завдяки чому у період з 2006 по 2016 рр. було забезпечено 8,4% нестачі вчителів, а до 2018 р. було забезпечено близько 40% дефіциту, а в окремих землях навіть більше: 40,1% у Берліні та 50,6% у Саксонії.

Окрім ініціатив по ліквідації нестачі викладацьких кадрів, Федеральний уряд проводить активну політику збалансування гендерного складу педагогів, оскільки кількість жінок-вчителів у Німеччині значно превалює кількість чоловіків-вчителів. Так, у 2017 р. частка жінок у секторі ранньої освіти та підготовки становила – 96%, у секторі початкові освіти 87% складали жінки, а середньої – 63%. В той же час у вищій освіті лише 39% персоналу складали жінки, що на 3 пункти нижче середнього показника серед країн ЄС.

У зв'язку з цим з 2015 р. Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді запровадило низку програм для заохочення чоловічого персоналу до роботи в закладах ранньої освіти та підготовки, включаючи план дій на федеральному рівні та на рівні земель.

Щоб заохотити молодь йти на роботу до школи уряди федеральних земель запроваджують різноманітні профорієнтаційні програми та навіть проводять повномасштабні рекламні акції. Наприклад, у землі Північний Рейн-Вестфалія у березні 2018 р. шкільна міністерша Івонна Гебауер особисто розгорнула плакат у парламенті землі з девізом «Зроби розумним – стань вчителем», поклавши початок загальнонаціональній рекламній кампанії з метою не лише популяризувати професію вчителя, а привабити до школи молодих, талановитих людей, щоб сформувати нове покоління педагогів. На рекламні заходи з бюджету землі було виділено 2 млн. євро: на класичні плакати в громадських місцях, листівки, рекламу в пресі, а також в Інтернет-ЗМІ та соціальних мережах; цільова аудиторія – школярі та випускники середніх шкіл, студенти та всі бажаючі розпочати кар'єру в освітній сфері. Мета таких акцій показати, що вчитель – це людина, яка дає німецьким дітям найцінніше – знання. Окрім того, щоб привабити вчителів уряди земель впроваджують ініціативи, що спрямовані на

звільнення вчителів від спеціальних завдань та адміністративної роботи, щоб вони могли зосередитись на навчанні та роботі з дітьми та молоддю.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте освітню політику ФРН у галузі освіти та назвіть основні законодавчі органи Німеччини.
2. Зробіть порівняльний аналіз різних типів шкіл середньо ланки освіти та визначіть їх особливості.
3. Порівняйте системи освіти ФРН та України. Зробіть короткий опис позитивних / негативних сторін обох країн.
4. Складіть порівняльну таблицю освітніх тенденцій, що притаманні ФРН та Україні. Порівняйте їх з глобальними тенденціями в освіті.
5. Що, на Вашу думку, варто використати при побудові освітньої політики в Україні виходячи з практики ФРН.
6. Порівняйте ключові освітні індикатори України та ФРН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джурило А.П. До питання про професійний розвиток педагога у Федеративній Республіці Німеччина. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*/ Тернопіль : СМП «Тайп», 2019. С. 153–155. http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716191
2. Джурило А. П. Сучасні тенденції розвитку шкільної освіти у ФРН. *Інновації в сучасній освіті: український та світовий контекст: матеріали міжн. науково-практичної конференції 18-19 квітня 2019 р. м. Умань.* Умань «Візаві», 2019. Ч. 2. С. 73–76. http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716053
3. Джурило А. П. До питання розвитку цифрового освітнього простору Німеччини. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18-19 квітня 2019 р.)*. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2019. Ч.2. С. 41–43. http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716054
4. Autorengruppe Bildungsberichterstattung. (2020). Bildung in Deutschland 2020. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Bildung in einer digitalisierten Welt. Bielefeld: wbv Media. https://www.bildungsbericht.de/static_pdfs/bildungsbericht-2020.pdf
5. DigitalPakt Schule 2019 bis 2024 (The DigitalPact School 2019–2024) (2019), https://www.digitalpaktschule.de/files/VV_DigitalPaktSchule_Web.pdf
6. Dzhurylo, A.P. (2019). Trends of school education development in the Federal Republic of Germany: the context and challenges of the modern globalized world. *Український педагогічний журнал, 4*, 25–31. http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/acb/acb71a2333a9150fec7c0c54f396af58.pdf
7. Dzhurylo, A.P., Shparyk, O. M. (2019). ICT competence for secondary school teachers and students in the context of education informatization: global experience and challenges for Ukraine. *Інформаційні технології і засоби навчання*, *70(2)*, 43–58. https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2438
8. Eckhardt, T. (Ed.). (2019). The Education System in the Federal Republic of Germany 2016/2017: A description of the responsibilities, structures and developments in education policy for the exchange of information in Europe (Secretariat of the Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Aairs of the Länder in the Federal Republic of Germany, Bonn, 2019). https://www.semanticscholar.org/paper/The-Education-System-in-the-Federal-Republic-of-Eckhardt/e98c65d5ac01463e946b1d76a0e293ad59220ede
9. Lokshyna, O. Dzhurylo, A., Hlushko, O., Shparyk, O. (2021). Secondary education reform priorities under globalisation: the case of Ukraine in comparison with China, Germany and Poland. *Second International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2021)* (Kryvyi Rih, Ukraine, May

12-14, 2021) / Eds. V. Hamaniuk, S. Semerikov and Y. Shramko. SHS Web of Conferences. Volume 104 (2021). Published online: 04 May 2021. P. 1–11. https://doi.org/10.1051/shsconf/202110401004
10. OECD. (2021). *Education at a Glance 2021. OECD Indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en
11. Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, Bildungssprachliche Kompetenzen in der deutschen Sprache stärken (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 05.12.2019) (Strengthening educational language skills in the German language) (2019). https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/PresseUndAktuelles/2019/2019-12-06_Bildungssprache/2019-368-KMK-Bildungssprache-Empfehlung.pdf
12. Reinhold, F., Reiss, K., Diedrich, J., Hofer, S. & Heinze, A. (2019). Mathematische Kompetenz in PISA 2018 – Aktueller Stand und Entwicklung. In Kristina, R., Weis, M., Klieme, E. & Köller, O. (Hrsg.), *PISA 2018. Grundbildung im internationalen Vergleich* (S. 187-209). Waxmann. https://www.pedocs.de/volltexte/2020/18315/pdf/Reiss_et_al_2019_PISA_2018_Grundbildung.pdf
13. Schiepe-Tiska, A., Rönnebeck, S. & Neumann, K. (2019). Naturwissenschaftliche Kompetenz in PISA 2018 – Aktueller Stand, Veränderungen und Implikationen für die naturwissenschaftliche Bildung in Deutschland. In Kristina, R., Weis, M., Klieme, E. & Köller, O. (Hrsg.), *PISA 2018. Grundbildung im internationalen Vergleich* (S. 213-240). Waxmann. https://doi.org/10.31244/9783830991007
14. Stanat, P., Schipolowski, S., Mahler, N., Weirich, S. & Henschel, S. (Hrsg.) (2018). IQB-Bildungstrend 2018. Mathematische und naturwissenschaftliche Kompetenzen am Ende der Sekundarstufe I im zweiten Ländervergleich. Münster: Waxmann. Statistisches Bundesamt (2018). Absolventen/Abgänger nach Abschlussart und Geschlecht. https://www.pedocs.de/volltexte/2019/18131/pdf/Stanat_et_al_2019_IQB-Bildungstrend_2018.pdf
15. Weis, M., Doroganova, A., Hahnel, C., Becker-Mrotzek, M., Lindauer, T., Artelt, C. & Reiss, K. (2019). Lesekompetenz in PISA 2018 – Ergebnisse in einer digitalen Welt. In Kristina, R., Weis, M., Klieme, E. & Köller, O. (Hrsg.), *PISA 2018. Grundbildung im internationalen Vergleich* (S. 47–80). Waxmann. https://www.researchgate.net/publication/337784976_Lesekompetenz_in_PISA_2018_-_Ergebnisse_in_einer_digitalen_Welt

РЕГІОН ПІВНІЧНА АМЕРИКА

ТЕМА 7. ОСВІТА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

***ПЛАН**:*

Загальна інформація
Короткі відомості про США
Ключові освітні індикатори і статистика
Законодавство та документи з освітньої політики США
Сучасна система освіти США
Тенденції розвитку шкільної освіти у США
Запитання/завдання для самоконтролю
Список використаної та рекомендованої літератури

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Загальна площа	9 826 675 км² (4-те місце у світі)
Столиця	Вашингтон
Найбільші міста	Нью-Йорк (20 млн осіб), Лос-Анджелес (16 млн осіб), Чикаго (9 млн осіб), Сан-Франциско (6 млн осіб), близько 50 міст із населенням понад 1 млн осіб. Об'єднання великих міських агломерацій утворюють мегалополіси – Приатлантичний (45 млн осіб), Приозерний (35 млн осіб), Каліфорнійський (25 млн осіб).
Індекс людського розвитку	0,926 (17 місце з 189 країн станом на 2019 р.)
Кількість населення	310,2 млн осіб (станом на 2019 р.)
Етнічні групи	білі – 79,96%, афроамериканці – 12,85%, азіати – 4,43%, індіанці – 0,97%, гавайці – 0,18%, змішані – 1,61%.
Релігія	протестантизм (домінуюча релігія): протестанти – 51,3%, римо-католики – 23,9%, мормони – 1,7%, інші християни – 1,6%, іудеї – 1,7%, буддисти – 0,7%, мусульмани - 0,6%, інші – 2,5%
Офіційна мова	англійська
Знаки писемності	латиниця

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО США

Сполучені Штати Америки (США) (*англ.* United States of America, USA, U.S., the USA, the States, America) – федеративна конституційна республіка в Північній Америці, що складається з 50 штатів: Аляски, Гавайїв і 48 штатів на території між Атлантичним і Тихим океанами і між Канадою та Мексикою. Окрім того, виділено федеральний (столичний) округ Колумбія. США володіють також Віргінськими островами у Вест-Індії, Східним Самоа, Гуам, Пуерто-Ріко та іншими островами в Океанії. США – найпотужніший геополітичний та економічний гравець сучасного світу.

У США владні повноваження розподілено між федеральним урядом і урядами 50 штатів. Кожен із 50 штатів має свою конституцію, систему органів влади та управління. Виконавча, законодавча і судова влада представлені відповідно Президентом, Конгресом і Верховним Судом. США є засновниками ООН і мають постійне місце в Раді Безпеки ООН, є засновниками Північноатлантичного альянсу. У США найбільший військово-морський флот.

Найвищий орган законодавчої влади – двопалатний Конгрес США: нижня палата – Палата представників; верхня палата – Сенат.

Найвищий орган виконавчої влади – президент США. Президент – глава держави, головнокомандувач збройними силами. Більш ніж 200-літня історія розвитку конституційного права США показує, що повноваження виконавчої гілки влади постійно розширювались. Президентська влада почала домінувати над Конгресом ще з кінця XIX ст. Траплялися періоди, наприклад, у 1970-ті роки, коли президентська влада послаблювалась, утім такі періоди були короткі. Як зазначає колишній радник президента Дж. Ріді, президентська влада є «фокусом» американського життя. Також впливовою є посада віцепрезидента.

Найвищий орган судової влади – Верховний суд США. Основні політичні партії – республіканська та демократична.

Столицею США є Вашингтон (*англ.* Washington). Особливістю є те, що це місто не входить до складу жодного зі штатів США. Місто розташовано на річці Потомак і її притоках Анакостія та Рок-Крік.

У Вашингтоні знаходяться: резиденція президента США (Білий дім), Конгрес, Верховний суд, Державний департамент, Міністерство оборони (Пентагон), Капітолій, Меморіал Лінкольна, Національна галерея мистецтва, Бібліотека Конгресу, Національний архів, Фолджерівська шекспірівська бібліотека та інші державні установи.

За кількістю населення США посідає третє місце у світі. Найгустіше заселені штати: Каліфорнія, Нью-Йорк, Техас, Флорида. Через великі розміри території середній приріст населення в різних регіонах істотно різниться. У середньому він становить 1%.

На приріст населення впливає зовнішня міграція, яка розглядається державою позитивно. Щорічно в країну в'їжджають до 800 тис. осіб. Серед них виділяють такі групи: спеціалісти вищої кваліфікації, некваліфікована робоча сила, політичні іммігранти і нелегальні. Для США характерною є міграція працівників по країні.

Сполучені Штати Америки – це багатокультурна держава, де проживають представники різноманітних етнічних груп, традицій і цінностей. Окрім корінних американців і корінних жителів Гавайських островів, майже всі американці (або їхні пращури) емігрували у США впродовж останніх п'яти

століть Відтак культура, носіями якої є більшість американців - західна культура зі значним впливом традицій європейських іммігрантів та впливом традицій, привнесених із Африки. Іммігранти з Азії та Латинської Америки додали до американської культури свої культурні особливості

Найпоширеніша у США мова – англійська. Нею спілкуються 215,4 млн осіб із 293 млн, що проживають у США. Утім англійська мова не має офіційного державного статусу на всій території США. На законодавчому рівні вона затверджена як державна лише у 28 штатах і двох територіях (Американські Віргінські острови і Пуерто-Рико). Разом із тим, іспанською мовою послуговуються 34,5 млн жителів США (близько 12%) та є другою мовою країни, якою найбільше послуговуються і яку вивчають у закладах освіти. У штаті Гаваї англійська мова і гавайська мова мають статус офіційних Деякі острівні території також надають офіційне визнання мовам корінних жителів, разом із англійською мовою: самоа і чаморро визнані, відповідно, на Самоа і Гуамі; каролінська і чаморро визнані на Північних Маріанських островах; іспанська є офіційною мовою Пуерто-Рико. У штаті Нью-Мексико діє закон, який забезпечує вживання англійської та іспанської, у штаті Луїзіана спілкуються англійською та французькою (при цьому жодна з мов не названа офіційною). У першу десятку найпоширеніших мов країни також входять французька, китайська, німецька, турецька, тагальська, в'єтнамська, італійська, корейська.

КЛЮЧОВІ ОСВІТНІ ІНДИКАТОРИ[30]

Інвестиції в освіту	8 трлн долл.
Середня тривалість шкільного навчання	12 років
Обов'язкова освіта	9 років
Початкова та середня школа	96 000 (державні школи), 29 000 (приватні школи)
Кількість округів громадських шкіл	15 000
Кількість закладів вищої освіти	4 000 (університети, технологічні інститути, чотирирічні та дворічні коледжі)

ОСВІТНЯ СТАТИСТИКА

Система освіти у США охоплює такі ланки: дошкільна освіта, середня освіта, вища освіта, професійні навчальні заклади - коледжі, професійна підготовка на робочих місцях і в системі збройних сил. Кількість закладів вищої освіти у США перевищує 4 тисячі, із них 2 533 - чотирирічні коледжі, 1 683 - дворічні коледжі. При цьому 57%

[30]Indicators of School Crime and Safety: 2019 (2020). Ke Wang Yongqiu Chen Jizhi Zhang American Institutes for Research. Available at: https://nces.ed.gov/pubs2020/2020063.pdf

закладів вищої освіти – приватні. Уже 2003 року 93% шкіл у США мали постійний доступ до мережі Інтернет.

У 2020 р. близько 112,3 млн учнів відвідували початкові та середні школи, із них: 50,7 млн учнів – державні; 5,7 млн учнів – приватні школи; 1,5 млн дітей – дитячі ясла; 3,7 млн – дитячі садочки; 35,3 млн – середню школу; 15,4 млн – старшу середню школу.

На початку 20-х рр. XXI ст. у США налічувалося 17,7 млн студентів: 13,4 млн навчалися в державних вишах (75%) і 4,3 млн - у приватних (25%).

Понад 85% американців у віці 25 років і старше мають закінчену середню освіту, а 28% - закінчену вищу, у тому числі понад 7% мають ступінь магістра, доктора філософії або інші наукові ступені[31].

КОРИСНІ РЕСУРСИ

U.S. Department of Education http://www.ed.gov

National Center for Education Statistics https://nces.ed.gov/
Сайти з офіційними даними про освітню галузь
https://www.euroeducation.net/prof/usa.htm
https://wenr.wes.org/2018/06/education-in-the-united-states-of-america
https://www.ed.gov/

Американський статистичний щорічник
https://catalog.data.gov/dataset/statistical-abstract-of-the-united-states

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ДОКУМЕНТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Основні освітні документи США

- «Америка 2000: національна освітня стратегія» (1991) (America 2000: A National Education Strategy)
- Закон «Про вдосконалення американських шкіл» (1994) (Improving America's School Act, IASA)
- Закон «Жодної дитини поза увагою» (2001) (No Child Behind Act)
- Закон «Освіта для осіб з обмеженими можливостями» (2007) (The Individuals with Disabilities Education Act, IDEA)
- Закон «Про початкову і середню освіту» (2015) (Elementary and Secondary Education Act, ESEA)
- Закон «Кожен учень досягає успіху» (2015) (Every Student Succeeds Act)

Відповідно до стратегії США, схваленої у 1991 р. **«Америка 2000: національна освітня стратегія»** (America 2000: A National Education Strategy) було сформульовані основні напрями розвитку освіти: удосконалення навчання в усіх школах, підвищення відповідальності вчителів за результати роботи і рівень знань учнів; створення нового покоління шкіл; надання можливості всім, хто закінчив школу, продовжувати освіту; проведення перетворень у всіх ланках суспільства, передусім у родині (зміни в школі неможливі без відповідних змін у суспільстві) та проголошено такі національні освітні цілі: 1) готовність (усі діти Америки підготовлені до школи); 2) повний цикл освіти (до 2000 р. забезпечити високий відсоток випускників повного циклу навчання);

[31] Education in the United States. A brief overview. https://www2.ed.gov/about/offices/list/ous/international/edus/index.html

3) досягнення і патріотизм (підвищення якості у вивченні таких предметів як англійська мова, математика, природознавство, географія, історія сприятиме формуванню патріотизму, громадянської позиції); 4) математика і наука (до 2000 р. американські учні будуть першими у світі за досягненнями з математичних і природничих наук); 5) навчання впродовж життя (кожен дорослий американець буде освіченим і володітиме знаннями та навичками, необхідними для конкуренції на глобальному рівні); 6) безпечність, дисципліна і школа без наркотиків (станом на 2000 р. кожна школа Америки буде вільною від наркотиків, насильства і забезпечуватиме сприятливе середовище для навчання).

Закон **«Про вдосконалення американських шкіл»** (1994) (Improving America's School Act, IASA) став важливою частиною зусиль адміністрації Клінтона щодо реформування освіти. Закон був підписаний у гімназії Фрамінгемської середньої школи (Массачусетс). Він повторно затвердив Закон про початкову та середню освіту 1965 року і включав реформи, що надають додаткову допомогу малозабезпеченим учням. Ключовими тезами закону стали: школи безпечні та вільні від наркотиків, розвиток професійно-технічної освіти, збільшення фінансування двомовної освіти та освіти іммігрантів.

Закон **«Жодної дитини поза увагою»** (2001) (No Child Left Behind Act, NCLB) надав старт реформі освіти на основі філософії високих стандартів. Зокрема, закон вимагав від штатів розробки стандартизованих випробувань та оцінювання всіх учнів у визначених класах для отримання фінансування на федеральному рівні. Цей закон ставив за мету досягнення кожною дитиною рівня кваліфікації відповідно до державних освітніх стандартів до кінця 2013-2014 навчального року. Для досягнення цього в кожному штаті були розроблені контрольні показники для оцінювання розвитку та забезпечення того, щоб кожна дитина отримала освіту. Штати зобов'язані проводити щорічне оцінювання з читання та математики для учнів 3-8 класів і звітувати про результати. Цей аналіз дозволяє школам визначити групи учнів, які потребують додаткової допомоги для задоволення академічних очікувань штату. Такі щорічні дані допомагають школам визначити предметні області і методи навчання, які потребують покращення. Наприклад, якщо оцінки з читання не досягають рівня штату, школа знає, що їй потрібно поліпшити програму читання. У минулому ці школи, можливо, не отримували уваги і допомоги, в якій вони потребували для покращення освітнього процесу. Кожен штат відповідав за розробку власних стандартів і програм. Common Core State Standards Initiative – програма загальних для всіх штатів стандартів у галузі знань англійської мови та математики в середній школі. Загалом, це американська освітня ініціатива, яка визначає кількісні показники англійської мови та математики в кожному класі від дитячого садка до середньої школи.

З-поміж іншого, у цьому законі особливу увагу зосереджено на реалізації освітніх програм і практик, які були заявлені як ефективні завдяки ретельним науковим дослідженням. Для підтримки таких програм призначалося федеральне фінансування. Наприклад, у рамках шкільної програми «Читання в першу чергу» щороку виділяється 1 млрд доларів США федеральних коштів, щоб допомогти вчителям читання в молодших класах удосконалити навички і набути інноваційних методик. Закон «Жодної дитини поза увагою» також описує кваліфікацію вчителя, необхідну для забезпечення якісного рівня викладання основних академічних предметів.

У 2007 р. у США було прийнято Закон **«Освіта для осіб з обмеженими можливостями»** (The Individuals with Disabilities Education Act (IDEA), згідно якого забезпечується широка різноманітність послуг і значні супровідні ресурси для місцевих освітніх систем та на рівні штатів. Ключова теза цього закону полягає в тому, що неспроможність особи не виключає можливості виявлення її індивідуальних здібностей, оскільки окремі особистості можуть виявитися двічі винятковими («twice exceptional»), тобто володіти екстраординарними обдаруваннями чи талантами в поєднанні зі своєю неспроможністю, непрацездатністю або вадою.

Закон **«Про початкову і середню освіту»** (2015) (Elementary and Secondary Education Act, ESEA) забезпечив дотримання стандартів для викладання всіх предметів на всіх рівнях у всіх без винятку штатах.

Закон **«Кожен учень досягає успіху»** (2015) (Every Student Succeeds Act, ESSA), підписаний президентом Б. Обамою, є вагомим доповненням закону «Про початкову і середню освіту» (Elementary and Secondary Education Act, ESEA). ESSA зберігає щорічні вимоги до стандартизованого тестування, але передає федеральну відповідальність на рівень штатів. Разом із тим, новий закон також акцентує, що жодна дитина не залишається без уваги. Штати, як і раніше, зобов'язані звітувати про результати тестування з наголосом на результатах навчання дітей із недостатньо забезпечених сімей. Закон «Кожен студент досягає успіху» забезпечує фінансування низки додаткових програм допомоги школам (Literacy Education Grant Program). Сюди входять дві важливі програми з читання та грамотності для учнів, які потребують більшої допомоги у цих сферах. Закон дозволяє Конгресу виділяти до 160 млн доларів у вигляді грантів на навчання грамоті штатам і школам.

Результатом такого реформування американської освітньої політики є те, що сьогодні середні рейтинги випускників є найвищими, а темпи падіння показників є мінімальними. Ці досягнення забезпечують міцну основу для подальшої роботи щодо розширення можливостей освіти та покращення результатів навчання.

Отже, чинне освітнє законодавство США формує орієнтири розвитку сучасної американської освіти, структуруючи його за тенденціями, як підвищення якості шляхом оптимізації підзвітності на усіх рівнях та забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом запровадження спеціальних програм федерального рівня та на рівнів штатів. Освітні політика у США орієнтована на задоволення індивідуальних і національних потреб суспільства.

СУЧАСНА СИСТЕМА ОСВІТИ У США

Структура середньої освіти складається з трьох ступенів: Elementary School (початкова школа), Middle School (середня школа), High School (вища школа).

Система вищої освіти у США складається з: Bachelor's Degree (бакалаврат), Master's Degree (магістратура), Advanced Professional Degree / Doctoral Level (докторантура), докторантура за програмою Postgraduate / Postdoctoral Level.

Узагальнена структура системи освіти США

<table>
<tr><th colspan="2">Початковий рівень</th><th>Клас</th><th>Вік</th></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Дошкільний</td><td>Ясла</td><td>3-5</td></tr>
<tr><td>Дитячий садок</td><td>4-6</td></tr>
<tr><td colspan="4">Обов'язкова освіта</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="5">Початкова школа</td><td>Дитячий садок</td><td>5-6</td></tr>
<tr><td>Перший</td><td>6-7</td></tr>
<tr><td>Другий</td><td>7-8</td></tr>
<tr><td>Третій</td><td>8-9</td></tr>
<tr><td>Четвертий</td><td>9-10</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Середня школа</td><td rowspan="2"></td><td>П'ятий</td><td>10-11</td></tr>
<tr><td>Шостий</td><td>11-12</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Підліткова старша школа</td><td>Сьомий</td><td>12-13</td></tr>
<tr><td>Восьмий</td><td>13-14</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Старша школа</td><td></td><td>Дев'ятий</td><td>14-15</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Випускні класи</td><td>Десятий</td><td>15-16</td></tr>
<tr><td>Одинадцятий</td><td>16-17</td></tr>
<tr><td>Дванадцятий</td><td>17-18</td></tr>
<tr><td colspan="4">Вища освіта</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Коледж, університет</td><td rowspan="4">Бакалаврат</td><td>Першокурсник</td><td rowspan="4">Вік різний, але частіше 18-22 для отримання бакалавра</td></tr>
<tr><td>Другий курс</td></tr>
<tr><td>Третій курс</td></tr>
<tr><td>Останній курс</td></tr>
<tr><td colspan="2">Магістратура</td><td>Вік різний</td></tr>
<tr><td colspan="2">Докторантура
(з різними ступенями та розділами навчання)</td><td>Вік різний</td></tr>
<tr><td colspan="4">Продовження навчання</td></tr>
<tr><td colspan="3">Професійна школа</td><td rowspan="2">Вік різний</td></tr>
<tr><td colspan="3">Освіта для дорослих</td></tr>
</table>

У США існує два види шкіл: приватні та державні. Американці, здебільшого, навчаються в державних школах, оскільки вони для них безкоштовні. Іноземці мають право отримувати середню освіту в обох типах навчальних закладів, але на платній основі.

Система освіти у США є децентралізованою. Тому такого поняття як «єдина система середньої освіти» в Америці не існує. Навчальні плани та програми формуються в кожному штаті, а навчальне навантаження та інші більш конкретні питання вирішує кожна школа окремо. Така різноманітність навчальних програм і методів навчання дає батькам можливість обрати навчальний заклад, який найбільш точно відповідатиме індивідуальним особливостям їхньої дитини.

Децентралізована політика освіти США бере свій початок у ранній історії держави. У XXVII – на початку XXVIII ст. територія майбутніх США складалася з

окремих колоній, що були засновані поселенцями з декількох європейських країн. У тринадцяти британських колоніях, які сформували первинні Сполучені Штати, за освіту відповідали колоніальні уряди, а в деяких колоніях – місцеві громади. У кожному населеному пункті створювалися власні школи, в яких навчання дітей реалізовувалося відповідно до місцевих пріоритетів, культурних цінностей і потреб громади.

Головним державним органом, що відповідає за освітню політику є Департамент освіти Сполучених Штатів Америки (The United States Department of Education, ED, DoED). Місією Департаменту проголошено забезпечення рівного доступу до освіти і сприяння підвищенню її якості по всій країні. Департамент відіграє провідну роль в національному діалозі про підвищення якості освіти для всіх учнів, що охоплює такі заходи, як підвищення обізнаності населення та суспільства щодо проблем освіти, останніх інновацій в освітній галузі. Департамент також опікується імплементацією цільових програм в усіх сферах освіти і варіюються від дошкільної освіти до постдокторських програм.

На місцевому рівні освітні питання координують шкільні округи (school district) та місцеві агенції освіти (Local educational agency, LEA). Ці організації формують освітню політику та здійснюють нормативно-правове забезпечення американської системи освіти на рівні штатів.

На сучасному етапі на федеральну політику США щодо роботи з дітьми і молоддю також мають вплив такі організації й установи як: Американська асоціація державних коледжів та університетів (American Association of State Colleges and Universities), Американські ради з міжнародної освіти (American Councils for International Education), Гарвардський проект дослідження родини (Harvard Family Research Project), Інститут шкільної реформи Анненберг (Annenberg Institute for School Reform), Національна асоціація шкільних рад (National School Boards Association), Національна рада з акредитації педагогічної освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education), Освітні агенції штату (State Educational Agencies), Служба освітніх тестувань (Educational Testing Service), Управління з догляду за дитиною штату (Office of Child Care), Центр досліджень американського прогресу (Center for American Progress) та ін.

Вік вступу до загальноосвітньої школи у США змінюється: 5–7 років, але вік 6-ти років найбільш поширений. Вік, до якого закінчується обов'язкове навчання, коливається від 16 до 18 років, найпоширенішим є 16 років. Обдаровані учні можуть закінчити навчання раніше. Шкільні роки в США називають «класами». Тривалість початкової освіти коливається від чотирьох до семи років, тобто 1–4, 1–7 класів. Кожен штат визначає, з якого класу розпочинається початкова освіта. Відповідно до його тривалості, початкова освіта може супроводжуватися протягом ряду років середньої школи (як правило, три роки). Середня освіта надається у 7–12 класах, залежно від законів та політики штатів та місцевих шкільних округів. Усі штати та шкільні округи встановили рівень завершення навчання в загальній середній школі до 12-го класу, а сертифікатом для здобуття середньої випускної освіти є «Диплом про середню школу». Назва цього диплому охоплює різноманітні нагороди за різні навчальні програми. Є відзнаки / регенти, навчальні / коледжні підготовчі, професійні та загальні / базові дипломи середньої школи. У кожному штаті існують загальнодержавні вимоги щодо мінімального курсу та інші вимоги до випускних курсів, які зазвичай відповідають загальній програмі. Іспити складаються за кожним навчальним предметом наприкінці

навчального року. Зміст індивідуальної програми учня на будь-якому рівні класу або після отримання диплому або онлайн-RN до ступеня BSN міститься у записі спостережень, який називається стенограмою. Стенограми – це офіційні документи, засвідчені печаткою школи чи установи та підписані реєстратором[32].

Дошкільна освіта (preschool)

Необов'язкова освіта. Із 3–4 років.

Її отримує 53% дітей. Програма передбачає вивчення алфавіту і цифр. Вихователі допомагають дітям навчитися правильно говорити, вчать малювати тощо. Чітка освітня програма для дитячих садків не передбачена. Деякі з цих закладів працюють 24 години на добу. Дитячі садочки у США функціонують на комерційній основі. Середня щомісячна плата коливається від 850 до 1200 доларів.

Початкова школа (elementary school)

Обов'язкова освіта: 0–5-ий класи. Із 5-6 до 11–12 років.

Програма нульового класу (kindergarten) мало відрізняється від preschool. У першому класі всі повинні вміти читати і писати. Із третього класу починають складати тести з математики та англійської. У п'ятому додаються тести з соціальних і природничих наук.

Середня школа (middle school)

Обов'язкова освіта: 6–8-й класи. Із 11–12 до 13–14 років.

Обов'язкові дисципліни: англійська, математика, блоки соціальних і природничих наук, фізкультура. Додатково – 1–2 предмети на вибір. Закінчуючи середню школу, учні пишуть тести. Якщо в тесті на інтелектуальний розвиток набрано менше 70 балів зі 100, рекомендують навчання у професійній high school.

Старша школа (high school)

Обов'язкова освіта: 9–12-й класи. Із 13–14 до 18–19 років.

Старші школи бувають академічними, професійними і багатопрофільними. Ті, хто завершує школу до 12-го класу, можуть скласти спеціальний тест і отримати GED – General Educational Development. У 15 штатах навчання в школі можна припинити в 16 років за власним бажанням (в інших – у 17–18). До 16 років – тільки за наявності дозволу від батьків і вагомої причини (наприклад, народження дитини). Із 14 років у США офіційно дозволяють працювати. Стати військовослужбовцем армії США без диплома про закінчення школи неможливо.

Після закінчення закладу загальної середньої освіти здається іспит **SAT** (Scholastic Assessment Test) або **ACT** (American College Testing), результати якого є вирішальними під час вступу до закладу вищої освіти США. Вступних іспитів у ЗВО немає. Талановиті учні можуть отримати запрошення від різних закладів вищої освіти з гарантованою стипендією.

У деяких школах США передбачено 13-й клас (Advanced Placement Programme) для тих, хто має намір глибше вивчити дисципліни, які будуть профільними у ЗВО. Після 13-го класу є можливість за результатами тесту вступити на II курс ЗВО.

Середня спеціальна освіта

Необов'язкова освіта.

Перший ступінь післяшкільного навчання – дворічний громадський коледж (community college) або професійно-технічна школа (technical school). Студент здобуває

[32] https://www.euroeducation.net/prof/usa.htm

фах і ступінь Associate. Якщо він продовжить навчання в університеті, курси дворічного коледжу йому зарахують.

Професійно-технічна освіта США охоплює не лише підготовку робітників, а й осіб, зайнятих у сферах послуг, діловодства тощо. Оволодіння учнями професійними знаннями і навичками розглядається як одне з основних завдань загальноосвітніх навчальних закладів, що передбачає:

• формування у середніх школах професійних відділень або потоків;

• наявність у розпорядженні більшості шкіл навчальних майстерень;

• організацію вивчення предметів професійної спеціалізації у групах на уроках тощо.

Закінчення професійного відділення середньої школи дає можливість вступу в молодші коледжі[33].

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США

Демократизація освіти. Це процес реалізації демократичних норм, цінностей і принципів в системі освіти. Головним демократичним принципом є високий рівень свідомої активності учнів в процесі власної освіти, взаємовідповідальність учителя й учня, пріоритетність дотримання прав людини в системі освіти. На початку XX ст. процес реалізації демократичних принципів у системі освіти США передбачав появу нових типів закладів освіти (школи громад, регіональні школи, жіночі гімназії, недільні школи, школи для релігійних і національних меншин тощо), які утверджували демократичні форми і методи навчання та виховання. На сучасному етапі розвитку системи освіти у США демократизація освіти полягає в орієнтуванні шкільних програм на основні концепції навчання XXI століття. У таких школах ролі вчителів і учнів змінюються: учні самі визначаються з дисциплінами та графіком навчання, а вчителі стають координаторами і наставниками.

Технологізація (цифровізація) освіти. У сучасних умовах існування суспільства технологізація освіти є ключовою тенденцією розвитку шкільної освіти у США. У 20-х рр. XX ст. віртуальна аудиторія та дистанційне навчання як інноваційні інструменти технологізації освіти навчання набули популярності на всіх рівнях шкільної освіти у США. Передбачається, що електронне навчання до 2023 р. зросте на 16% порівняно з використанням електронних освітніх платформ дотепер. Зауважимо, що в США найпопулярнішими платформами та сервісами для електронного навчання є LinkedIn Learning, Pluralsight, Coursera, Skillsoft, uQualio, Mind Tools, Cornerstone, OpenSesame, Grovo, Udacity. Використання технологій в освіті має першочергове значення для вчителів і викладачів. Наприклад, застосування платформи для відео-зв'язку з учнями молодших класів Flipgrid дуже активно використовується зараз у школах США. Цифровізація вже змінила традиційну систему освіти в напрямі формування її нової якості, що характеризується збільшенням кількості віртуальних освітніх платформ, на базі яких відбувається електронне (дистанційне) навчання. Оновлення освітніх програм у напрямі їх цифровізації потребує застосування сучасних освітніх технологічних інструментів, що сприяють візуалізації навчання: інтерактивний інтерфейс, мультимедійний контент, онлайн-курси, онлайн-іспити, цифрові (електронні)

[33] https://studfile.net/preview/5643714/page:20/

підручники, інтерактивні презентації, електронні конспекти тощо. За допомогою подібних освітніх платформ, учні активніше залучаються до процесу навчання, а вчителі мають можливість упроваджувати новітні освітні технології у свою практику.

Тенденція безперервності та глобалізації. Поширення й широке застосування технологій змінило освіту, зробивши онлайн-навчання частиною «нової норми». За останні роки кількість вступників до онлайн закладів вищої освіти продовжувала зростати, хоча загальна кількість учнів у Сполучених Штатах суттєво знизилась. У період з 2002 по 2014 рр. кількість студентів, які навчалися як мінімум одному дистанційному предмету, збільшилася з 1,6 до 5,8 млн студентів згідно з даними WCET Remote Education Enrollment (2016). Повсякчасне упровадження онлайн-навчання стимулюється зростаючою кількістю студентів, які шукають гнучкі формати для курсів, сертифікатів і програм на здобуття ступеня з метою подальшого працевлаштування, просування по службі, а також для продовження навчання. Усе частіше студенти, які навчаються на кампус-програмах також реєструються на гібридні чи онлайн-курси протягом усього навчання. Онлайн-навчання стало невід'ємною частиною освітньої системи. У 2013-2014 роках 75% усіх шкільних округів США пропонували онлайн або змішані курси, а в 30 штатах існували повністю онлайн-школи.

Усунення переповненості класів. Дослідження Національного центру статистики освіти (National Center for Education Statistics) виявило, що 14% шкіл у США перевищують свої можливості щодо забезпечення необхідним устаткуванням учнів під час навчання, а також аудиторним фондом. У результаті банальна нестача місця для проведення аудиторних занять робить освітній процес неефективним, підвищує рівень стресу, викликає втомлюваність у вчителів, а також в учнів, які не отримують належної уваги на уроках. Як наслідок, учні втрачають зацікавленість до навчання.

Пріоритетність фінансування шкіл в освітній політиці. На сьогодні у США проблема фінансування шкільної освіти стоїть дуже гостро. За даними Центру з питань бюджету та пріоритетів політики (Center on Budget and Policy Priorities) штати вносять 44% від загального фінансування освіти в США. У період з 2008 по 2016 рр. місцеві шкільні округи скоротили близько 297 тис. викладачів у школах через нестачу коштів. Проблема фінансування шкіл відображається також у позиції держави, коли витрачається на утримання одного ув'язненого більше, ніж на освіту середньо-статистичного учня. Як вихід із такої ситуації американськими освітянами пропонується модернізація податкового кодексу в контексті інвестування освіти суспільством, коли за рахунок оподаткування заможних громадян та корпорацій місцевий та федеральний уряди могли б посилити державну освіту та покращити її якість. Поряд із проблемою фінансування будівництва нових шкіл та ремонту існуючих, досить гостро стоїть питання збільшення фінансової підтримки педагогічних працівників.

Упровадження відновного правосуддя[34] в школах. Американські освітяни вказують на проблему формування в суспільстві негативної асоціації: «школа – виправна колонія». Арешти в школі на заняттях – звичайна практика для окремих штатів США. Більше половини афро-американських юнаків не отримують атестата про здобуття середньої освіти саме через скоєння правопорушення та потрапляння за ґрати й,

[34] **Відновне правосуддя** *(restorative justice)* – це процес, під час якого всі сторони- учасники конкретного правопорушення зустрічаються для колективного вирішення питання: що робити з наслідками правопорушення та їх впливом на майбутнє.

відповідно, неможливість продовжувати навчання. Співробітниця Департаменту виправних установ американського штату Міннесота Кей Праніс відзначає, що відновне правосуддя підкреслює важливість індивідуальної та колективної відповідальності – «Кожна людина відповідальна за завдану шкоду іншим, а держава відповідальна за соціальні умови, які спонукають дітей до злочинів».

Відновне правосуддя застосовується для дітей, котрі вперше скоїли злочини. Кримінальні психологи застерігають, що такі програми – це не спосіб уникнення відповідальності, а інструмент для глибокого усвідомлення наслідків злочину та спроби виправити ситуацію.

Підвищення стандартів для вчителів. Дослідження американських учених дозволяють констатувати, що кваліфікація педагогічних працівників безпосередньо впливає на успішність у школі. До педагогів висувають особливі вимоги щодо змісту й організації їхнього навчання. Тому нині як у США, так і в Україні питання підготовки висококваліфікованих учителів набуває особливої гостроти, що потребує врегулювання на державному рівні через упровадження професійних стандартів.

Ефективність забезпечення якості підготовки фахівців у США засвідчує досвід Національної ради з акредитації педагогічної освіти (NCATE). Це громадська організація, яка працює на території всієї країни. До ради входить 33 професійні національні організації, наприклад, Національна рада вчителів математики. Акредитація в цій раді є добровільною та відбувається на основі стандартів, що переглядаються кожні сім років. Рада акредитує не лише вчителів, а й педагогічні факультети закладів вищої освіти. Акредитація здійснюється за такими основними вимогами: високий рівень навчальних планів і програм відповідно до стандартів, розроблених радою; високий рівень науково-педагогічних працівників факультету; співпраця зі школами (для потреб педагогічної практики); розробка навчальних планів і програм, які підходять для всього населення штату, оскільки в одному шкільному окрузі може проживати населення, яке розмовляє понад 50 мовами; використання викладачами сучасних педагогічних технологій; наявність ресурсів (бюджетного забезпечення) під програми, що запропоновані студентам.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Надайте короткі відомості про США.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні освітні документи США.
3. Назвіть ключові державні органи, що відповідають за освітню політику в США.
4. Охарактеризуйте сучасну систему освіти у США.
5. Назвіть тенденції розвитку системи освіти у США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Калініна Л. М. Проблеми та реалії державно-громадського управління освітою на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства. Постметодика. 2012. № 3. С. 2–10.
2. Comments to Senate HELP Committee on «Every Child Ready for College or Career Act» Discussion Draft. https://www.dailykos.com/stories/2015/7/22/1404703/-The-Every-Child-Ready-for-College-or-Career-Act-of-2015
3. U.S. Department of Education. (2005). Education in the United States. A brief overview. https://www2.ed.gov/about/offices/list/ous/international/edus/index.html

4. Elementary and Secondary Education Act. https://en.wikipedia.org/wiki/Elementary_and_Secondary_Education_Act
5. U.S. Department of Education. (n.d.). Federal Programs for Education and Related Activities. https://www2.ed.gov/programs/find/title/index.html
6. Ries, F., Cabrera, C. Y. & Carriedo, R. G. (2016). A Study of Teacher Training in the United States and Europe. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 16(2), 86–110. https://doi.org/10.15405/ejsbs.184
7. Hoffman, K. & Llagas, C. (2003). *Status and Trends in Education of Blacks*. https://nces.ed.gov/pubs2003/2003034.pdf
8. Nguyen, H. (2018). Preservice Teacher Education Programs. *International Journal of Progressive Education*, *14 (3)*, 76–92. https://doi.org/10.29329/ijpe.2018.146.6
9. Preparing teachers in today's challenging context: Key Issues Policy Directions and Implications for Leaders of AASCU Universities. https://www.aascu.org/AcademicAffairs/TeacherEdReport.pdf
10. Preparing Teachers: Building Evidence for Sound Policy Committee on the Study of Teacher Preparation Programs in the United States; National Research Council. http://www.paase.org/images/PreparingTeachers2010.pdf
11. Teacher certification and academic growth among English leaner students in the Huoston Independent School District. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED580928.pdf
12. The education system in the United States. https://www.eduget.com/news/sistema_osviti_v_ssha-239

РЕГІОН: СХІДНА АЗІЯ

ТЕМА 8. ОСВІТА У КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

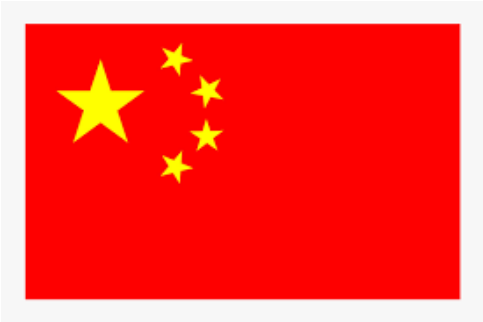

***ПЛАН**:*

Загальна інформація
Короткі відомості про КНР
Ключові освітні індикатори і статистика
Законодавство та документи з освітньої політики КНР
Сучасна система освіти КНР
Тенденції розвитку шкільної освіти в КНР
Запитання/завдання для самоконтролю
Список використаної та рекомендованої літератури

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Загальна площа	9 596 960 км²
Столиця	Пекін
Найбільші міста	Шанхай (24 240 тис.), Пекін (21 540 тис.), Чунцін (31 020 тис.), Гуанчжоу (14 90 тис.), Шеньчжень (13 026 тис.)
Індекс людського розвитку	0,961 (85 місце з 189 країн станом на 2018)[35]
Чисельність населення	1 439 323 776 осіб станом на 2020 (приріст за 2019 р. склав 0.39%)[36]
Етнічні групи	національність Хань (91,51%) та ще 56 етнічних національностей
Релігія	буддизм, даосизм, традиційні китайські вірування, християнство, іслам
Офіційна мова	китайська (путунхуа); в Гонконзі, окрім державної китайської мови, офіційною є кантонська та англійська мови, а в Макао – кантонська та португальська мови
Знаки писемності	спрощені ієрогліфи

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ

Китайська Народна Республіка (中华人民共和国), Китай або континентальний Китай – соціалістична країна, розташована у Східній Азії. Межує на півночі з

[35] UNDP. (2019). *Human Development Report 2019*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf
[36] Worldometers. (2020). *China Population*. https://www.worldometers.info/world-population/china-population/

Монголією, на північному заході – з Казахстаном, на заході – з Киргизстаном і Таджикистаном, на північному сході – з Росією та Північною Кореєю, на південному заході – з Індією та Непалом, на півдні – з Бутаном, М'янмою, Лаосом і В'єтнамом, на південному сході країну омиває Південно-Китайське море. Столиця – Пекін. Китай – найбільша за чисельністю населення держава світу (понад 1,4 млрд. на липень 2018 р.)[37]; займає приблизно 9,6 мільйона квадратних кілометрів і посідає третє місце у світі за територією, поступаючись лише Росії і Канаді. Китай майже такий же завеликий, як всі європейські країни разом взяті[38].

Для управління величезною територією та величезним населенням Конституція Китаю передбачає три рівні адміністрування (не враховуючи центральний уряд): провінційний (省级行政区), повітовий (县级行政区) та волосний (乡级行政区). Однак, фактично використовується ще два рівні: окружний (地级行政区) і сільський (村级行政区). Провінційний – це найвищий адміністративний рівень, який безпосередньо керуються центральним урядом і поділяється на: провінції (省), муніципалітети (直辖市), автономні регіони (自治区) та особливі адміністративні райони (特别行政区). Китай поділено на 22 провінції, 5 автономних регіонів (Гуансі, Внутрішня Монголія, Нінся, Тибет та Сіньцзян), 4 муніципалітети (Чунцин, Пекін, Шанхай та Тяньцзінь) та 2 особливі адміністративні райони (Гонконг та Макао)[39].

З часу проголошення Китайської Народної Республіки у 1949 р. правлячою партією є Комуністична партія Китаю (КПК).

Провінції та муніципалітети мають свої органи місцевого самоврядування, вони обирають делегатів до Національного Народного Конгресу, або Всекитайських зборів народних представників (全国人民代表大会) – найвищий орган державної влади країни, який регулює управління економічними, соціальними та культурними справами Китаю. Муніципалітет має ті ж самі політичні, економічні та юрисдикційні права, що і провінція. Автономні регіони, так само як провінції і муніципалітети, мають власні органи місцевого самоврядування. Центральний уряд надав автономним регіонам більше законодавчих прав через те, що там проживає велика кількість етнічних груп. В цілому площа автономних районів становить 47,24% території КНР.

Гонконг (香港) розташовано на південному узбережжі Китаю, був британською колонією з 1842 р. до повернення території Китаю у 1997 р. Як особливому адміністративному району, Гонконгу в цілому надано політичну та економічну автономію, зокрема він має власну систему освіти.

Макао (澳门) також розташовано на південному узбережжі Китаю, приблизно 64 км на захід від Гонконгу. Колоніальна історія Макао налічує 442 роки, з 1557 р. Макао управлявся Португалією, це була найстаріша європейська колонія у Східній Азії. Макао було повернуто до Китаю у 1999 р. на правах спеціального адміністративного району, який регулюються принципом «один Китай, дві системи» (国两制). Цей принцип гарантує автономію особливим адміністративним районам, акцентуючи на їх особливому статусі в Китаї.

---

[37] The World Factbook. (2020). *East Asia/Southeast Asia : China*. https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china

[38] Charles O. Hucker, Erik Zürcher and Others China. (2020, February 18). In *Encyclopædia Britannica* online. https://www.britannica.com/place/China

[39] 中国政府网. (2013). 中华人民共和国行政区划. [Адміністративний поділ КНР]. http://www.gov.cn/test/2005-06/15/content_18253.htm

Тайвань (台湾), острів у Східній Азії, який знаходиться приблизно у 161 км біля південно-східного узбережжя материкового Китаю. КНР з часу свого утворення у 1949 р. вважає Тайвань своєю 23-ою провінцією. Управляється урядом Республіки Китай (中华民国) – держави з обмеженим міжнародним визнанням з 1949 р., яку було відокремлено від материкового Китаю у 1895 р. японським колоніалістами.

Материковий Китай, Тайвань, Гонконг та Макао пов'язані не лише географічною близькістю своїх територій, а й спільними культурними і мовними традиціями.

КНР є світовою наддержавою, постійним членом Ради Безпеки ООН, однією з провідних космічних держав світу, володіє ядерною зброєю і найбільшою в світі армією за чисельністю військовослужбовців.

У 2010 р. китайська економіка обігнала японську і стала другою економікою світу за номінальним ВВП. КНР є світовим лідером з виробництва більшості видів промислової продукції, зокрема з виробництва автомобілів і споживчого попиту на них. Найбільший світовий експортер («фабрика світу»). Має у своєму розпорядженні найбільші в світі золотовалютні резерви.

КЛЮЧОВІ ОСВІТНІ ІНДИКАТОРИ[40]

Інвестиції в освіту	4613,5 млрд. юанів (2018 р.)
Грамотність населення	96.8% (2018 р.)
Коефіцієнт охоплення дошкільною освітою	86%
початковою	102%
середньою	95%
вищою	51%
Середня тривалість шкільного навчання	13,9 років
Обов'язкова освіта	9 років
Дошкільні навчальні заклади	254 950 (закладів), 2 432 138 (вихователів)
Початкова школа	176718 (закладів), 5955726 (викладачів)
Середня школа	52400 (закладів), 3550055 (викладачів)
Старша школа	13947 (закладів), 1776374 (викладачів)

ОСВІТНЯ СТАТИСТИКА

За даними Національного бюро статистики Китаю (2016 р.), система освіти в Китаї є найбільшою у світі, з майже 260 млн. учнів та понад 15 млн. вчителів у близько 514 000 школах.

Китай став однією із найбільших та найвпливовіших економік світу, коли розпочав економічну реформу і відкрився для зовнішньому співробітництва у 1978 р. На сьогодні він продемонстрував високі показники людського розвитку, який розраховується і вимірюється рівнем життя, грамотності, освіченості і довголіття населення. Країна займає 85 місце з 189 країн і територій. В Китаї відбулося покращення основних чинників, що вказують на людський розвиток в період з 1990 по 2018 рр. Значення індексу людського розвитку для Китаю збільшилося з 0,5 у 1990 р. до 0,758 у 2018 р. Країни з індексом понад 0,7 відносяться до групи високого рівня розвитку, а країни з індексом більше 0,8 відносяться до категорії дуже високого рівня розвитку. При

[40] National Bureau of Statistic of China. (2018). *China Statistical Yearbook 2018*. http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm

цьому показник очікуваної середньої тривалості шкільного навчання збільшився з 5,1 до 13,9. Валовий коефіцієнт охоплення дошкільною освітою становить 86%, початковою – 102%, середньою освітою – 95% і вищою – 51%[41].

Згідно статистичного бюлетеня, у 2016 р. в Китаї налічувалося в цілому 239,8 тис. дитячих садків, що на 16,1 тис. більше ніж у попередньому році. Кількість дітей склало 19,2209 млн., що на 867,6 тис. менше ніж в попередньому році. Валовий показник охоплення дошкільною освітою досяг 77,4%, що на 2,4% більше показника 2015 р.

Статистичний щорічник КНР за 2017 р. надає наступну статистику:

- шкіл, які впроваджують обов'язкову 9-річну програму налічувалося 229,8 тис., що на 13,2 тис. менше ніж в попередньому році;
- кількість учнів становило 142 млн. чоловік;
- число штатних викладачів становило 9,2769 млн. осіб;
- число випускників середніх шкіл першого ступеню досягло 93,4%;
- у сфері спеціальної/корекційної освіти налічувалося 2080 спеціальних шкіл, їх кількість за рік зросла на 27;
- штатних викладачів в школах з спеціальною/корекційною освітою становило 53,2 тис., що на 2,9 тис. більше ніж у попередньому році;
- кількість учнів різних вищих навчальних закладів по всьому Китаю досягло 36,99 млн. осіб, валовий показник охоплення вищою освітою склав 42,7%;
- кількість звичайних ЗВО та ЗВО для дорослих становило 2880, що на 28 більше ніж у 2015 р.

Подальший розвиток в 2016 р. отримала також і приватна освіта:

- в Китаї налічується 171 тис. приватних навчальних закладів усіх рівнів і типів, їх кількість у порівнянні з попереднім роком збільшилася на 8253;
- кількість учнів досягло 48,2547 млн. осіб, приріст у порівнянні з 2015 р. склав 2,5395 млн. осіб.

Щодо фінансування освіти, то зазначаються наступні показники:

- у 2018 р. загальна сума інвестицій в освіту по всій країні становила 4613,5 млрд. юанів, що на 8,39% більше порівняно з попереднім роком;
- у 2018 р. загальні витрати на освіту учнів у дитячих садках склали 10648 юанів, що на 8,93% більше порівняно з попереднім роком;
- початкові школи – 12733 юанів, що на 4,56% більше порівняно з попереднім роком;
- середні школи – 18441 юанів, що на 5,32% більше порівняно з попереднім роком;
- старші школи – 20441 юанів, що на 10,04% більше порівняно з попереднім роком;
- загальнодержавні середні професійні училища становили 19742 юанів, що на 7,45% більше порівняно з попереднім роком[42].

За підсумками глобального рейтингу шкільної освіти PISA-2018, який проводить Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), серед школярів 78 країн

[41]United Nations Development Programme. (2019). *Human Development Report.* http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/CHN

[42] 教育部. (2018). 教育部关于2018年全国教育经费统计快报 [Експрес-звіт Міністерства освіти про витрати на освіту у 2018 році]. http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/gzdt_gzdt/s5987/201904/t20190430_380155.html

світу, китайські школярі зайняли перше місце. 15-річні студенти у чотирьох провінціях/муніципалітетах Китаю – Пекіні, Шанхаї, Цзянсу та Чжецзяні переважають своїх ровесників, що навчаються в інших освітніх системах і беруть участь у дослідженні – в математиці та природничих науках з великим відривом. За даними PISA, 10% учнів з зазначених провінцій, які знаходяться у найменш сприятливих умовах, виявили кращі навички читання, ніж середній студент з країн ОЕСР, і виступили нарівні з 10% студентами, які знаходилися у найбільш сприятливих умовах[43]. Правда, ці чотири східні провінції не повністю представляють весь Китай, але розмір кожної з них порівнюється з типовою країною ОЕСР, а їх об'єднане населення складає понад 183 мільйони[44]. Ці райони є не лише економічною основою Китаю, але й важливими регіонами для інновацій та розвитку освіти.

Успіхи Китаю у міжнародних дослідженнях стають ще більш значущими з урахуванням того, що ще півстоліття тому частка неписьменного населення в Китаї досягала 80%. А вже на 2018 р., за даними The World Factbook, загальна грамотність населення становила 96.8%, з них чоловіки – 98.5%, а жінки 95.2%[45]. У сфері обов'язкової освіти країна менш ніж за 20 років зробила неймовірний стрибок і пройшла шлях, на який розвинуті країни витратили значно більше часу. Більш того, рівень доходів цих чотирьох китайських регіонів значно нижче середнього рівня країн-учасниць, а соціальні, емоційні та інші аспекти добробуту учнів не відповідають належному рівню.

КОРИСНІ РЕСУРСИ

Статистичне агентство: http://www.stats.gov.cn/

Сайти з офіційними даними про освітню галузь:

- **http://en.moe.gov.cn/Resources/Statistics/edu_stat2017/national/index_5.html**
- **http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm**
- **http://data.stats.gov.cn/swf.htm?m=turnto&id=536 (візуалізація)**

Статистичні данні офіційно друкуються у:

Китайський статистичний щорічник – це сукупність статистичних даних, яка всебічно відображає економічний та соціальний розвиток Китаю, охоплює населення країни, провінції, автономні регіони та муніципалітети за попередній рік і включає низку основних показників за кілька вибраних років та за останні роки. Дані цього щорічника показують розвиток китайської освіти та основні умови наукового та технологічного розвитку Китаю. Китайський статистичний щорічник виходить у вересні кожного року. **http://data.stats.gov.cn/english/publish.htm?sort=1**

Статистичний прес-реліз – статистичне комюніке КНР з питань національного економічного та соціального розвитку. Містить статистику з економіки, сільського господарства, промисловості, інвестицій, торгівлі, зовнішньої економіки, державних фінансів, банківської справи, транспорту, телекомунікацій, туризму, освіти, науки та техніки, культури, охорони здоров'я, соціальних послуг, населення, життя людей, соціальних безпека, ресурси, навколишнє середовище та безпека за попередній рік. Статистичний прес-реліз виходить наприкінці лютого кожного року.

[43] OECD. (2019). *PISA 2018: Insights and Interpretations*. http://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf

[44] За даними Національного бюро статистики Китаю за 2018 р., населення Пекіну становило 21 540 тис. осіб, Шанхаю – 24 240 тис., Цзянсу – 80 510 тис., Чжецзян – 57 370 тис. http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexch.htm

[45] The World Factbook. (2020). East Asia/Southeast Asia : China. https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china

ЗАКОНОДАВСТВО ТА ДОКУМЕНТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛИТИКИ КНР

- «Постанова ЦК КПК щодо реформи системи освіти» (中共中央关于教育体制改革的决定) (05.1985).
- «Закон про обов'язкову освіту КНР» (中华人民共和国义务教育法) (04.1986).
- «Програма реформ і розвитку освіти Китаю» (中国教育改革和发展纲要) (02.1993).
- «Закон про вчителя КНР» (中华人民共和国教师法) (10. 1993).
- «Закон про освіту КНР» (中华人民共和国教育法) (03.1995).
- «План дій щодо сприяння освіти у XXI столітті» (面向21世纪教育振兴行动计划) (12.1998).
- «Постанова ЦК КПК і Держради КНР щодо поглиблення реформи освіти і всебічного просування освіти, спрямованого на підвищення якісних характеристик учнів» (中共中央国务院关于深化教育改革，全面推进素质教育的决定) (06.1999).
- Програма реформи предметів в сфері базової освіти (експеримент) / Міністерство освіти КНР (基础教育课程改革纲要（试行）) (06.2001).
- Повідомлення Міністерства освіти КНР про активне сприяння реформуванню системи оцінювання та іспитів у початкових та середніх загальноосвітніх школах (教育部关于积极推进中小学评价与考试制度改革的通知) (12.2002).
- План реформи предметів у загальноосвітній вищій школі (експеримент) (普通高中课程方案（实验）) (03.2003).
- Закон про обов'язкову освіту КНР (новий варіант) (中华人民共和国义务教育法) (06.2006).
- «Довгострокова програма КНР з реформування і розвитку освіти на період 2010–2020 рр.» (国家中长期教育改革和发展规划纲要（2010-2020年）).
- «Нова стратегія розвитку» (新发展理念) (10.2015).
- Навчальна програма загальноосвітньої старшої школи/ Міністерство освіти КНР (видання 2017 року) (教育部普通高中课程方案（2017版）).
- «План модернізації освіти КНР до 2035 р.» (中国教育现代化2035) (02.2019).

У 1985 р. прийнято **Постанову ЦК КПК «Про реформу системи освіти»**, яка позиціонується першим системним, програмним документом у сфері освіти. У документі проголошено про взаємну обумовленість економічного розвитку країни і системи освіти. Основна мета реформи освіти визначалася як підвищення якісних характеристик нації, підготовка великої кількості кваліфікованих кадрів, зокрема і вищої кваліфікації. Велика увага в цей період приділялася реформі системи управління, збільшення фінансування освіти. Переглядалися всі педагогічні концепції, зміст і методи навчання. На рівні школи передбачався поетапний перехід на обов'язкову дев'ятирічну освіту.

У 1986 р. Всекитайські збори народних представників прийняли перший в історії Китаю **Закон «Про обов'язкову освіту»,** в якому особлива увага приділялася вдосконаленню діяльності загальноосвітньої початкової школи і середньої школи.

Відповідно до документа були розроблені нові навчальні плани, орієнтовані на підготовку учнів з основ наук відповідно до вимог часу.

З метою модернізації освітньої системи, у 1993 р. була прийнята «**Програма реформ і розвитку освіти**», головними позиціями якої стали: 1) поширення по всій країні обов'язкової дев'ятирічної освіти і ліквідація неписьменності серед молоді та осіб середнього віку; 2) збільшення державних витрат на освіту; 3) політичні та організаційні гарантії щодо формування недержавного сектора в освіті; 4) реформування системи вищої освіти; 5) всебічне підвищення якості навчання; 6) удосконалення освіти в регіонах з урахуванням місцевої специфіки.

У 1993 р. прийнято **«Закон про вчителя КНР»**, де відзначається, що необхідно приділяти особливу увагу вчителям, надавати більше можливостей для професійного зростання, підвищення політичної культури, покращувати службові та побутові умови.

У 1995 р. було прийнято «Закон КНР про освіту» і прийнято курс на реалізацію стратегії «Наука і освіта ведуть до розквіту держави». Реформа орієнтує школу на набуття учнями вміння до адаптації до ринкових умов.

На початок 1999 р. Держрада затвердила **«Постанову про поглиблення реформи освіти і всебічного розвитку виховання якісних характеристик»**, де підвищення якостей нації називалося головним орієнтиром, а виховання творчості, практичних навичок – ключовою ланкою в процесі формування всебічно розвиненої особистості. Тобто, документ представив якісно-орієнтоване навчання як стратегію державної політики, акцентував увагу на підвищення якості освіти, вказав на необхідність подальшого реформування системи освіти і моделі виховання кадрів, вдосконалення навчальних планів на всіх щаблях навчання, підручників, методів, форм і засобів навчання, зробив новий крок у підготовці педагогічних кадрів.

У 2006 р. з'явилася оновлена редакція **«Закону про обов'язкову освіту»**, де якість освіти стала основним критерієм навчального процесу, було акцентовано на збалансованому розвитку системи освіти, гарантовано відповідальність урядів всіх адміністративних рівнів та їхні інвестиції в цю галузь. У законі наголошувалося на необхідності посилити підтримку освіти в бідних регіонах і соціального захисту груп населення, здійснювати політику єдиного планування та узгодження масштабів, структури якості та ефективності освіти всіх рівнів і типів, в місті і на селі тощо.

Основні напрями китайської державної освітньої політики на сучасному етапі відображено у **«Довгостроковій програмі КНР з реформування і розвитку освіти на період 2010-2020 рр.»** (国家中长期教育改革和发展规划纲要（2010–2020年）) а саме: оптимізація структури освіти, розбудова ефективної системи державної освіти в малих містах сільської місцевості; реалізація принципу рівного прозорого доступу до освіти; скорочення регіональних відмінностей в освітній сфері; забезпечення високої якості освіти тощо. Щороку в Китаї публікується Доповідь про розвиток загальної освіти, в якій аналізуються успіхи і наводяться основні кількісні показники, що характеризують стан освіти на даному етапі. Ця доповідь уможливлює визначити проблеми, які належить вирішити у наступному році.

У жовтні 2015 р. було вирішено прискорити просування модернізації освіти і проголошено на найближчу перспективу **«Нову стратегію розвитку»** («新发展理念»). Було окреслено «п'ять пріоритетів» в освіті: 1) інноваційні ідеї (创新): розробка змісту прогресивних освітніх програм, що випереджають за знаннями і навичками існуючі

потреби, пошук нових освітніх технологій, інноваційне управління освітнім процесом і своєю діяльністю; 2) гармонізація (协调): розбудова держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь, цілі навчання у рамках освіти в інтересах збалансованого розвитку включають розширення знань, розвиток спеціальних навичок, інтелекту, формування життєвої позиції й цінностей; 3) «зелена» концепція (绿色) полягає у вдосконаленні якості освіти, збагаченні змісту, форм і методів навчання ідеологією національної культури, всебічному розвиту особистості з акцентом на моральний, інтелектуальний та фізичний розвиток; 4) відкритість (开放), спрямована на якісну інтенсифікацію інтеграційних можливостей; 5) загальнодоступність (共享): справедливість і доступність в освіті.

У лютому 2019 р. ЦК КПК та Держрада КНР оприлюднили **«План модернізації освіти КНР до 2035 р.»** (中国教育现代化2035). Згідно з документом, основними цілями розвитку освіти до 2035 р. є: побудова сучасної системи освіти, яка обслуговує навчання протягом усього життя для всіх, популяризація якісної дошкільної освіти, досягнення якісної та збалансованої обов'язкової освіти, популяризація вищої освіти, покращення можливостей професійної служби та підвищення конкурентоспроможності вищої освіти.

СУЧАСНА СИСТЕМА ОСВІТИ

Відповідно до Закону про освіту КНР (Ст. 17) в Китаї здійснюються такі види освіти: дошкільна, початкова, середня і вища. Держава організує роботу системи освіти на науковій основі. Установа навчальних закладів та інших освітніх організацій, форми навчання, періоди навчання, набір учнів, завдання навчання і виховання, а також інші компоненти освітньої системи визначаються Держрадою КНР або адміністративними органами освіти, наділеними відповідними повноваженнями.

Основна (базова) загальна освіта (普通教育) здійснюється на рівнях дошкільної (学前教育), початкової (初等教育) та середньої освіти (中等教育).

Дошкільна освіта

Навчання у дитячих садках не є обов'язковим. Проте, згідно з документами «Довгострокова програмі КНР з реформування і розвитку освіти на період 2010–2020 рр.» (2010 р.) та «Модернізація китайської освіти до 2035 р.», в КНР до 2020 року планувалося ввести річне дошкільне виховання маленьких дітей, яке розпочинатиметься за один рік до початкової школи. Також планувалося популяризувати виховання дошкільнят за два роки до школи, а районам, які мають сприятливі освітні умови, рекомендовано здійснювати попереднє трирічне виховання дітей.

Дошкільна освіта в Китаї представлена двох- або трирічною освітою, яка реалізується в дитячих садках (幼儿园) та дошкільних групах (学前班). На сьогодні у КНР дитячий сад є найпоширенішим серед дошкільних установ. Існують різні види дитячих садочків: державні, приватні та з спільним фінансуванням уряду і підприємствами. В основному переважають приватні дитячі садки, які можуть відвідувати від 3 до 50 дітей. У країні відчувається нестача дошкільних установ, і держава намагається знайти додаткові джерела фінансування (в основному за рахунок

місцевого бюджету) поширення державних ДНЗ, оптимального поєднання батьківської оплати й виплати інших соціальних виплат та субсидій.

Розширювати дошкільні освітні послуги держава також пропонує у вигляді організації груп короткотривалого перебування або дошкільної підготовки. Дані форми, по суті, ідентичні й відрізняються лише організацією і часом перебування дитини.

Класична форма дитячого садка займає сьогодні домінуючі позиції, але не є єдиною. Для забезпечення доступності дошкільної освіти робота ведеться за кількома напрямками. Паралельно з розвитком традиційних форм дошкільної освіти активно розвиваються такі нові моделі, як дошкільні групи на базі загальноосвітніх установ, дошкільні групи на базі установ додаткової освіти, а також систематична освіта дітей дошкільного віку в умовах сімейного виховання.

Важливою тенденцією у розвитку системи дошкільного виховання Китаю є створення і функціонування варіативних форм дошкільної освіти. Вони організовуються в групах для дітей раннього віку при дитячих садках; групах загальнорозвиваючої, компенсуючої, оздоровчої та комбінованої спрямованості в дитячих садах різних видів; групах спільного короткочасного перебування дитини і батьків (центри ігрової підтримки дитини, адаптаційні групи), що відкриваються на базі дитячих садків, установ додаткової освіти.

Батьки оплачують перебування дітей в дитячих садах і дошкільних групах – як в державних, так і в приватних. Вартість відвідування дитячого садка залежить від його рівня, форми перебування дитини (повний день або цілодобове перебування) і від місця розташування дитячого садка.

В Китаї відсутні єдині освітні програми для дошкільного виховання, прийняті на державному рівні. Абсолютна більшість дитячих дошкільних установ має свої програми дошкільної освіти, згідно з якими впроваджується навчання щодо сенсорного розвитку дитини, формування у вихованців мовних навичок, азів арифметики, важливих соціальних умінь тощо.

Особлива увага приділяється розвитку дошкільного виховання у сільських районах Китаю: з'являються нові дитячі садки, створюються дитячі садки (групи), які частково виконують функції початкової школи. Останнім часом активно підтримується розвиток дошкільного виховання в бідних районах країни.

Серйозні вимоги до підготовки вихователів зафіксовані в державних вимогах у вигляді кваліфікаційних і атестаційних показників. Професійна освіта з дошкільного профілю в Китаї отримують в установах вищої та середньої освіти. Крім того, система підвищення кваліфікації педагогів дошкільного виховання працює по всій країні. Під час канікул (січень, червень, липень) зазвичай кожен дитячий сад проводить перепідготовку своїх педагогів з метою підвищення їх знань та умінь щодо навчання й виховання дітей дошкільного віку. Для вивчення зарубіжного досвіду з організації дошкільного справи вихователів іноді спрямовують на стажування за кордон. Спілкуватися на професійні теми вихователі можуть на щомісячних педагогічних форумах, які організовуються по всій країні.

Шкільна освіта

Згідно з «Закону про обов'язкову дев'ятирічну освіту» (1986 р.) та «Законом про освіту КНР» (Ст. 18) в Китаї впроваджується обов'язкова дев'ятирічна освіта. Дев'ятирічна освіта є обов'язковою, загальною, безкоштовною і з рівним доступом

(розподіл освітніх ресурсів, педагогічних кадрів і рівень освіти практично однакові по всій країні).

Система шкільної освіти в Китаї складається з трьох ступенів: початкової школи (小学), середньої (初中) і старшої (高中).

Початкова освіта впроваджується у початкових школах (小学), центрах навчання (教学点). Середня освіта надається в загальноосвітніх середніх школах (普通中学) у неповній середній школі, або середній школі першого ступеню (初中) та в середній школі старшого ступеню, або старшій школі (高中). Спеціальна (корекційна) освіта для інвалідів та дітей з обмеженими можливостями відноситься до загальної основної освіти і здійснюється в початкових і середніх спеціальних (корекційних) школах/групах (特殊教育学校班).

Вік вступу до початкової школи – 6 років. Навчання у початковій школі триває шість років. Вік вступу до середньої школи першого ступеня – 12 років, період навчання становить три роки. Після закінчення загальної середньої школи першого ступеню (отримання дев'ятирічної освіти) і складання вступного іспиту учні можуть обирати між 3-річною середньою школою старшого ступеню (高中) або 3-річною професійною програмою (中专) у середній професійно-технічній середній школі (专科学校), тобто отримати професійну освіту.

Навчання в загальній середній школі старшого ступеню триває три роки і є платним. В Китаї існує *два типи старших шкіл*:

- академічного профілю – в них глибше вивчають академічні предмети і науки й готують учнів до вузів;
- професійно-технічного профілю – в яких виховують кадри для роботи на виробництві.

Школи поділяються на звичайні і школи певного значення (районного, повітового, міського, провінційного). Вартість навчання залежить від виду школи і від її місцезнаходження.

Старша школа закінчується іспитом *huikao* (会考), який складається з дев'яти предметів: політика, китайська мова, математика, іноземна мова (часто англійська, але також може бути японська, російська, французька чи німецька), фізика, хімія, біологія, історія та географія. Учні також складають практичні іспити з фізики, хімії та біології та оцінюються щодо їх морального, ідеологічного та політичного розвитку. Після закінчення загальної програми учням видається посвідчення про закінчення середньої школи (普通高中 毕业证书). Після закінчення професійних програм учням видається свідоцтво про закінчення професійної середньої школи (职业高中毕业证书).

Професійно-технічна освіта

Відповідно до «Закону про освіту КНР» (Ст. 19) в Китаї впроваджується професійна освіта (职业教育) і освіта для дорослих (成人教育).

На базі неповної загальної середньої освіти (обов'язкової дев'ятирічної освіти) можна отримати середню професійну освіту, або професійно-технічну освіту. Її реалізують заклади початкової та середньої професійної освіти, термін навчання – 3–4 роки. Такими закладами є:

- середні спеціальні навчальні заклади (中等专业学校): середні технічні школи (中等技术学校), середні педагогічні школи (中等师范学校);
- технікуми, ремісничі училища (技工学校);
- професійні технічні училища (职业中学) на базі неповної середньої та повної середньої школи;
- навчально-трудові школи (工读学校).

Вартість навчання в професійних навчальних закладах трохи вище, ніж у загальній середній школі старшого ступеню. Вартість навчання також залежить від виду (звичайні та державного значення) та місцезнаходження професійного навчального закладу.

Структура системи освіти КНР (з китайськими та англійськими відповідниками)

Вища освіта 高等教育 Higher Education	**(1) Аспірантура** 研究生 Postgraduates Докторантура 博士 Doctor's Degree Магістратура 硕士 Master's Degree **(2) Бакалаврат ЗВО** 普通本专科 Undergraduate in Regular HEIs Звичайні курси для студентів 本科 Normal Courses Курси короткого циклу专科 Short-cycle Courses **(3) Бакалаврат ЗВО для дорослих** 成人本专科 Undergraduate in Adult HEIs Звичайні курси для студентів 本科 Normal Courses Курси короткого циклу 专科 Short-cycle Courses **(4) Інтернет-освіта** 网络本专科生 Web-based Undergraduates Звичайні курси для студентів 本科 Normal Courses Курси короткого циклу 专科 Short-cycle Courses
Середня освіта 中等教育Secondary Education	**(1) Старша середня освіта** 高中阶段教育 Senior Secondary Education **А. Старші загальноосвітні школи** 高中 Senior Secondary Schools Звичайні старші середні школи 普通高中 Regular Senior Secondary Schools Комбіновані загальноосвітні школи 完全中学 Combined Secondary Schools Звичайні середні школи 高级中学 Regular High Schools 12-річні школи 十二年一贯制学校 12-Year Schools Середні школи для дорослих 成人高中 Adult High Schools **Б. Середня професійна освіта** 中等职业教育 Secondary Vocational Education Звичайні спеціалізовані загальноосвітні школи 普通中专 Regular Specialized Secondary Schools Дорослі спеціалізовані загальноосвітні школи 成人中专 Adult Specialized Secondary Schools Професійні середні школи 职业高中 Vocational High Schools Школи кваліфікованих робітників 技工学校 Skilled Workers Schools

	(2) Молодша середня освіта 初中阶段教育 Junior Secondary Education **А. Середні загальноосвітні школи з молодшою школою** 初中 Junior Secondary Schools Звичайні середні загальноосвітні школи 初级中学 Regular Junior Secondary Schools 9-річні школи 九年一贯制学校 9-Year Schools 12-річні школи 十二年一贯制学校 12-Year Schools Комбіновані загальноосвітні школи 完全中学 Combined Secondary Schools Професійні молодші загальноосвітні школи 职业初中 Vocational Junior Secondary Schools **Б. Середні загальноосвітні школи для дорослих** 成人初中 Adult Junior Secondary Schools
Початкова освіта 初等教育 Primary Education	**(1) Звичайні початкові школи** 普通小学 Regular Primary Schools Початкові школи 小学 Primary Schools 9-річні школи 九年一贯制学校 9-Year Schools 12-річні школи 十二年一贯制学校 12-Year Schools **(2) Дорослі початкові школи** 成人小学 Adult Primary Schools Класи грамотності 扫盲班 Literacy Classes
Коррекційні робочі школи 工读学校 Correctional Work-Study Schools	
Школи спеціальної освіти 特殊教育 Special Education Schools	
Заклади дошкільної освіти 学前教育 Pre-school Education Institutions	

Тривалість освіти КНР на різних рівнях

	Вік	**Рік**	
Докторантура (博士研究生) – 3 роки			
Магістратура (硕士研究生) – 2/3 роки	25 24 23	7 6 5	
Вища освіта (бакалавр) (大学本科生) **– 4/5 років** **Вища професійна освіта** (高等专科学校) **– 3 роки** **Професійна освіта** (中等专科学校) **– 2 роки**	21 20 19 18	4 3 2 1	
Старша школа (高中) **– 3 роки**	17 16	12 11	

	15	10	
Середня школа (初中) **– 3 роки**	14 13 12	9 8 7	**Обов'язкова освіта (义务教育)**
Початкова школа (小学) **– 6 років**	11 10 9 8 7 6	6 5 4 3 2 1	
Дошкільна освіта (学前班和幼儿园) **– 3 роки**	5 4 3		

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В КИТАЇ

На сьогодні в Китаї сформувалися й чітко виявляються такі глобальні тенденції розвитку середньої освіти:

Спрямованість на якість /ефективність освіти: рівень навченості учнів; їхня готовність до продовження освіти; рівень вихованості учнів; стан здоров'я дітей; рівень соціальної адаптації випускників до життя в суспільстві; рівень виконання стандартів освіти тощо. Освіта у Китаї сьогодні розвивається в напрямі підвищення якості освіти і забезпечення рівного доступу до неї, налагодження моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні, розвитку ринку освітніх послуг, розширення міжнародного співробітництва, моніторингу та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти тощо.

Рівний доступ до освіти: орієнтація освіти на регіональні умови і потреби; забезпечення мінімального рівня освіти, встановленого освітніми стандартами для кожного члена суспільства; забезпечення рівності при вступі до навчальних закладів для всіх соціальних груп населення незалежно від матеріального становища, національності, статі, місця проживання тощо. В основі реформування загальної освіти Китаю лежать децентралізація та демократизація управління, розширення автономії навчальних закладів з одночасним посиленням їх підзвітності перед суспільством, рух в бік формування нових моделей організації, управління і фінансування освіти з урахуванням викликів часу.

Застосування інноваційного навчання, цифрових технологій та штучного інтелекту в освітньому просторі країни: комп'ютеризація освітнього процесу, інноваційні педагогічні технології, побудова індивідуальних освітніх траєкторій з використанням штучного інтелекту тощо. Становлення інформаційно-технологічної цивілізації зумовило процес інформатизації та комп'ютеризації освіти. В освітніх установах впроваджуються нові інформаційні технології, змінюється і саме поняття навчання, так як продуктивне засвоєння знань зараз неможливо без уміння користуватися інформацією. Уміння отримувати інформацію є одним з компонентів функціональної грамотності сучасної людини. Більш того, комп'ютерні технології розвивають інтелектуальні здібності учнів, сприяють глибшому розумінню матеріалу, підвищують мотивацію навчання.

Характер освітньої політики в сучасному Китаї визначається світовими тенденціями розвитку освіти, але має певну національну специфіку і враховує

регіональні особливості, як то: повне поширення принципу обов'язкової освіти на мешканців сільської місцевості; скорочення різниці рівня освіти між населенням східних і західних регіонів країни, міського і сільського населення, реалізація принципу рівного прозорого доступу до освіти дітям працівників-мігрантів).

Серед специфічних (національних) тенденцій розвитку шкільної освіти країни можемо виокремити наступні:

Актуалізація цивілізаційної специфіки. Своєрідність освіти в Китаї полягає у глибокому зв'язку педагогічних ідей із філософським змістом китайської культури. Важливою особливістю є і те, що традиційно в Китаї функції державного управління і виховання практично ототожнювалися. Ці обставини вплинули на становлення сучасної системи освіти, типовими рисами якої є: патерналістська роль держави в стратегіях розвитку та реформування; особлива (що ґрунтується на конфуціанських пріоритетах) роль освіти як основного джерела процвітання нації; збереження традиційних культурних цінностей з одночасним запозиченням західних методик навчання. Головним сьогодні є формування особистості, яка уособлює єдність особистісної індивідуальності і фахівця високої кваліфікації, а в перспективі – в дусі модернізованого конфуціанства – становлення людини культури.

Поступова переорієнтація філософії освіти – заміна традиційної шкільної освіти (екзаменаційно-орієнтоване навчання 应试教育 *інши цзяоюй*) на нову 素质教育 *сучжи цзяоюй*, орієнтовану на розвиток здібностей, необхідних її випускникам для самостійного самовизначення, прийняття обґрунтованих рішень, прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидко змінних ситуаціях.

Для моніторингу академічних знань учнів Китай традиційно використовував стандартизовані тести, відомі як 高考 *гао као*. Одна з проблем такого методу полягає у тому, що студентів навчають запам'ятовувати факти, а не критично та інноваційно підходити до вирішення проблем. Учні середньої школи не надто зацікавлені у отриманні знань та будь-яких навичок, які безпосередньо не впливають на результати іспиту. Більш того, у рамках такої системи освіти, китайські студенти перевантажені шкільними заняттями, їм не вистачає фізичних вправ, що призводить до проблем зі здоров'ям, таких як ожиріння і короткозорість. Щоб змінити це, китайський уряд спрямовує курс на зміну принципових орієнтирів системи освіти. Відбувається перехід від пріоритетної ідеї забезпечення знаннями до орієнтації на розвиток особистості, на отримання випускниками життєво важливих компетентностей, культивуванні пізнавальних здібностей, сприяння розвитку мислення і стимулювання почуття новаторства. Іншими словами, екзаменаційно-орієнтована освіта змінюється на особистісно-орієнтовану. Однак для покращення якості освіти все ще існують зовнішні перешкоди, головні з яких – це нестача коштів, брак ресурсів навчальних планів. Ще однією проблемою модернізації сучасної китайської системи освіти є питання про виховання творчих особистостей: винахідників, новаторів і підприємців, брак яких відзначають як китайські, так і західноєвропейські дослідники.

ПИТАННЯ/ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Надайте короткі відомості про КНР.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні освітні документи КНР.

3. Назвіть тенденції у розвитку системи дошкільного виховання Китаю.
4. Охарактеризуйте сучасну систему освіти в Китаї.
5. Порівняйте систему освіти КНР з системою освіти України.
6. На яких рівнях здійснюється основна (базова) загальна освіта в Китаї?
7. Які глобальні тенденції розвитку середньої освіти сформувалися в Китаї?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шпарик О. М. China's school system: contemporary state and lines of development. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 5–13. URL: http://uej.undip.org.ua/products/2018/article2.php
2. Шпарик О.М. Освіта в Китаї: сучасний стан та тенденції розвитку. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації* : матеріали ІІІ Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 30 травня 2019 р.). Київ–Дрогобич, 2019. С. 164–166. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716138
3. Шпарик О.М. Провідні тенденції розвитку шкільної освіти в Китаї. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2019 рік*. Київ, 2019. С. 75–76. URL: http://undip.org.ua/upload/iblock/164/anotoaini.pdf
4. Шпарик О. М. Забезпечення якості як провідна тенденція розвитку освіти в Китаї. *Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий та вітчизняний вимір* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції, Львів, 24-25 жовтня 2019 р. Львів, 2019. С. 204–205. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717994
5. Шпарик О. М. Освітня політика Китаю на сучасному етапі. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2018: трансформації та інновації в освіті у глобалізаційному світі* : матеріали ІІ Міжнародної наук.-практ. конференції Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2018. С. 142–144. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710834
6. Hucker, Charles O., Zürcher, Erik et al. (2020, February18). China. *Encyclopædia Britannica online*. https://www.britannica.com/place/China
7. OECD. (2016). *Education in China. A snapshot*. https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf
8. OECD. (2019). *PISA 2018: Insights and Interpretations*. http://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf
9. The World Factbook. (2020). *East Asia/Southeast Asia: China*. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html
10. The World Factbook. (2020a). *Literacy*. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/370.html
11. UNDP. (2019). *Human Development Report 2019*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf
12. Westcott, B. & Giolzetti, D. (2019). Beijing education reforms aim to help China's over-worked, over-tested students. https://edition.cnn.com/2019/07/16/asia/china-education-reform-intl-hnk/index.html
13. 中华人民共和国义务教育法 (1986) [Закон про обов'язкову освіту КНР]. http://www.npc.gov.cn/wxzl/gongbao/2000-12/06/content_5004469.htm
14. 中华人民共和国义务教育法 (2006) [Закон про обов'язкову освіту КНР (новий варіант)]. http://www.gov.cn/flfg/2006-06/30/content_323302.htm
15. 中华人民共和国教师法 (1993) [Закон про вчителя КНР]. http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/05/content_4603.htm
16. 中华人民共和国教育法 (1995) [Закон про освіту КНР]. http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/05/content_4638.htm

17. 国家中长期教育改革和发展规划纲要 （2010–2020年）[Довгострокова програма КНР з реформування і розвитку освіти на період 2010-2020 рр.]. http://www.gov.cn/jrzg/2010-07/29/content_1667143.htm
18. 中国教育现代化2035 (2019) [Модернізація китайської освіти до 2035 р.]. http://www.gov.cn/zhengce/2019-02/23/content_5367987.htm
19. 普通高中课程方案（2017版） [Навчальна програма загальноосвітньої старшої школи/ Міністерство освіти КНР (видання 2017 року)]. http://www.gaokao.com/e/20180124/5a6824cd4600c.shtml
20. 中华人民共和国教育 [Освіта КНР]. Retrieved 19.02.2020 from the *Zh.Wikipedia*: https://zh.wikipedia.org/wiki/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9B%BD%E6%95%99%E8%82%B2
21. 对中华人民共和国教育的争议 [Проблеми освіти в КНР]. Retrieved 19.02.2020 from the *Zh.Wikipedia*: https://zh.wikipedia.org/wiki/%E5%AF%B9%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9B%BD%E6%95%99%E8%82%B2%E7%9A%84%E4%BA%89%E8%AE%AE
22. 新发展理念 (2017) [Нова стратегія розвитку]. Retrieved 19.02.2020 from *Baikebaidu*: https://baike.baidu.com/item/%E6%96%B0%E5%8F%91%E5%B1%95%E7%90%86%E5%BF%B5/20398217?fromtitle=%E4%BA%94%E5%A4%A7%E5%8F%91%E5%B1%95%E7%90%86%E5%BF%B5&fromid=18767943
23. 职业教育 [Професійна освіта]. Retrieved 19.02.2020 from the *MBA智库网*: https://wiki.mbalib.com/wiki/%E8%81%8C%E4%B8%9A%E6%95%99%E8%82%B2
24. 程斯辉, 李汉学. (2017). 以五大发展理念引领教育事业新发展（2017年第6期）[Новий розвиток освіти через «П’ять концепцій розвитку»]. http://www.nies.net.cn/jyyj/jyyj_tbtj/201707/t20170713_324862.html

ДОДАТОК А.

А.1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчального курсу «Стан та тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» є формування цілісної порівняльно-педагогічної компетентності науковця дослідника – кваліфікованого фахівця, який має високий рівень готовності до професійної діяльності у галузі компаративістики у сфері освіти і науки.

Завданнями вивчення навчального курсу є:

- формування розуміння основ педагогічної компаративістики;
- забезпечення майбутніх докторів філософії знаннями про стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах зарубіжжя;
- формування у здобувачів умінь здійснювати пошук міжнародних джерельних баз для отримання інформації про глобальні, регіональні та національні закономірності та особливості розвитку освіти;
- розвиток у здобувачів умінь аналітично мислити, здійснювати аналіз та узагальнення інформації про зарубіжний досвід організації освіти з використанням методології педагогічної компаративістики;

Навчання ґрунтується на принципах компетентнісного підходу. Опанування змісту навчального курсу сприятиме формуванню у здобувачів освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» нарівні із загальними (здатність здобувати знання в галузі освіти та розуміти їхню сутність відповідно до освітньо-предметної області і змісту професійно-педагогічної діяльності; здатність мислити аналітично та критично у процесі науково-дослідної діяльності в галузі освіти; здатність до ефективної і продуктивної комунікації в освітній діяльності, міжособистісної взаємодії, роботи в команді; здатність використовувати інноваційні інформаційні технології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу професійно значущої інформації з різних джерел; здатність до особистісного та професійно-педагогічного розвитку; здатність мислити креативно (генерувати нові ідеї), приймати ефективні рішення під час здійснення науково-дослідної та професійно-педагогічної діяльності; здатність застосовувати кращі освітньо-педагогічні практики у професійно-педагогічній діяльності; здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність та мультикультурність у суспільстві, виявляти толерантність до культурної різноманітності; здатність до рефлексії) таких спеціальних компетентностей, як:

- здатність демонструвати знання предмету педагогічної компаративістики, її завдань і методів дослідження;
- здатність оперувати базовим понятійно-категоріальним апаратом педагогічної компаративістики;
- здатність використовувати методологію порівняльної педагогіки для проведення дисертаційного дослідження;
- здатність досліджувати характер трансформацій в освіті країн зарубіжжя на засадах об’єктивності;
- здатність виявляти позитивні та дискусійні аспекти зарубіжного досвіду з позиції оцінювання його перспективності упровадження в освіту України;

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
Вид дисципліни	нормативна
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів/годин	2
Курс	1
Семестр	2
Кількість змістових модулів з розподілом:	2
Обсяг годин, в тому числі:	60 год
Аудиторні	24 год
Самостійна робота	36 год

А.2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна:			Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	
Змістовий модуль І. Компаративістика у сфері освіти					
Тема 1. Компаративістика у сфері освіти як наука	6	2			4
Тема 2. Компаративна складова дисертаційного дослідження	8			2	6
Разом	*14*	*2*		*2*	*10*
Змістовий модуль ІІ. Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї					
Тема 3. Міжнародний вимір освітніх трансформацій в умовах глобалізації та європеїзації	16	2		8	6
Тема 4. Освіта у Республіці Польща	6		2		4
Тема 5. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії	6		2		4
Тема 6. Освіта у Федеративній Республіці Німеччина	6		2		4
Тема 7. Освіта у Сполучених Штатах Америки	6		2		4
Тема 8. Освіта у Китайській Народній Республіці	6		2		4
Разом	*46*	*2*	*10*	*8*	*26*
Усього	**60**	**4**	**10**	**10**	**36**

А.3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль І. Компаративістика у сфері освіти

Тема 1. Компаративістика у сфері освіти як наука

Термінологічне поле педагогічної компаративістики. Педагогічна компаративістика як наука та як навчальна дисципліна. Становлення і розвиток педагогічної компаративістики у світі. Педагогічна компаративістика в Україні.

Основні поняття теми:

Компаративістика у сфері освіти/педагогічна компаративістика/порівняльна педагогіка, предмет, мета, завдання, методи, функції педагогічної компаративістики.

Тема 2. Компаративна складова дисертаційного дослідження

Методи компаративних досліджень. Фази і технології порівняльно-педагогічних досліджень. Тенденція як базова наукова одиниця педагогічної компаративістики. Формати компаративної складової компаративного дослідження.

Основні поняття теми:

Метод, фаза, технологія компаративних досліджень, тенденція.

Змістовий модуль ІІ. Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї

Тема 3. Міжнародний вимір освітніх трансформацій в умовах глобалізації та європеїзації

Глобалізація як сучасна тенденція розвитку світу. Глобалізація в освіті, Діяльність міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Рада Європи, Світовий Банк, Європейська Комісія, ОЕСР) з розроблення стратегічних орієнтирів розвитку освіти і навчання. Європеїзація освіти. Алгоритм та інструменти європеїзації освіти в Європі.

Основні поняття теми:

Глобалізація в освіті, Міжнародна стандартна класифікація освіти, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (вивчення, викладання, оцінювання), Міжнародна програма оцінювання навчальних досягнень учнів PISA.

Тема 4. Освіта у Республіці Польща

Загальна інформація про країну. Ключові освітні індикатори і статистика. Законодавство та документи з освітньої політики Республіки Польща. Сучасна система освіти Республіки Польща. Тенденції розвитку шкільної освіти у Республіці Польща.

Основні поняття теми:

Структура системи освіти, тенденції розвитку шкільної освіти.

Тема 5. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії

Загальна інформація про країну. Ключові освітні індикатори і статистика. Законодавство та документи з освітньої політики Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. Сучасна система освіти країн Сполученого Королівства. Тенденції розвитку шкільної освіти у Сполученому Королівстві.

Основні поняття теми:

Структура системи освіти, тенденції розвитку шкільної освіти.

Тема 6. Освіта у Федеративній Республіці Німеччина

Загальна інформація про країну. Ключові освітні індикатори і статистика. Законодавство та документи з освітньої політики Федеративної Республіки Німеччина. Сучасна система освіти Федеративної Республіки Німеччина. Тенденції розвитку шкільної освіти у Федеративній Республіці Німеччина.

Основні поняття теми:

Структура системи освіти, тенденції розвитку шкільної освіти.

Тема 7. Освіта у Сполучених Штатах Америки

Загальна інформація про країну. Ключові освітні індикатори і статистика. Законодавство та документи з освітньої політики США. Сучасна система освіти США. Тенденції розвитку шкільної освіти у США.

Основні поняття теми:

Структура системи освіти, тенденції розвитку шкільної освіти.

Тема 8. Освіта у Китайській Народній Республіці

Загальна інформація про країну. Ключові освітні індикатори і статистика. Законодавство та документи з освітньої політики США. Сучасна система освіти КНР. Тенденції розвитку шкільної освіти у КНР.

Основні поняття теми:

Структура системи освіти, тенденції розвитку шкільної освіти.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1. Компаративна складова дисертаційного дослідження

План :

1. Мета компаративних досліджень в умовах реформування освіти в України.
2. Компаративна складова дисертаційного дослідження: моделі, алгоритм проведення компаративного дослідження, формати представлення результатів порівнянь у тексті дисертації.

Семінарське заняття № 2. Освіта в Республіці Польща

План :

1. Освіта в Республіці Польща: стан і тенденції розвитку.
2. Спільне та відмінне у розвитку освіти Республіки Польща та України.

Семінарське заняття № 3. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії

План :

1. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.
2. Спільне та відмінне у розвитку освіти Республіки Сполученого Королівства та України.

Семінарське заняття № 4. Освіта у Федеративній Республіці Німеччина

План :

1. Освіта у Федеративній Республіці Німеччина: стан і тенденції розвитку.
2. Спільне та відмінне у розвитку освіти Федеративної Республіки Німеччина та України.

Семінарське заняття № 5. Освіта у Сполучених Штатах Америки

План :

1. Освіта у Сполучених Штатах Америки: стан і тенденції розвитку.
2. Спільне та відмінне у розвитку освіти Сполучених Штатів Америки та України.

Семінарське заняття № 6. Освіта в Китайській Народній Республіці

План :

1. Освіта в Китайській Народній Республіці: стан і тенденції розвитку.
2. Спільне та відмінне у розвитку освіти Китайської Народної Республіки та України.

А.4. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

Практична робота № 1
«Формування е-бази ресурсів з освіти»

Опис завдання.

Складіть таблицю з описом зарубіжних ресурсів з питань освіти (статистичні/тематичні ресурси міжнародних організацій тощо). У лівій колонці таблиці – назва та опис ресурсу, у правій – е-покликання на ресурс (не менше 10 ресурсів).

Практична робота № 2
«Опис Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) 2011 року»

Опис завдання.

Складіть таблицю з описом рівнів освіти відповідно до МСКО. Для довідки: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced-2011-ru.pdf або http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf

Практична робота № 3
«Опис Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018)»

Опис завдання.

Складіть таблицю з описом 8-ти ключових компетентностей для навчання впродовж життя: у лівій колонці назва компетентності, у правій – опис. Для довідки https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN або http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ukrpj_2019_3_5

Практична робота № 4
«Характеристика міжнародних порівняльних досліджень якості знань учнів як інструменту забезпечення якості освіти»

Опис завдання.

Складіть таблицю з описом міжнародних порівняльних досліджень якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS та ін..) У лівій колонці назва дослідження, у правій – опис включно з покликанням на сайт дослідження.

Практична робота № 5
«Характеристика Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання»

Опис завдання.

Опишіть Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (вивчення, викладання, оцінювання). Обов'язково вкажіть організацію, яка розробила цей документ, рік затвердження, структуру/рівні, мету документа, охарактеризуйте практику використання в Україні.

Практична робота № 6
«Характеристика інструментів забезпечення якості вищої освіти в європейському та світовому освітніх просторах»

Опис завдання.

Опишіть Стандарти і рекомендації забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG). Для довідки: http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf або в перекладі http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-

guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf та Європейський реєстр агенцій із забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education) https://www.eqar.eu/

А.5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть таблицю, в якій охарактеризовано погляди провідних дослідників-компаративістів на методологію порівняльної педагогіки.

2. Складіть таблицю, в якій охарактеризовано світову історію розвитку педагогічної компаративістики (за періодами).

3. Складіть таблицю, в якій представлено базові одиниці наукового апарату педагогічної компаративістики (об'єкт, предмет, мета, завдання тощо) та їх характеристика.

4. Складіть таблицю-словничок з визначеннями (які наведені у тлумачних словниках, іншій довідковій літературі, працях дослідників) ключових термінів і понять педагогічної компаративістики.

5. Складіть таблицю-словничок з визначеннями (які наведені у довідковій літературі, працях дослідників) освітніх реалій (глобалізація освіти, європеїзація освіти, європейський освітній простір, європейський простір вищої освіти, ключові компетентності тощо).

6. Складіть портфоліо методів порівняльно-педагогічного дослідження.

7. Складіть перелік корисних для Вашого дослідження електронних баз (зарубіжних та українських).

8. Розробіть формат компаративної складової Вашого дисертаційного дослідження.

9. Розробіть порівняльну таблицю систем освіти України та Польщі з описом напрямів реформ.

10. Складіть порівняльну таблицю спільних напрямів реформ освіти в Україні, країнах Європи, США та КНР.

А.6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (денна форма)

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. кількість балів за одиницю	ЗМ І.		ЗМ ІІ.	
			К-ть одиниць	Макс. к-ть балів	К-ть одиниць	Макс. к-ть балів
1	Відвідування лекцій	1	1	1	1	1
2	Відвідування семінарських занять	1	-	-	5	5
3	Робота на семінарському занятті	10	-	-	5	50
4	Відвідування практичних занять	1	1	1	4	4
5	Робота на практичному занятті	10	1	10	4	40
6	Виконання завдань для самостійної роботи	5	5	25	13	65
Макс. кількість балів за видами поточного контролю			-	**37**	-	**165**
Максимальний бал			**202**			
Коефіцієнт			**202:60= 3,37**			
Іспит			**40**			
Загальна кількість балів			**100**			

6.2. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Термінологічне поле педагогічної компаративістики.
2. Педагогічна компаративістика як наука та як навчальна дисципліна.
3. Становлення і розвиток педагогічної компаративістики у світі.
3. Педагогічна компаративістика в Україні.
4. Методи компаративних досліджень.
5. Формати компаративної складової компаративного дослідження.
6. Глобалізація в освіті,
7. Діяльність міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Рада Європи, Світовий Банк, Європейська Комісія, ОЕСР) в освіті.
8. Європеїзація освіти. Алгоритм та інструменти європеїзації освіти в Європі.
9. Освіта в Республіці Польща.
10. Освіта у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.
11. Освіті у Федеративній Республіці Німеччина.
12. Освіта у Сполучених Штатах Америки.
13. Освіта у Китайській Народній Республіці.
14. Тенденції розвитку шкільної освіти в європейському та світовому освітньому просторах.
15. Міжнародна стандартна класифікація освіти (ЮНЕСКО, 2011)
16. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Рада Європи, 2001)
17. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018).
18. Цілі розвитку тисячоліття ООН і освіта.
19.Цілі сталого розвитку ООН і освіта. Україна і ЦСР.
20.Ключові компетентності в Законі України «Про освіту» (2017).

ДОДАТОК Б. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Назва українською мовою	Назва мовою оригіналу	Опис
Абітур (ФРН)	*нім.* Abitur	кваліфікація, що присвоюється після закінчення середньої освіти в Німеччині. Свідоцтво про загальну вступну кваліфікацію до закладів вищої освіти.
Академія (Англія)	*англ.* Academy	незалежна школа, яка фінансується державою. Академії мають індивідуальні угоди про фінансування безпосередньо з Державним секретарем і користуються певними свободами щодо організації та навчальної програми. Вони можуть не стягувати комісії. Академії є парасолькою, яка об'єднує початкові та середні школи; спонсоровані академії; спеціальні школи; безкоштовні школи; університетські технічні коледжі (UTC); школи-студії та академії альтернативного навчання.
Вища фахова школа (ФРН)	*нім.* Fachhochschule	університет прикладних наук. Тип закладу вищої освіти, заснованого в 1970-х роках, який має особливу функцію надання прикладно-орієнтованого навчання та досліджень, зокрема в інженерії, бізнесі, управлінні, соціальних послугах та дизайні.
Гімназія (ФРН)	*нім.* Gymnasium	найпрестижніший тип школи у ФРН, яка розрахована на обдарованих дітей та учнів з високими академічними показниками. Успішне завершення гімназії дає можливість вступу до університету.
Головна школа (ФРН)	*нім.* Hauptschule	школа, яка розрахована на учнів з низькими показниками академічної успішності. Навчання триває протягом п'яти років. Основна її мета полягає у підготовці до малокваліфікованої діяльності. Тут можна здобути лише базову освіту. Навантаження складає 30-33 години на тиждень. Після закінчення головної школи випускник може продовжити навчання та здобути професійну освіту або почати працювати.
Клас грамотності (КНР)	*кит.* 扫盲班	клас для дорослих, де навчають читанню, письму та соціальним навичкам (грамотно вести діалог, підвищувати якість комунікації, вміння підтримувати бесіду та презентувати себе в колективі, а також контролювати свої емоції, тощо).

Корекційна робоча школа (КНР)	*кит.* 工读学校	спеціальна школа для неповнолітніх, які порушили закон або вчинили незначні злочини і не можуть перебувати у звичайній школі. Крім культурного та ідейно-політичного виховання, професійно-технічної освіти, учні проходять обов'язкову виробничу працю відповідно до віку.
Об'єднана школа (ФРН)	*нім.* Gesamtschule	школа, яка поєднує в собі риси *Realschule* та *Hauptschule.* Тривалість навчання у такій школі становить шість років, тобто із п'ятого по десятий клас. Деякі об'єднані школи пропонують навчання у старших класах (з одинадцятого до тринадцятого). Їхня організація нагадує старші класи гімназій, але тут навчаються діти, які не тримали рекомендації з початкової школи. До того ж не у всіх федеративних землях є школи такого типу. У разі успішного закінчення старших класів об'єднаної школи учневі видається атестат зрілості, якого достатньо для вступу до закладів вищої освіти.
Підготовка до школи (РП)	*пол*. Zerówka	один рік обов'язкового відвідування дитиною дошкільного закладу перед вступом до школи, або дошкільного класу в початковій школі.
Професійна академія (ФРН)	*нім.* Berufsakademie	заклад вищої освіти у деяких федеральних землях, який пропонує трирічні курси академічної підготовки в *Studienakademie* (заклад освіти) у поєднанні з практичним професійним навчанням у компанії в рамках подвійної системи відповідно до принципу подвійної системи.
Професійна школа (ФРН)	*нім.* Berufsschule	професійно-технічне училище на старшому середньому рівні, що, як правило, забезпечує засвоєння студентами загальноосвітніх та професійно-технічних предметів. Таким чином учні здобувають професійну освіту та підготовку в рамках дуальної системи.
Професійно-фахова школа (ФРН)	*нім.* Berufsfachschule	професійна школа на рівні старшої середньої освіти, що пропонує широкий спектр галузей і курсів різної тривалості. Школа денної форми навчання, яка готує студентів для певної професії на різних рівнях кваліфікації.
Реальна школа (ФРН)	*нім.* Realschule	реальна школа розрахована на учнів з показниками успішності вище середніх. Тривалість навчання – шість років. Такі школи мають досить високий статус і надають професійну освіту у сферах торгівлі, обслуговування та державної

		служби. Отриманий за результатами навчання високий бал дозволяє легко вступити до гімназії, а потім і до закладу вищої освіти.
Свідоцтво про закінчення вищої фахової школи (ФРН)	*нім* Fachhochschulreife	кваліфікація, що дає право на навчання у *Fachhochschule*. Зазвичай її можна отримати після 12 років навчання в *Fachoberschule* або – за певних умов – в інших професійно-технічних навчальних закладах.
Старша фахова школа (ФРН)	*нім.* Fachoberschule	професійно-технічна школа на рівні старшої середньої освіти, що забезпечує дворічні курси з різних предметних областей, що ведуть до кваліфікації *Fachhochschulreife*. Перший рік складається як з практичної підготовки на робочому місці, так і з уроків, тоді як другий рік охоплює загальні та предметні уроки.
Статутна школа (США)	*англ.* Charter school	школа, яка заснована батьками, вчителями, представниками громади та функціонує на підставі договору (статуту) з місцевою або центральною владою, отримуючи державне фінансування
Тест для американських коледжів (США)	*англ.* The ACT (American College Testing)	стандартизований тест для вступу до коледжів та університетів США, а також при переведенні з одного в інший. Вперше був проведений в 1959 р. Евереттом Ліндквістом як конкурент SAT. Складається з чотирьох тестів: англійська, читання, математика і науковий світогляд.
Тест на логічне мислення (США)	*англ.* SAT Reasoning Test (назва з 2015 р.) початкова назва Scholastic Aptitude Test (*укр*. Схоластичний тест придатності), пізніше Scholastic Assessment Test (укр. Схоластичний оцінювальний тест)	стандартизований тест для вступу до коледжів та університетів у США. Вперше був проведений в 1926 р. Складається з тестів з англійської мови (читання тексту і розуміння прочитаного, граматика) і математики.
Ясельна школа (Англія та Уельс)	*англ.*. Nursery school	дитячий заклад для дітей віком від двох/трьох до п’яти років, який розташовано в окремій будівлі. Фінансується владою (центральною або місцевою)

ВИРОБНИЧО – ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Авторський колектив:
О. І. Локшина, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Вступ, Теми 1, 2, 3, Додаток А, Додаток Б);
О. З. Глушко, кандидат педагогічних наук, молодший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 4, Додаток Б);
А. П. Джурило, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 6, Додаток Б);
С. М. Кравченко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 7, Додаток Б);
Н. В. Нікольська, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 7, Додаток Б);
М. М. Тименко, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 5, Додаток Б);
О. М. Шпарик, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України (Тема 8, Додаток Б).

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС, США ТА КИТАЇ

навчально-методичний посібник

Обкладинка - Лук’яненко Л.
Верстка – Коломієць А.

(Електронне видання)

Обсяг 6,87 авт. арк.

Віддруковано у ТОВ “КОНВІ ПРІНТ”.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК №6115, від 29.03.2018 р.
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12,
тел. +38 044 332-84-73.